

1981/82:38

Fredagen den 27 november

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

2 § Svar på interpellation 1981/82:31 om åtgärder för att effektivisera mervärdebeskattningen

Anf. 1 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Jan Bergqvist har frågat mig om regeringen är beredd att snabbt ändra sekretesslagen när det gäller uppgift om registrering för mervärdeskatt och om regeringen är beredd till krafttag för att få mervärdebeskattningen att fungera effektivt.

I proposition 1981/82:59, som nyligen lämnades till riksdagen, har regeringen föreslagit en ändring i mervärdeskattelagen som gör det möjligt för länsstyrelserna att till en enskild lämna ut uppgifter ur mervärdeskatte- registret om en skattskyldigs registreringsnummer, namn, adress, firma och verksamhet.

Jan Bergqvist påstår i interpellationen att det finns katastrofala brister i mervärdeskattekontrollen, att processordningen är ineffektiv och att mervärdeskatte- reglerna lider av stora tekniska ofullkomligheter.

Jag kan inte dela Jan Bergqvists uppfattning, men det går heller inte att förneka att mervärdeskatten, liksom all annan beskattning, har brister.

Det är inte fråga om några katastrofala brister, men regeringen är självfallet beredd att vidta alla rimliga åtgärder för att förbättra mervärde- skatten på de punkter där det behövs.

Anf. 2 JAN BERGQVIST (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka ekonomi- och budgetministern för svaret på min interpellation.

Det är tyvärr inte ovanligt att det fuskas med mervärdeskatten. Nu har det gått så långt att många fackliga organisationer anser att det är nödvändigt att

*Om åtgärder för
att effektivisera
mervärdebeskatt-
ningen*

de griper in och kollar att företagen verkligen fullgör sina mest grundläggande skyldigheter. Det gäller särskilt när facket tecknar avtal med entreprenadfirmer eller när arbetsgivaren är på väg att anlita vissa entreprenörer. Men ibland hindrar de statliga bestämmelserna en rimlig insyn i företagens affärer.

I vissa delstater i USA har man lagar som kräver att alla företag som är skyldiga att betala varuskatt skall sätta upp bevis på att de är registrerade som skattskyldiga. Företaget måste sätta sitt registreringsbevis synligt på väggen i affären eller på annan plats där de driver sin verksamhet. På det viset kan vem som helst se om de betalar mervärdeskatt.

Här i Sverige är det nästan tvärtom. Det har t. ex. Kommunalarbetareförbundets sektion vid Strömstads lasarett nyligen fått erfara.

I våras tänkte arbetsgivaren där anlita vissa entreprenörer. Den fackliga organisationen ville då kolla att alla firmorna var registrerade i momsregistret. Företagen bedrev en verksamhet som utan tvivel var momspliktig, och enligt svensk lag är de då skyldiga att registrera sig i momsregistret hos länsstyrelsen. Därför frågade facket länsstyrelsen: Finns dessa firmor i registret? Vad säger då länsstyrelsen? Jo, att det inte går att lämna ut sådana uppgifter, för det skulle strida mot sekretesslagen. Kommunalarbetarna överklagade till kammarrätten, men fick samma svar. De överklagade till regeringsrätten och fick även där samma förbluffande svar.

Man frågar sig: Hur kan en företagare få sin personliga integritet skadad, om länsstyrelsen skulle lämna ut en uppgift som bekräftar att företagaren fullgör sina lagliga skyldigheter? Det hela blir ännu mera Grönköping, om man vet att man utan vidare kan få fram exakt denna uppgift bakvägen – om man bara känner till hur man skall ta sig dit.

I så fall ställer man bara frågan till länsstyrelsen på ett annat sätt. I stället för att fråga om någon är registrerad för mervärdeskatt eller inte, så frågar man: Hur mycket mervärdeskatt har blivit fastställd för ett namngivet företag? Den uppgiften är offentlig. För samtliga som är registrerade i momsregistret skall nämligen skattens storlek fastställas. Även om skatten är noll skall den ändå fastställas för samtliga som är med i registret. Känner man bara till denna bakväg kan man utan svårighet få reda på om en företagare finns med i registret.

Ställer man rakt på sak den begränsade frågan, om någon är med i registret, så sluter sig länsstyrelsen som en mussla – med hänvisning till behovet av sekretess. Ställer man däremot en mer långtgående fråga, hur mycket den och den personen betalar i mervärdeskatt, då öppnar sig länsstyrelsen fullständigt. Man lämnar ut uppgift om hur mycket mervärdeskatt en person eller firma har betalat, och dessutom får man på köpet klart för sig om vederbörande finns med i registret eller inte.

Sedan jag framställde min interpellation har regeringen lagt fram en proposition, som föreslår att länsstyrelsen i fortsättningen skall lämna ut uppgift om skattskyldigs registreringsnummer, namn, adress, firma och verksamhet. Det är utmärkt att Rolf Wirtén nu har tagit detta initiativ. Men

jag noterar att regeringen inte helt vill slopa sekretessen. Man säger att om det finns anledning att tro att den registrerade lider men av att en uppgift röjs, så skall den inte lämnas ut. Jag har litet svårt att se att det egentligen kan finnas några integritetsskäl för att en länsstyrelse skall vägra att säga om någon är registrerad för mervärdeskatt. Men den frågan prövas nu av skatteutskottet, och vi får väl se om skatteutskottet kan hitta något rimligt skäl för att en sådan uppgift skall gömmas undan offentligheten.

I den andra delen av min interpellation går jag in på frågan: Vad vill regeringen göra för att få mervärdebeskattningen effektiv? Jag tillät mig också att säga att det i dag finns katastrofala brister i moms kontrollen. Rolf Wirtén vill inte använda starka ord här. Det finns brister, menar han, men de är inte katastrofala.

Jag står för egen del fast vid det uttryck som jag använde. Men jag skall inte söka strid med Rolf Wirtén om huruvida man skall använda ordet katastrofal eller inte. Vad jag däremot gärna vill ha är en diskussion om vad som kan göras för att rätta till de brister som även budgetministern erkänner finns.

Vi har i dag över 400 000 som skall redovisa moms. Ungefär hälften av dem har en så kort redovisningstid som två månader, och det gör det svårare för skattemyndigheterna att göra rimlighetsbedömningar. Det kan bli stora variationer i momsen under året, och det gör det vanligare att snabbt bedöma om storleken på skatten verkar rimlig. På ett år får momsigheterna in ungefär 1,2 miljoner deklarationer. De flesta blanketterna stoppas ner i byrålådorna utan närmare granskning. Momsigheterna är så överlupna av att administrera skatten och att tolka de krångliga reglerna, att resurserna för en offensiv granskning är synnerligen begränsade.

Läget blev inte bättre av att vi 1979 fick bestämmelsen om fiktiv moms. Den fiktiva momsen har lett till en missbrukskarusell utan like. Tidningen Arbetet har intervjuat skattefolk på länsstyrelsen i Malmö, och de säger: Denna lag gjorde att det blev lättare att råna staten än att råna en bank.

Siffrorna från riksskatteverket visar att statens återbetalning av moms har stigit drastiskt de senaste åren. Återbetalningens andel av inbetald moms har nu ökat till över 40 %. Vi har på ett år 235 000 krav på återbetalningar till ett belopp på sammanlagt 24 500 milj. kr. Hur mycket av detta hinner myndigheterna med att granska?

För att kolla löntagarnas deklarationer har vi i Sverige en väldig apparat som gör en genomgång av miljontals detaljer. Den kontrollen har nog inte sitt motstycke någon annanstans i världen. Men när det gäller moms kontrollen ligger vi långt efter andra länder. Jämför med Danmark t. ex. – för att inte tala om Västtyskland! Det är inte så att momsen är en självkontrollerande skatt. Snarare kan man säga att momsen i stort sett är en okontrollerad skatt.

Därför är det i grunden vilseledande att säga som Rolf Wirtén gjorde i sitt svar till mig, att "mervärdeskatten, liksom all annan beskattning, har brister". Rolf Wirtén får ju inte blunda för att det är mycket sämre ställt med

*Om åtgärder för
att effektivisera
mervärdebeskatt-
ningen*

kontrollen av momsens än med kontrollen av löntagarnas inkomstskatter. Insikten om detta borde vara en utgångspunkt, när Rolf Wirtén arbetar med program för att komma till rätta med skattefusk och skatteflykt.

Anf. 3 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Det är bra att Jan Bergqvist är nöjd med svaret på den första frågan, och därför har jag kanske inte så stor anledning att polemisera på den punkten. Det har nu lagts fram ett förslag, och jag tycker ändå att det är litet djärvt att säga att det inte finns några integritetsskäl som motiverar att man gör en avvägning mellan vad som skall lämnas ut och vad som behöver vara sekretessbelagt. Jan Bergqvist vet lika väl som jag att det alltid är en svår avvägning i sådana här frågor. Jag tror nog att det är rimligt att man prövar sig fram och ser vad som går att göra utan att man gör våld på denna viktiga princip.

Den andra frågan som Jan Bergqvist har ställt handlar om att det finns brister i momssystemet och om vad vi från regeringens sida vill göra åt detta. Här finns det till att börja med skäl att påpeka att vi vid flera tillfällen har gjort förstärkningar i skattesystemet som helhet för att motverka skatteflykt och skattefusk. Jag skall inte gå in på den debatten i hela dess vidd, eftersom det inte finns anledning att på grund av den här frågan göra det, utan jag skall begränsa mig till frågan om moms kontrollen. Men låt mig ändå säga, Jan Bergqvist, att det inte är så att kontrollen av mervärdeskatten i det här avseendet innebär större problem än andra kontroller. Man måste nog snarare säga att den med sin enklare utformning har en hel del positivt i sig.

När det gäller resurstilldelningen vill jag gärna påminna om att medel under det här budgetåret har anvisats motsvarande 27 tjänster i de tre storstadslänen. Vidare har riksskatteverket lämnat ett förslag om bemanning på mervärdeskattcenheterna, ett nytt ADB-system när det gäller mervärdeskatten, förbättrade kontrollrutiner, utökat informationsutbyte mellan olika delar av skatteförvaltningen och andra åtgärder. Här har alltså gjorts mycket, och jag har redan sagt i mitt svar att med den inriktning jag har när det gäller att försöka förbättra våra möjligheter att förhindra skatteflykt och skattefusk kommer jag – det kan jag försäkra Jan Bergqvist – att fortsätta att flytta fram positionerna, så att vi inte behöver se detta som ett växande problem. Att det kommer att bli ett problem tror jag vi måste inse, i och med att vi har ett så stort skatteuttag i det svenska samhället. Vi kan inte komma förbi alla svårigheter, men vi skall försöka förbättra systemet steg för steg, och kan vi hjälpas åt med det så är det bra.

Anf. 4 JAN BERGQVIST (s):

Fru talman! När det gäller integritetsskäl skall jag inte säga att jag överblickar situationen så i detalj att jag kan utesluta varje tänkbar möjlighet till att integritetsfrågor kan komma upp. Vi får väl se om skatteutskottet kan hitta några skäl att göra undantag från integritetsynpunkt. Hittar man vid

utskottets prövning sådana skäl är jag beredd att stödja skyddet för enskilda personers integritet. Men i stort sett finns det ingenting att slå vakt om när det gäller frågan om vem som är registrerad för moms eller inte.

Sedan är jag oroad över att budgetministern slätar över problemen med just momsen. I och för sig kan man säga att vi har problem med skattekontroll över hela fältet, och det är rimligt att budgetministern är oroad över det, men jag vill bestämt påstå att momsen i dag erbjuder större problem än t. ex. än löntagarnas inkomstskatt.

Det borde inte vara särskilt svårt att komma överens om att det förhåller sig så, Rolf Wirtén. Är Rolf Wirtén inte alls oroad över att andelen återbetalad moms stiger så oerhört snabbt? Inte kan det väl vara rimligt att över 40 % skall vara återbetalningsdel i det här sammanhanget? När det gäller den speciella frågan om fiktiv moms vet vi, att det på den punkten förekommer ett mycket stort missbruk. Det kan ju Rolf Wirtén inte vara omedveten om.

När det sedan gäller frågan om hur många som arbetar med momsen, är det f. n. ungefär 360 handläggare och ca 280 biträden. Det finns, som Rolf Wirtén var inne på, ett förslag att utöka personalen, förbättra den tekniska utrustningen och dessutom försöka integrera momsen och inkomstskatten för att lättare kunna göra avstämningar av om de gjorda redovisningarna verkar rimliga.

Men om man går igenom vilka brister som finns i utgångsläget, kan man snabbt konstatera att dessa åtgärder inte kommer att räcka. Inte ens en fördubbling av tjänsterna skulle vara tillräcklig för att klara av problemen. Av de 400 000 som är momsredovisningsskyldiga blir i dag ungefär 1 000 föremål för taxeringsrevision, och det är dessutom ofta inte fråga om den djupare kontroll, den grundliga genomgång, som skulle vara nödvändig i många fall.

Och detta är ett dilemma. Vi kan öka antalet tjänstemän, förbättra utrustningen, förbättra utbildningen, förenkla mervärdeskatten osv. Vi kan säkert vinna en hel del genom sådana förfaranden. Ändå är det min uppfattning att inte ens allt detta kommer att räcka till, utan det behövs dessutom en klar och långsiktig inriktning av arbetet. Därför bör man sträva efter att ta ytterligare ett steg i reformeringen av inkomstskatten. Då skulle vi kunna övergå till en definitiv källskatt om ett antal år, och därmed också kunna överföra kontrollresurser avseende de bokföringspliktiga och de momsredovisningsskyldiga. De resurserna binds i dag upp av den utomordentligt ingående detaljkontrollen av löntagarnas inkomstskatt, av kontrollen av att deras blanketter är korrekt ifyllda osv.

Vi måste alltså redan i dag, Rolf Wirtén, ha siktet inställt på att föra över en större del av resurserna till kontroll av de skatteällor där de verkligt stora pengarna rinner undan. I detta sammanhang är momsen något att mycket allvarligt beakta i dag.

*Om åtgärder för
att effektivisera
mervärdebeskatt-
ningen*

Anf. 5 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Vi är överens i själva sakfrågan när det gäller att angripa problemen. Det är mera en fråga om hur man skall göra det. Där tycker jag inte heller att interpellantens synpunkter skiljer sig särskilt mycket från de synpunkter som jag har gett i det här svaret och i andra debatter om denna fråga.

Det är i hög grad en resursfråga. Därför har vi vidtagit speciella förstärkningar på kontrollområdet över huvud taget och särskilt på momsiden, som jag har redovisat. Vi håller på att utrusta den tekniska apparaten för att få en bättre tingens ordning. Vi har också en samordning av resurserna på gång, som Jan Bergqvist nämnt.

Det är alltså fråga om ungefär samma grepp.

Beträffande den fiktiva momsen har jag gett mervärdeskatteutredningen i uppdrag att på nytt se på det problemet. Vi får låta utredningen arbeta och se vad det leder till.

Det är ofta en statistisk lögn när man talar om den fiktiva momsen som en total flyktvolym. Det är ju så – och det känner naturligtvis Jan Bergqvist väl till – att om man gör avlyftet av produktion på export är det en helt legal återbetalning som sker. Det rör sig om mycket stora volymer, och vi skall komma ihåg att där ligger den tunga delen i den här statistiken.

Sedan kan det finnas fuskföreteelser – det vet vi om. Då har det på senare tid dess bättre visat sig att man från kontrollmyndigheternas sida upptäckt saken, även om det självfallet inte gäller allt. Men vi har i varje fall ett uppmärksammat fall som visar att kontrollsidan fungerar. Det tar en viss tid innan man upptäcker sådant här, men så småningom slår man till.

Vi får inte sätta likhetstecken mellan utbetalningarna för fiktiv moms och skattefusk eller skatteflykt – så är det naturligtvis inte. Och jag tror inte heller att Jan Bergqvist menar det. Men det blir ofta så att man försöker förstora problemet till att vara enbart ett skattefuskproblem. Det är det inte.

Anf. 6 JAN BERGOVIST (s):

Fru talman! Jag vill citera något som står i riksskatteverkets rapport Översyn av mervärdeskatteenheterna, som är från april i år:

”Kontrollfunktionen för momsen måste anses ha varit underdimensionerad ända sedan skatten infördes. De resonemang som då fördes om att skatten var självkontrollerande har visat sig vara orealistiska. Det får anses vara otillfredsställande att huvuddelen av de skattskyldiga, dvs. de som regelmässigt avlämnar positiva deklARATIONER, i många fall inte blir föremål för någon systematisk kontroll.”

Mycket av det som Rolf Wirtén här har sagt kan jag instämma i. Men det är på en punkt som han gör mig oroad, nämligen när han förnekar att problemen beträffande mervärdeskattekontrollen skulle vara större än beträffande kontrollen av löntagarnas inkomstdeklARATIONER. Det är helt uppenbart – och jag tror att ekonomi- och budgetministern kommer att finna det om han sätter sig ner i lugn och ro och går igenom problemen med de

ansvariga tjänstemännen och myndigheterna – att de resurser vi förfogar över när det gäller att kontrollera löntagarnas deklARATIONER internationellt sett kanske är utan motstycke. Man hittar kanske inte något annat land där det finns en så noggrann kontroll av att deklARATIONSBLANKETTERNA är som de skall, medan vi däremot ligger långt efter andra länder när det gäller att kontrollera mervärdeskatten. Vi behöver bara gå över sundet till Danmark för att finna en helt annan organisation och en mycket stor skillnad beträffande effektiviteten. Går vi sedan till Tyskland finner vi att skillnaden är som natt och dag.

Fundera på detta, herr ekonomi- och budgetminister!

Ett erkännande av att problemet på momssidan är större än när det gäller att kontrollera löntagarnas inkomstdeklARATIONER leder till slutsatsen att siktet i den fortsatta skattereformeringen bör vara inställt på en sådan förändring att resurser kan föras över från kontrollen av de sex miljonerna deklARATIONSBLANKETTER på inkomstskattesidan till de bokföringsskyldiga och dem som är skyldiga att redovisa moms.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1981/82:63 om skatteutjämningen mellan kommunerna

Anf. 7 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Arne Nygren har frågat mig om jag är beredd att utvidga direktiven för kommunala grundgarantiutredningen (B 1980:02) så att utredningens prioriteringar också skall omfatta avståndens och sysselsättningsåtgärdernas betydelse för kommunal merkostnad i norrlänen samt om den av Svenska kommunförbundets sex nordligaste länsavdelningar presenterade utredningen i övrigt kommer att föranleda någon åtgärd från regeringens sida.

De nämnda länsavdelningarna presenterade sin utredning för kommunministern och mig vid en uppvaktning den 20 oktober 1981 och överlämnade samtidigt en skrivelse i ärendet till regeringen.

Regeringen har den 29 oktober 1981 föreskrivit att länsavdelningarnas skrivelse skall överlämnas till den kommunala grundgarantiutredningen.

Den kommunala grundgarantiutredningen har enligt direktiven fått i uppdrag att göra en översyn av statistik och kalkylmetoder för grundgarantin i skatteutjämningsystemet. Uppdraget skall i första hand omfatta samtliga faktorer som nu ingår i grundgarantin. Utredaren skall också undersöka om det kan anses lämpligt att införa ytterligare faktorer för bestämmande av grundgarantin.

Länsavdelningarnas krav om att avståndens betydelse skall beaktas i skatteutjämningsystemet är ett klart exempel på faktorer som kan undersökas av grundgarantiutredningen. I prop. (1978/79:95) om den

kommunala ekonomin anfördes att sysselsättningsläget i kommunerna påverkar skatteunderlagets storlek och befolkningsförändringarna och att dessa effekter även i fortsättningen kommer att beaktas i skatteutjämnings-systemet. I övrigt – framhölls det i propositionen – torde det vara svårt att beräkna och väga in i systemet effekterna av olika sysselsättningsgrad i kommunerna. Vid riksdagsbehandlingen av det nya skatteutjämnings-systemet gjordes inga erinringar mot detta uttalande.

När resultatet föreligger från den tekniska genomgång som grundgarantiutredningen skall göra kommer det att finnas underlag för att bedöma vilka ytterligare åtgärder som behöver vidtas i fråga om skatteutjämnings-systemet.

Anf. 8 ARNE NYGREN (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka ekonomi- och budgetministern för svaret.

Det är glädjande att regeringen, redan dagen efter det att jag framställde min interpellation, beslöt att överlämna den utredning jag omnämner – från Kommunförbundets sex nordligaste länsavdelningar – till grundgarantiutredningen. Utredningen från Kommunförbundets länsavdelningar visar, som jag påpekade i interpellationen, hur 1979 års skatteutjämningsreform har bidragit till att ytterligare öka obalansen kommunalskattemässigt mellan kommuner i Norrland och kommuner i övriga delar av landet.

Jag hade i min första fråga uttalat önskemål om att utredningens bevisföring skulle få tas upp av grundgarantiutredningen. Det är nu effektuerat av regeringen, och jag gläds över den framgången med interpellationen.

Ekonomi- och budgetministern säger att avståndens betydelse – ett av de två nya inslag jag önskade föra in i utredningens bedömningar – kan undersökas av utredningen. Likaså säger statsrådet att sysselsättningsläget är en effekt som kan beaktas – däremot inte sysselsättningsgraden i kommunerna.

Nu var det ett mellanting jag tog upp i interpellationen: de permanenta, strukturella skillnaderna i kommunalt engagemang för sysselsättningen mellan de nordliga och de sydliga landsdelarna. Kostnaderna för helt nödvändiga sådana engagemang är mycket större i de norrländska kommunerna och landstingen än vad de är i de syd- och mellansvenska delarna av landet. Jag vet inte om jag skall uppfatta svaret så att statsrådet anser det motiverat med en invägning av de skillnaderna i utredningens bedömning. Jag vore tacksam om statsrådet kunde ge klarhet på den punkten.

Avslutningsvis säger ekonomi- och budgetministern i svaret att när resultatet föreligger från den tekniska genomgång som grundgarantiutredningen skall göra kommer det att finnas underlag för att bedöma de åtgärder som jag efterlyste i interpellationen – åtgärder från regeringens sida.

Nu vet jag inte hur snabbt grundgarantiutredningen kan arbeta, men klart är att det brådskar med att vidta åtgärder för att återställa det balansläge mellan landsdelarna som försköts genom 1979 års reform.

Jag skall nu presentera för statsrådet och regeringen en undersökning som jag gjort med hjälp av riksdagens upplysningstjänst och som visar hur 1979 års reform har vidgat obalansen till de norrländska landstingens och kommunernas nackdel.

Efter 1973 års reform var Norrlandslänens andel av det totala statliga stödet till kommunal skatteutjämning 45,6 %. Efter den senaste reformen går inte mycket mer än en tredjedel av stödmedlen till Norrland – bara 35,2 % för 1981.

Jag kan också redovisa hur de fem Norrlandslänen har drabbats av denna försämring:

Norrbottens län hade efter 1973 års reform 13,6 % av skatteutjämningsstödet i riket. I år är andelen bara 11,2 %.

Västerbottens län har fått sin andel minskad från tidigare 10,2 % till 7,4 % 1981.

Jämtlands läns andel har sjunkit från 6,6 % till 5,6 %.

Västernorrlands län har drabbats hårdast. Y-läns andel av det totala stödet har reducerats från 9,5 % till bara 5,9 %.

Gävleborgs län har klarat sig bäst. Där har försämringen stannat vid minus 0,6 % – från tidigare 5,7 % till 5,1 % innevarande år.

Lägger man till detta de besked som de sex länen kommunförbundsavdelningar redovisat i den utredning som jag hänvisade till i interpellationen om hur kommunerna i norr tvingas höja sina skatter betydligt mer än syd- och mellansvenska kommuner, finner man att argumenten bör vara tillräckligt starka för statsrådet och regeringen att säga att åtgärder måste vidtas mycket skyndsamt för att undvika att den regionala ojämlikheten i vårt land ytterligare förstärks. Jag hoppas att det inte var regeringens avsikt med den senaste skatteutjämningsreformen att Norrlandskommunerna skulle förlora sin andel av skattestödsmedlen på det sätt som jag här har redovisat.

Den pågående försämringen för norrlänens del när det gäller skatteutjämningen är ytterligare ett bevis på hur de regionalpolitiska reformer som vi byggde upp under socialdemokratins regeringsår nu stegvis håller på att raseras.

För två veckor sedan voterade den borgerliga majoriteten här i kammaren igenom en allvarlig försämring av det statliga lokaliseringstödet. Hundratals miljoner drogs in av stödmedel. Villkoren försämrades.

I onsdags röstade samma borgerliga majoritet igenom ett regeringsförslag om att minska det utpräglat norrländska fraktstödet med drygt 50 milj. kr. Det är en närmast katastrofal försämring för många små och medelstora företag i Norrland.

Lägger vi till detta också den gradvisa försämring av skatteutjämningen som jag här redovisat, så får vi en helhetsbild av hur 1960- och 1970-talens regionalpolitiska reformarbete nu raseras på löpande band.

Jag vill be statsrådet Wirtén hälsa till regeringen att nu tål inte Norrland mer av försämrade regionalpolitiska förändringar. Rekord i arbetslöshet, varsel och inskränkningar, neddragning av den allmänna servicen är bevis på

*Om skatteutjämnings-
ningen mellan
kommunerna*

hur Norrland nu gradvis håller på att förblöda på grund av den borgerliga politiken.

Jag hoppas att ekonomi- och budgetministern i den här debatten kan ge oss något hopp om ett snabbt ingripande från regeringen för att åtminstone återställa den norrländska andelen av skatteutjämningsstödet.

Anf. 9 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Arne Nygren söker nu att göra det här till en partipolitisk fråga. Han slår sig för sitt bröst och säger: Dagen efter det att jag lämnade in min interpellation, då minsann lämnade också ekonomi- och budgetministern den här skrivelsen till utredningen. Nu är det nog inte så förskräckligt mycket att hurra för och säga att Arne Nygrens framstöt har gett detta enorma resultat. Om vi skall se litet mer sakligt på det hela, så skedde ju uppvaktningen den 20, och den 29 överlämnade jag skrivelsen. Det hade jag gjort oavsett om den här interpellationen hade framställts här i kammaren eller inte. När jag överlämnade skrivelsen visste jag inte ens om att Arne Nygren hade framställt interpellationen. Vi kan väl kanske hålla oss mera på det sakliga planet. Jag tror att vi båda vinner på det, och det är till Norrlands bästa.

Om man då ser på utvecklingen under senare tid, så kanske man också bör erinra sig, Arne Nygren, att den skatteutjämnings som vi nu tillämpar har sin grund i KEU:s material som levererades, såvitt jag kan påminna mig, i enighet. Det fanns inga motstridiga uppfattningar om saken. En synpunkt som fanns med i detta material, som ledde fram till beslutet, var ju att man i KEU ansåg att skillnaden i garantin mellan norr och söder var för stor i det gamla systemet. Där skedde då en viss förändring. Den kan man naturligtvis alltid diskutera, men jag menar bara att här har det rätt enighet. Jag tror inte att det tjänar mycket till att Arne Nygren försöker påstå att det nu skett en ändring i inställningen till en aktiv regionalpolitik för Norrland. Han talar om förblödning och allt möjligt hemskt som håller på att hända. Jag tror att vi måste vara överens om att vi under hela 1970-talet levt med problemen i Norrland och i synnerhet Norrlands inland och Norrbotten. Dessa problem har sin grund i strukturförändringar. Vi försöker på olika vägar komma till rätta med problemen. En aktiv regionalpolitik och en sådan inriktning av trafikpolitiken att vi får ett rundare Sverige är viktiga inslag. Skatteutjämningsystemet är en annan viktig del. Med de här metoderna försöker vi att hålla i gång verksamheten i Norrland på allt sätt.

Jag tror inte det har satsats så stora resurser någonsin i vår moderna historia som åren efter 1976 just för att upprätthålla sysselsättningen i både Norrland och andra delar av vårt land. Kom ihåg, Arne Nygren, att vi också under de här åren har levt med en lågkonjunktur som har varit svårare än någonsin under hela efterkrigstiden. Våra strukturproblem är enorma.

Det är naturligtvis en stor skillnad att klara sysselsättningen i Norrland nu, i en tid då det inte görs en stor utbyggnad av vattenkraften som tidigare skett under ett antal decennier och i en tid då LKAB ger oss enorma förluster i

stället för att som tidigare ge den svenska statskassan miljardvinster. Det här är saker som ligger i grundstrukturen i Norrland. Det har inte så mycket att göra med om det sitter en socialdemokratisk regering eller en tvåpartiregering mellan centern och folkpartiet eller någon annan regering. De här problemen ligger i grunden, och vi skall försöka att komma till rätta med dem utan att ha någon partipolitisk strid om saken. Men rör det sig om skillnader i sak, skall vi ta upp frågorna. Och det här med "heja vad bra jag är" – det tycker jag är en debatt som vi kan lämna åt sidan.

Den tekniska genomgången av faktorerna i grundgarantin, som den kommunala grundgarantiutredningen gör, är avsedd att tjäna till ledning vid den kommande allmänna översynen av skatteutjämningsystemet. Utredningens uppgifter är begränsade till faktorer som gäller grundgarantin. När utredningen fullgjort sitt uppdrag, kan en allmän översyn av skatteutjämningsystemet ta vid. Omfattningen av den allmänna översynen är till en del beroende av resultatet av grundgarantiutredningens arbete.

Skatteutjämningsystemet har setts över med jämna mellanrum, och det är en sådan översyn som vi också nu håller på att göra. Vi får väl se när detta arbete är klart – om halvtannat år eller så vet vi kanske hur vi skall rulla det vidare.

Arne Nygren talade också om utvecklingen i de sex Norrlandslänen och i södra delen av Sverige när det gäller skillnader i fråga om höjda utdebiteringar. Får jag där bara peka på att om man väger in hela befolkningsunderlaget blir jämförelsen något annorlunda. Då kan man få fram, i stället för de tal som Arne Nygren var inne på, att det är 35 öres höjning i de sex norra länen, mot 26 öre i de övriga kommunerna. Det betyder alltså att man får en väsentligt mindre skillnad om man tar det måttet, som kanske också är ett riktigare mått.

Fru talman! Jag tror att när vi har fått se på materialet och får rulla vidare med arbetet skall vi också på den här punkten kunna förbättra skatteutjämningsystemet, så att även Norrlandslänen blir nöjda.

Anf. 10 ARNE NYGREN (s):

Fru talman! Ekonomi- och budgetministern sade att jag inte skulle glädjas över att min interpellation hade påverkat överlämnandet av grundgarantiutredningen. Jag skulle försöka hålla debatten på ett sakligt plan. Det sakliga, statsrådet Wirtén, är att min interpellation lämnades den 28 oktober och att regeringen den 29 oktober beslöt att överlämna utredningens förslag. Då kan vi med det lämna den debatten.

Statsrådet ägnade sig i repliken en hel del åt att ge synpunkter på regeringens insatser på det regionalpolitiska området och menade att vi skall akta oss för att göra det till en partipolitisk skilje fråga. Men det är ju precis det den har varit. I voteringarna för 14 dagar sedan om regeringens förslag att försämra det lokaliseringpolitiska stödet var det klart skiljaktiga meningar här i kammaren. Vi voterade ordentligt, och den borgerliga enigheten höll – man lyckades försämra lokaliseringstödet rätt väsentligt. I förrgår var det

*Om skatteutjäm-
ningen mellan
kommunerna*

precis samma sak här i kammaren. De tre borgerliga partierna höll ihop, och de lyckades försäkra fraktstödet som ändå hade haft en så stark Norrlandsprägel under 1970-talet, med drygt 50 milj. kr. eller med en tredjedel. Det är inte den aktiva regionalpolitik som statsrådet här nämner som har präglat mellanpartiernas agerande den senaste tiden.

Jag tänkte att jag, när man nu också kan bevisa att skatteutjämningen ytterligare har bidragit till att försäkra Norrlandskommunernas situation i förhållande till övriga delar av landet, skulle ha fått ekonomi- och budgetministern med mig när jag vädjar om att man ändå skulle göra någonting åt detta och försöka återställa balansen någorlunda.

För att belysa vilken negativ betydelse den försämrade andelen av skatteutjämningen har haft för skattesituationen i Norrland skall jag översätta de exempel jag nämnde i reda pengar. Hade Norrlandskommunerna 1981 haft samma andel av statens skatteutjämning som man hade efter reformen 1973, dvs. 45,6 %, då skulle det ha tillfört vår landsdel ytterligare ca 900 milj. kr. i skatteutjämningsmedel. Det är en oerhörd försämring som har ägt rum i och med den senaste reformen.

Statsrådet kan hänvisa till utredningen. Men det är ändå ett regeringsförslag som läggs fram för riksdagen, och regeringen har ansvar för det förslaget.

Den statliga skatteutjämning som en gång i tiden hade en mycket stark norrländsk profil har efter 1979 års reform fått en stark kantring till de syd- och mellansvenska kommunernas fördel. I år går 2,9 miljarder kronor till Norrland och 5,5 miljarder kronor till kommuner och landsting i Syd- och Mellansverige. Den norrländska profilen har ordentligt begravits under de borgerliga regeringsåren. Hade regeringen 1979 klart för sig att reformen skulle innebära en förskjutning av det här slaget till Norrlandskommunernas nackdel? Det vore intressant att få ett besked om det från ekonomi- och budgetministern.

Resultatet av förskjutningen har blivit att kommunerna i Norrland åren 1980 och 1981 har tvingats öka kommunalskatten med 39 öre, medan kommunerna i Syd- och Mellansverige har kunnat hålla nere skattehöjningen till 16 öre. Länsavdelningarnas utredning visar också hur kostnaderna för utbildningsverksamhet, arbete och näringsliv, energi, avfall, kommunförvaltning m. m. har ökat mycket kraftigt i de norrländska kommunerna – mycket kraftigare än i de södra landsdelarna – utan att det har utlöst motsvarande kompensation i statlig skatteutjämning.

Anf. 11 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Alltför ofta i debatter med socialdemokrater möter man den inställningen att de kritiserar dels de besparingsinsatser som görs, dels det växande budgetunderskottet. Den debatten går helt enkelt inte ihop. Man måste på något sätt bestämma sig för att göra reala besparingar om man vill angripa budgetunderskottets storlek.

Arne Nygren frågade om man från regeringens sida var medveten om att

det kunde bli en kantring i skatteutjämningsystemet till de syd- och mellansvenska kommunernas fördel. Jag sade tidigare att ett enigt utredningsförslag lade fram de kriterier som skulle gälla för skatteutjämningsystemet. Men det var inte bara så. Arne Nygren: såvitt jag kan påminna mig var det också en enig riksdag som fattade beslutet. Om Arne Nygren då ansåg att vi borde ha haft ett annat system för skatteutjämningen hade det varit på sin plats att den gången reagera och inte nu efteråt lägga skulden på den ena parten, när både den socialdemokratiska oppositionen och regeringssidan ansåg att det var en förbättring av skatteutjämningsystemet som infördes 1979. Vi har alltså varit eniga om de riktlinjer som nu gäller.

Anf. 12 ARNE NYGREN (s):

Fru talman! Det är skillnad på statliga besparingsåtgärder som drabbar de regionalpolitiska stödformerna och de mera generella sparreformerna. När man minskar det statliga lokaliseringsstödet, när man minskar fraktstödet som är utpräglat norrländskt, när man försämrar den statliga skatteutjämningen till kommunerna, då drabbar det oerhört hårt en del av landet, medan det inte i motsvarande grad drabbar andra delar av landet. Det är där skillnaden ligger. Besparingar på detta område slår inte generellt över hela riket – de slår emot Norrland. Det är detta som är det beklagliga.

Statsrådet hänvisar fortfarande till utredningsförslaget och riksdagsbeslutet. Men vad jag har försökt göra i dag är att visa för regeringen, precis som Kommunförbundets länsavdelningar i norr har gjort, att detta har slagit snett på ett mycket oroväckande sätt. Det har kantrat över skattebördan på *Norrlandskommunerna*.

Det jag hade önskat med den här debatten var att budgetministern skulle vara beredd att säga: Det här ser inte bra ut. Detta är så klart negativt för de norrländska kommunerna att vi från regeringens sida är beredda att ta initiativ och undersöka om det inte skyndsamt går att göra något för att rätta till det här. Men något sådant besked tycker jag inte att jag har fått från statsrådets sida.

Anf. 13 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Det var en enig riksdag som fattade beslutet. Hade Arne Nygren haft behov av att föreslå något annat system skulle han ha gjort det vid det tillfället. Dessutom – det är kanske än viktigare att notera, Arne Nygren – förlorade inte norrlänen skatteutjämningsbidrag reallt, endast i relation till de södra delarna av landet, där man höjde mera. Det var alltså inte så att man gjorde någon real urholkning när det gäller norrlänens skatteutjämningsbidrag.

Arne Nygren efterlyser initiativ. Ett sådant har också tagits. En utredningsman jobbar nu med att bedöma de olika faktorerna, och han skall så småningom leverera förslag om vilka ändringar man eventuellt kan göra i systemet. Därefter får vi ta en ny debatt om det här, Arne Nygren. Ett initiativ är taget. Regeringen är som vanligt aktiv.

Fredagen den
27 november 1981

*Om regeringens
inställning till
avgiftsfria boklån
i folkbiblioteken*

Anf. 14 ARNE NYGREN (s):

Fru talman! Statsrådet Wirtén säger att det var en enig riksdag som fattade beslutet och att vi borde ha varit förutseende redan då. Den kritiken kan naturligtvis riktas mot både opposition och regering. Så långt är det riktigt. Men nu har vi erfarenheter. Det är dem som jag har försökt att redovisa för statsrådet, och det är även vad Kommunförbundets länsavdelningar i norr har försökt att redovisa för regeringen. På den punkten hade vi hoppats på en reaktion från ekonomi- och budgetministern och även på ett snabbt agerande. Men man agerar passivt, man sitter och väntar på utredningen. Det vore värdefullt att få en deklaration här om hur länge vi skall behöva vänta på ett aktivt regeringsingripande, så att vi kan komma till rätta med den obalans som vi nu ändå har erfarenhet av.

Statsrådet säger vidare att realt har Norrlandskommunerna inte fått ett i penningar räknat minskat stöd, och det kan vara riktigt. Men skatteutjämningen, statsrådet Wirtén, är till för att man skall försöka jämna ut skattebördan. Den är bevisligen mycket större i Norrlandskommunerna än den är på många håll i Syd- och Mellansverige. Vad som har hänt – som en följd av den här reformen – är att skattebördan har lättats för kommuner i Syd- och Mellansverige. Men samtidigt har det inte blivit någon förbättring för Norrlandskommunerna. Det har blivit en förskjutning i fel riktning med tanke på den verkan som skatteutjämningen ändå var avsedd att ha när den infördes.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1981/82:68 om regeringens inställning till avgiftsfria boklån i folkbiblioteken

Anf. 15 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Georg Andersson har frågat utbildningsministern om regeringen anser att det nu finns skäl att aktualisera en ändrad inställning i fråga om avgiftsfria boklån i folkbiblioteken samt – om regeringen anser att riksdagens uttalanden i denna fråga äger full giltighet – av vilket skäl regeringen då vill förmäna kulturrådet att aktualisera riksdagens uttalande för kommunerna.

Interpellationen har överlämnats till mig.

Regeringen uttalade i ett beslut den 15 oktober i år, i anledning av att Svenska kommunförbundet påtalat innehållet i en cirkulärskrivelse den 17 september från kulturrådet till samtliga kommuner om avgiftsbeläggning av folkbibliotekens service, att en statlig myndighet inte skall göra uttalanden som kan uppfattas som styrande av vederbörande kommunala myndigheters beslut i den berörda avgiftsfrågan.

Det har inte varit regeringens avsikt att genom beslutet rörande cirkulärskrivelsen från kulturrådet förändra statsmakternas allmänna syn i fråga om avgiftsbeläggning av folkbibliotekens service.

Det som det aktuella regeringsbeslutet tar sikte på är uttalandet från en statlig myndighet om verksamheten på ett område där kommunerna fullgör sina åligganden med stöd i den allmänna kompetens som följer av kommunallagen. Regeringen har vid sin prövning funnit att den s. k. begränsningskungörelsen är tillämplig på det uttalande som görs av kulturrådet i cirkulärskrivelsen. Regeringens prövning avser således inte de i cirkulärskrivelsen återgivna uttalandena av statsmakterna.

Anf. 16 GEORG ANDERSSON (s):

Fru talman! Jag får tacka ekonomi- och budgetministern för svaret.

Min fråga är av central kulturpolitisk betydelse. Därför ställde jag den till utbildningsministern, som ju allmänt också kallas kulturminister. Men svaret lämnades av ekonomi- och budgetministern. Jag konstaterar med beklagande att kulturpolitiken i dag i allt högre grad styrs från budgetdepartementet. Även i det här fallet, som inte rör nya ekonomiska åtaganden för samhället utan kulturpolitiska principer, visar det sig att det är budgetdepartementet som agerar.

Frågan gäller i första hand om regeringen anser att det finns skäl att nu aktualisera en ändrad inställning i fråga om avgiftsfria boklån i folkbiblioteken. På den frågan svarar ekonomi- och budgetministern nej, och det är bra. Men jag har mycket svårt att förstå varför regeringen då behandlat Svenska kommunförbundets skrivelse på ett sätt som ger intryck av att det nu är fritt fram för biblioteksavgifter. Jag kan hänvisa till bl. a. Dagens Nyheters ledare i måndags, som gör precis denna tolkning. Därmed riskerar ju regeringen att åstadkomma stor kulturpolitisk skada.

Tidskriften Författaren konstaterar med anledning av regeringens beslut att de som vill införa avgifter på lån nu gnuggar händerna. Om vi inte får en folkopinion mot denna idé, har vi snart hyrbibliotek i stället för lånebibliotek här i landet, skriver tidskriften.

För att göra den här frågan någorlunda begriplig för lyssnare och läsare måste jag ägna några minuter åt att teckna bakgrunden till denna debatt. Den är i korthet följande:

Statsmakterna har vid ett flertal tillfällen under de senaste tre decennierna betonat vikten av att folkbiblioteken lånar ut böcker utan avgifter. Det skedde 1954 i samband med införande av ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom biblioteken. År 1965, då villkoret avgiftsfria boklån för erhållande av statsbidrag togs bort, anförde departementschefen följande: "Sådana till bidraget knutna normerande bestämmelser som medverkat till att inarbeta principerna om avgiftsfria lån och interkommunal lånerätt torde inte längre vara erforderliga. De torde vid folkbiblioteksväsendets nuvarande utvecklingsnivå ingå i den allmänt vedertagna målsättningen för verksamhetens utformning. Denna bedömning har bekräftats vid överläggningar med Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet."

År 1972 uttalade riksdagen att den bok- och informationsförmedlande service som biblioteken traditionellt ger ej bör vara avgiftsbelagd. Detta

*Om regeringens
inställning till
avgiftsfria boklån
i folkbiblioteken*

uttalande upprepades av riksdagen 1977. På förslag av såväl utbildnings- som kulturutskottet slog riksdagen då fast att "en avgiftsbeläggning av den service som biblioteken traditionellt ger bör inte aktualiseras".

Nu har emellertid frågan om avgifter i folkbiblioteken kommit upp i ett antal kommuner på förslag av företrädare för moderata samlingspartiet. I en del tidningar, bl. a. Svenska Dagbladet, har dessa tankar förts fram. Det har alltså skapats en debatt om den här frågan.

Med anledning av dessa propäer och den oro som de har skapat skrev den av regeringen tillsatta folkbiblioteksutredningen till kulturrådet i augusti i år att det är "angeläget att samhället slår vakt om principen att inte avgiftsbelägga den service som folkbiblioteken traditionellt ger".

Statens kulturråd, som har uppdraget "att främja förverkligandet av målen för den statliga kulturpolitiken", skrev då till landets samtliga kulturnämnder och biblioteksstyrelser. I den skrivelsen redovisas de olika uttalanden som regering och riksdag under årens lopp har gjort i denna fråga. Skrivelsen avslutas med: "— — kulturrådet finner att den såväl i vårt land som internationellt sedan länge fastlagda principen om fri tillgång till folkbibliotekens service har stor kultur- och utbildningspolitisk vikt. Det är enligt rådets mening angeläget att denna princip inte frångås med hänvisning till ett tillfälligt kärt ekonomiskt läge."

Mot detta förfaringsätt har Kommunförbundet reagerat. Och regeringen säger med hänvisning till den s. k. begränsningskungörelsen: "Regeringen anser inte att statlig myndighet skall göra uttalanden som kan uppfattas som styrande av vederbörande kommunala myndigheters beslut i den berörda avgiftsfrågan." Med andra ord: Regeringen anser att statens kulturråd inte hade rätt att till kommunerna skicka ut den skrivelse som jag här har refererat. Denna inställning upprepas nu av ekonomi- och budgetministern.

Men vad säger då denna begränsningskungörelse? Jo, där stadgas: "Statlig myndighet som kan ge föreskrifter, anvisningar eller råd, får ej utan att underställa regeringen frågan ge ändrade eller nya föreskrifter, anvisningar eller råd som kan påverka gällande standard eller tillämpade normer och som i mer än oväsentlig grad kan leda till direkta eller indirekta kostnadsökningar i den av föreskrifterna m. m. berörda verksamheten."

Som jag har visat har kulturrådet endast med instämmande redovisat de uttalanden i avgiftsfrågan som riksdag och regering har gjort. Kulturrådet har, såvitt jag förstår, inte aktualiserat några nya eller ändrade föreskrifter, råd eller anvisningar.

Man har därför från olika håll frågat sig, om det här regeringsbeslutet skall tolkas så, att regeringen anser att tidigare uttalanden av statsmakterna inte längre skall äga full giltighet. Är det nu fritt fram för biblioteksavgifter, som DN frågade i sin ledare i måndags? Nej, säger i dag ekonomi- och budgetministern. Då frågar jag, varför kulturrådet inte får med instämmande informera om statsmakternas uttalanden. När statens kulturråd 1974 inrättades anförde föredragande statsrådet: "— — det nya rådet blir med

hänsyn till avgränsningen av dess uppgifter i hög grad hänvisat till att främja utvecklingen på kulturområdet genom information samt genom samverkan och samråd med olika myndigheter, institutioner och organisationer inom och utanför rådets ansvarsområde.”

Regeringen begränsar nu kulturrådets möjligheter att också informera. Det här tycks ingå som ett led i regeringens attacker mot statens kulturråd, som under den senaste tiden har tagit sig många uttryck. Dess värre tycks de också ingå i regeringens strävan att urholka de principer för kulturpolitiken som har gällt sedan 1974.

Även om, som jag inledningsvis sade, budgetdepartementet numera styr alltmer på kulturpolitikens område, får jag väl spara den här delen av debatten till nästa fredag, då jag hoppas att utbildningsministern skall svara på min fråga om kulturrådets ställning. I dag vill jag endast ta upp regeringens hänvisning till begränsningskungörelsen i den här aktuella biblioteksfrågan och avslutningsvis ställa följande två frågor:

1. Innebär begränsningskungörelsen att statliga myndigheter är förhindrade att påminna kommunerna om riksdagens uppfattning i skilda frågor?
2. Innebär begränsningskungörelsen att statliga myndigheter är förhindrade att uttala att riksdagens uppfattning i skilda frågor bör äga giltighet?

Anf. 17 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Georg Andersson visar en viss förvåning över att det är jag som har svarat på interpellationen, men jag tycker nog att hans fortsatta inlägg visar att det var det naturliga och det riktiga. Vad debatten gäller – i varje fall det som interpellationen har hängts upp på – är ju meddelandet med anledning av Kommunförbundets propå om kulturrådets skrivelser om avgiftsfrihet vid boklån på biblioteken. Eftersom det var utgångspunkten för interpellationen, är det begränsningskungörelsen som ligger till grund för regeringens ställningstagande, och då är budgetministern ansvarig. Besynnerligare än så är det inte. Vi tillämpar helt enkelt den fördelning som gäller inom regeringen – något annat vore ju konstigt – så jag tror att Georg Anderssons förvåning på den punkten kan lämnas därhän.

Efter Georg Anderssons inlägg är det, fru talman, kanske ändå av betydelse att säga någonting om varför vi har en begränsningskungörelse. Från kommun- och landstingshåll har det länge klagats över att staten kommer med dubbla budskap. Å ena sidan säger riksdag och regering ofta att kommunerna måste hålla igen sina utgifter och undvika att dra på sig nya. Å andra sidan lägger samma riksdag och samma regering på kommunerna nya uppgifter och skyldigheter, som ofelbart leder till högre kostnader för dem. Inte minst har man ute i kommunerna varit irriterad över alla de påbud som utfärdats av olika statliga ämbetsverk.

Det var just mot den bakgrunden som regeringen 1970 – alltså den socialdemokratiska regeringen, Georg Andersson – införde en underställningsplikt. Myndigheterna fick inte längre utan att fråga regeringen ge ändrade eller nya föreskrifter, råd och anvisningar som drev upp kommun-

*Om regeringens
inställning till
avgiftsfria boklån
i folkbiblioteken*

*Om regeringens
inställning till
avgiftsfria boklån
i folkbiblioteken*

ernas kostnader i mer än oväsentlig grad. Den här kungörelsen har man följt, men riksrevisionsverket har konstaterat att den har nonchalerats av åtskilliga myndigheter. Den har därför skärpts vid flera tillfällen, senast i fjol.

Vid de samtal som förts mellan staten och kommunerna har vi ofta varit inne på det här problemet, vilket varit helt naturligt. Från statens sida har vi lovat att anstränga oss ordentligt för att inte lägga på kommunerna ytterligare restriktioner. Detta är någonting som regeringen ofta framhåller för de statliga myndigheterna.

Just nu vet vi att de kommunala förtroendemännen runt om i Sverige stretar och drar för att få inkomster och utgifter att gå ihop. Jag tycker att staten är skyldig att hjälpa dem på traven så gott det går. En viktig sak är då att statliga myndigheter avhåller sig från att utfärda nya restriktioner. Det är detta som är innebörden i begränsningskungörelsen.

Georg Andersson säger att kulturrådets skrivelse inte gällde några nya anvisningar, och att begränsningskungörelsen därför inte borde ha ansetts tillämplig. Men visst är det nya anvisningar, i den meningen att kommunerna aldrig tidigare har fått det här budskapet explicit. Georg Andersson vet mycket väl att riksdagens uttalanden inte riktar sig till kommunerna, utan till regeringen. Om riksdagen vill binda kommunerna krävs det lagstiftning. Beträffande biblioteken har den saken prövats den ena gången efter den andra. Så sent som i våras avlog riksdagen – på förslag av just det utskott där Georg Andersson själv är ordförande – en motion om att binda kommunerna på det området. Men statsmakterna har medvetet valt att behålla folkbiblioteken inom den oregrerade sektorn, och därmed gäller bara kommunallagen. Några bindande regler kan inte utfärdas av statliga ämbetsverk, och i vad avser råd och anvisningar gäller de restriktioner som finns i begränsningskungörelsen och som jag nyss redogjorde för.

Fru talman! Sett från kommunernas horisont är det alltså självfallet att betrakta nya och ändrade anvisningar på ett tidigare oregrerat område som pekpinna från staten. Därför konstaterar jag att Kommunförbundet, med Georg Anderssons partivän Inge Hörlén i spetsen, har gjort samma bedömning som vi på den här punkten.

Anf. 18 GEORG ANDERSSON (s):

Fru talman! Vi skall inte tvista om min förvåning över att det är ekonomi- och budgetministern som svarar på min interpellation. Jag sade också att det under senare tid allt tydligare har framgått att kulturpolitiken styrs från det hållet. Men det kunde ha varit värdefullt att få diskutera denna fråga med utbildningsministern, som också kan kallas kulturminister, eftersom den har så central kulturpolitisk betydelse.

Budgetministern hänvisar nu till bakgrunden till begränsningskungörelsen, och den är jag väl medveten om. Det är viktigt att staten inte för ut dubbla budskap. Och jag förstår kommunernas irritation när så sker. Staten har lovat, säger budgetministern, att inte pålägga kommunerna nya restriktioner. Statliga myndigheter bör därför också avhålla sig från sådana nya anvisningar.

Men sedan kommer budgetministern in på frågan huruvida skrivelsen från statens kulturråd innehöll nya anvisningar. Och då säger budgetministern att riksdagens beslut och många uttalanden riktar sig till regeringen. Och regeringen har aldrig utfärdat några anvisningar om avgiftsfria boklån.

Formellt är väl detta riktigt. Men synpunkten att boklånen bör vara avgiftsfria har anförts också i propositioner, och jag hänvisade till uttalanden från föredragande statsråd. Så jag har uppfattat det så, att regering och riksdag var helt överens om värdet av avgiftsfria boklån. Då kommer nästa fråga: Spelar det alls ingen roll vad vi här i riksdagen säger i en sådan här fråga? Har det ingen som helst betydelse? Bör det åtminstone inte föras ut till kommunerna som information om att vi från statens sida bedömer frågan om avgiftsfria boklån som kulturpolitiskt viktig? Vi reglerar den inte i en förordning som är bindande – vilket bestämmelsen om avgiftsfria boklån var en gång i tiden i samband med erhållande av statsbidrag – eftersom det inte har uppfattats som nödvändigt, utan begränsar oss till denna klara meningsyttring.

Nu har statens kulturråd, som är den myndighet som har uppdraget att informera om och främja den statliga kulturpolitiken, fört dessa synpunkter vidare. Om jag fattade budgetministerns första svar rätt, vänder sig regeringen inte mot de citat från riksdag och regering som kulturrådet anför i den nämnda skrivelsen. Tydligen är det irrationen över det instämmande i dessa citat som kulturrådet avslutningsvis gör som är anledningen till att regeringen har knäppt kulturrådet på näsan. Det är egentligen ganska alarmerande, om man på detta sätt kringskar möjligheterna för en statlig myndighet att informera om vilka meningsyttringar som här i riksdagen kommer till uttryck.

Man kan också fråga sig: Om statens kulturråd i förväg hade frågat regeringen om innehållet i skrivelsen, hade regeringen då gett sitt tillstånd till att skrivelsen kunde gå ut? Om kulturrådet hade avstått från de två sista meningarna i skrivelsen, där rådet instämde i riksdagens tidigare uttalanden, hade då skrivelsen, utan regeringens anmärkning, kunnat gå ut? I sak hade den inneburit detsamma, även om kulturrådet hade avstått från dessa meningar.

Jag undrar om budgetministern har några synpunkter på detta.

En ytterligare fråga i förlängningen är: Om kommunerna skulle börja införa avgifter på bibliotekslån, vad skulle regeringen göra i det läget? Det kanske inte är möjligt för budgetministern att i dag svara på den frågan. Jag vill emellertid här säga att vi på den socialdemokratiska partikongressen klart har slagit fast att principen om avgiftsfria boklån bör gälla framgent. Jag hoppas att det också är regeringens mening.

Anf. 19 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Det är självfallet så att kulturpolitiken sköts av utbildningsministern, eller om Georg Andersson så vill kulturministern, Jan-Erik Wikström. Han har ansvaret för den. Men det som motiverar att jag besvarar

*Om regeringens
inställning till
avgiftsfria boklån
i folkbiblioteken*

denna interpellation är ju förhållandet att det är begränsningskungörelsen som är utgångspunkten för debatten – och då är det jag som har ansvaret. Försök inte föra över något kulturpolitiskt ansvar i den här meningen på budgetdepartementet! Vi har en klar gränsdragning, som har gällt förut, och den ändrar vi inte på.

I övrigt frågade Georg Andersson hur man skulle ha tolkat kulturrådets skrivelse om den hade varit formulerad på något annat sätt eller inte hade innehållit vissa meningar. Det här är naturligtvis en mycket hypotetisk debatt, som jag inte finner det särskilt meningsfullt att föra. I det kulturpolitiska hänseendet är det väl så, som Georg Andersson säger, att han får ta den debatten med kulturministern senare.

Jag vill bara för min del ännu en gång stryka under, som jag gjorde i mitt föregående inlägg, att även Kommunförbundet har uppfattat den här propån från kulturrådet som en pekpinne när det gäller hur man skall förfara. Vi menar från regeringens sida att den kommunala självstyrelsen är något mycket viktigt att värna om. Och har riksdagen sagt att man skall ha den här frågan inom den fria sektorn, skall det naturligtvis gälla.

Opinionsyttringar av olika slag från olika håll må naturligtvis göras. Det är riktigt att det förekommer opinionsbildning i kulturpolitiska frågor. Men när det gäller själva frågan om det skall göras en begränsning, skall det ske i laga form. Det har alltså inte gjorts här, och då värnar vi om den kommunala självstyrelsen, som jag sade förut. Det var också så Inge Hörlén och andra i Kommunförbundet uppfattade propån från kulturrådet – därför denna debatt.

Anf. 20 GEORG ANDERSSON (s):

Fru talman! Budgetministern säger nu att kulturpolitiken sköts av kulturministern, och det noterar jag med viss tacksamhet. Han fortsätter med att säga: Försök inte föra över något kulturansvar på budgetdepartementet! Det är tydligt att budgetdepartementet inte är så angeläget om att bära något kulturpolitiskt ansvar, och det beklagar jag. Handläggningen av den här frågan har nämligen varit av kulturpolitisk skada, det kan man inte undvika att se. Den har uppfattats som ett uttryck från statsmaktens sida för att man nu är benägen att acceptera avgifter på boklån i folkbiblioteken. Och visst finns det krafter ute i landet som vill ta fasta på dessa signaler. Vi vet att moderata samlingspartiet har de tankarna och för fram dessa förslag i olika kulturnämnder. Det är klart att opinionen växer, men den växer i fel riktning med anledning av regeringens handläggning av denna fråga.

Sedan säger Rolf Wirtén att det inte är meningsfullt att föra en debatt om vad som skulle ha hänt och vilken bedömning man skulle ha gjort om skrivelsen hade haft ett annat innehåll. Men det är naturligtvis mycket intressant och viktigt att man får klart för sig hur långt denna begränsningskungörelse räcker. Och jag frågar därför om det hade varit O.K. om kulturrådet hade nöjt sig med att citera de olika uttalanden som riksdag och regering har gjort under åren i den här frågan. Hade det varit godtagbart från

regeringens sida? Det är en ganska viktig frågeställning. Arbetet fortsätter ju förhoppningsvis i kulturrådet och andra statliga myndigheter. Skall man få gå ut och berätta för kommunerna vad riksdagen har sagt, utan att få en åthutning från regeringen? Jag tycker att det borde vara ganska enkelt att svara på den frågan.

Avslutningsvis rubricerar ekonomi- och budgetministern riksdagens och regeringens tidigare uttalanden på det här området som opinionsyttringar. Om det är så att uttalandena enbart har den funktionen, om de inte har någon särskild tyngd i de kulturpolitiska sammanhangen, då måste jag säga att man naturligtvis blir litet konfunderad. Om det är så, då stärks ju kraven på att införa regleringar på det här området av den typ som fanns en gång i tiden. Jag menar ändå att när regering och riksdag enar sig om målen för en statlig kulturpolitik, så bör detta – vilket också har sagts – vara riktningsgivande också för den kommunala politiken, så att man får ett samspel mellan stat och kommun. Det är på den nivån de uttalanden som gjorts av riksdag och regering skall ligga, speciellt som detta som sagt är en väldigt central kulturpolitisk fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1981/82:70 om åtgärder mot andra luftföroreningar än svavel

Anf. 21 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! Sten Sture Paterson har frågat vilket gensvar jag mött i olika länder för tankegången på ett utvidgat ansvarstagande för andra luftföroreningar än svavel och hur det fortsatta arbetet på berörda fält inom forskning och internationell samverkan kommer att byggas upp.

Långväga gränsöverskridande luftföroreningar och den därmed sammanhängande försurningen av mark och vatten har under 1970-talet utvecklat till ett av de allvarligaste regionala miljöproblemen i Europa. Utsläppen av svaveloxider spelar en nyckelroll i försurningsprocesserna. Det var därför naturligt att problematiken kring svavelutsläppen gavs särskild uppmärksamhet i de förhandlingar som ledde fram till ECE-konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar, som undertecknades av 33 stater i Genève 1979. Konventionen träder i kraft när 24 stater ratificerat densamma. Hittills har 9 stater ratificerat. De är Bulgarien, Finland, Norge, Portugal, Sovjetunionen, Sverige, Ukraina, Ungern och Vitryssland.

Studier av effekterna av svavelutsläpp och åtgärder för att minska dessa utsläpp har givits högsta prioritet i det arbete som redan inletts inom ramen för konventionen, trots att denna ännu inte trätt i kraft.

Jag vill emellertid understryka att konventionen redan från början utformats flexibelt i form av en ramkonvention. Konventionens allmänna hänsynsregler omfattar således alla typer av luftföroreningar som transpor-

*Om åtgärder mot
andra luftförore-
ningar än svavel*

teras över landgränserna. Till konventionen kan fogas tekniska utsläppsregler i form av bilagor rörande utsläpp av olika föroreningar efter hand som vetenskapliga undersökningar och utredningar inom konventionens ram ger länderna underlag för sådana beslut. Jag kan också nämna att mätning av en rad andra föroreningar än svavel ingår i det mätprogram för övervakning av luftkvaliteten som pågår sedan flera år i Europa.

Under mina besök nyligen i Västtyskland, Sovjetunionen, Canada, USA och Tjeckoslovakien har jag främst diskuterat luftföroreningsproblemen, särskilt försurningen. Vid dessa samtal har jag funnit att man delar den svenska uppfattningen om hur konventionen kan och bör utvecklas.

För att bibehålla och om möjligt öka den internationella uppmärksamheten kring försurningsproblemen har regeringen beslutat anordna en konferens om dessa problem i Stockholm i juni 1982. Till konferensen har miljöministrar från alla de 33 länder som undertecknat konventionen inbjudits.

När det gäller globala problem, t. ex. riskerna för negativa miljöeffekter på grund av en ökad koldioxidhalt i atmosfären, bör enligt min uppfattning samarbetet redan från början inriktas på vidare lösningar än vad som är möjligt inom den regionala ECE-konventionen. Här bör FN:s miljöprogram UNEP spela en central roll.

UNEP har enligt vad jag erfarit redan tagit initiativ i denna fråga tillsammans med övriga berörda FN-organ, främst WMO, WIIO och FAO. Samordning av pågående forskning, förslag till nya forskningsinsatser samt utvärdering av tillgängligt material om hälso- och miljöeffekter av en ökande koldioxidhalt i atmosfären ingår i detta program. Från svensk sida deltar vi aktivt i detta arbete.

Anf. 22 STEN STURE PATERSON (m):

Fru talman! Jag får tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Tyvärr får jag konstatera att det till sitt innehåll ger föga information i de frågor som jag har ställt.

Vi är helt ense om nödvändigheten av att prioritera arbetet med att på internationell basis få till stånd en minskning av svavelutsläppen, så att man därmed kan undanröja en väsentlig källa till vårt mest akuta miljöproblem – försurningen av mark och vatten. I huvudsak uppehåller sig jordbruksministern i sitt svar vid försurningsfrågan.

Det framgår av svaret att trögheten bland de 33 stater som undertecknade konventionen är stor. På två år har 9 stater ratificerat den, och eftersom det krävs minst 24 stater, torde det med den takten ta ungefär sex år innan konventionen träder i kraft.

Jag vill fråga jordbruksministern: Syns det några tecken på att ratificeringsprocessen accelererar med tiden, eller retarderar den, så att ratificeringen kommer att ta ännu längre tid? Starten har varit trög, och man fruktar att det kommer att ta alltför lång tid att komma fram till konkreta åtgärder på internationell nivå.

I min interpellation efterlyste jag emellertid jordbruksministrernas syn på möjligheterna till ett utvidgat internationellt ansvarstagande även för andra luftföroreningar än svavel. En andra fråga gällde för ändamålet nödvändig forskningsutveckling, och organisation av en internationell samverkan. Koldioxidutsläppens allvarliga miljöeffekter framhålls därvid som särskilt angelägna att beakta och vidta åtgärder mot.

Beträffande den ökande koldioxidhalten i atmosfären hänvisar jordbruksministern endast till att de därmed sammanhängande problemen bör få "vidare lösningar" inom UNEP:s ram. Att Sverige aktivt deltar i detta arbete är ett konstaterande som lätt undanskymmer det förestående arbetets väldiga omfattning och stora krav på samhälleligt engagemang.

I svaret framhölls att det till konventionen kan fogas tekniska utsläppsregler. Det är dock en sekundär åtgärd i produktionsledet. Här är det fråga om primära åtgärder för internationell samordning av utsläppsnivåer, så att effekten blir bättre miljö, ekologisk balans och bevarande av berörda naturliga cykler, som t. ex. koldioxidcykeln och den hygrika cykeln. På detta område måste en samordning ske, och ny forskning bör stimuleras, så att vi kan få de kunskaper som är nödvändiga för utformningen av de tekniska reglerna.

I februari 1979 avhölls i Genève en konferens mellan experter över temat världens klimat. World Climate Conference ledde till en rekommendation om startande av ett World Climate Programme (WCP).

WCP upprättades formellt vid åttonde världsmeteorologiska kongressen i maj 1979. Programmet skall ledas av WMO (World Meteorological Organization) under aktiv medverkan av ICSU (International Council of Scientific Unions), UNEP (United Nations Environment Programme), FAO (Food and Agriculture Organization), UNESCO och andra organisationer.

WCP har ett mycket brett innehåll, uppdelat av WMO på fyra avdelningar: 1. forskningsprogram rörande världens klimat, 2. utnyttjandet av världens klimat, 3. påverkan på världens klimat, och 4. klimatdata. För samordningen av arbetet har för WCP:s räkning upprättats ett kontor vid WMO-sekretariatet i Genève.

Målet för WCP är att möjliggöra för människan att fullt ut kunna dra fördel av hennes nuvarande kunskap om klimatet, att kunna påtagligt vidga denna kunskap samt att förutse och förhindra möjliga, av människan orsakade förändringar av klimatet, vilka kan motverka hennes välbefinnande. Programmets genomförande kräver ledarskap hos och samordning mellan internationella organisationer samt nära samarbete mellan nationer i fred.

Som framgår har man från forskningssidan låtit startskottet gå för WCP:s genomförande. Däri ingår även de luftburna föroreningarnas problem. Det nödvändiga samarbetet mellan nationerna genom politiska beslut låter ännu vänta på sig. Det gäller beslut som även berör det egna landets förmåga att bl. a. ge utbildning åt för programmets genomförande nödvändiga expertis på olika nivåer.

*Om åtgärder mot
andra luftförore-
ningar än svavel*

Jag vill fråga jordbruksministern: Vilka åtgärder har från svensk sida vidtagits för att aktivt och i tid möta de behov som ett genomförande av WCP reser – speciellt med hänsyn till luftföroreningar?

Anf. 23 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! Sten Sture Paterson har fått ett ovanligt fylligt och uttömmande svar på sin interpellation.

Anledningen till att jag redovisat vad som gjorts och görs på svavelområdet är att grunden för det fortsatta arbetet är den konvention om långväga gränsöverskridande luftföroreningar som undertecknades 1979 och som många stater nu håller på att ratificera. Jag vill som ett svar säga att ratificeringstakten torde öka, då de olika länderna först måste lagstifta i det egna landet innan ratificering kan ske. Konventionen beräknas träda i kraft under hösten 1982.

Som jag framhöll i mitt svar ger kontakterna med en rad länder vid handen att man är beredd att ta det utvidgade ansvar som efterfrågas i interpellationen, efter hand som det vetenskapliga samarbetet ger underlag för ett sådant ansvarstagande.

Det är naturligtvis viktigt att understryka att den undertecknade konventionen inte är en svavelkonvention utan en konvention om gränsöverskridande luftföroreningar inom vars ram i princip alla typer av luftföroreningar kan behandlas. Det var anledningen, herr Paterson, till att jag upphöll mig så mycket vid svavelfrågan.

Men det är alltså viktigt att poängtera att det inte är fråga om någon svavelkonvention utan en konvention där alla typer av gränsöverskridande luftföroreningar kan och skall behandlas.

Anf. 24 STEN STURE PATERSON (m):

Fru talman! Bedömningen att svaret är fylligt och uttömmande delar jag inte av det skälet att det berör föga av det jag har efterlyst.

Utgångspunkten för min interpellation är kanske något komplicerad. En motion som jag tidigare framställt i frågan besvarades på ett, enligt min uppfattning, ganska beklämmande sätt. Alla dessa problem skulle lösas genom att jordbruksministern företog en resa. Jag förstår att det måste vara otacksamt att få dessa stora problem överlåtna och otillfredsställande att deras lösning skall uppnås under en resa nere på kontinenten.

Inom det här området finns mycket stora problem, som en enig expertis i dag anser bör lösas under 1980-talet. Arbetet skall vara ordentligt i gång på 1990-talet. Det har tagit åtskilliga år att få i gång något arbete när det gäller svavelföroreningar. De vetenskapliga alarmen kom mycket tidigt, men det tog ett tjugotal år innan man från ansvarigt politiskt håll förstod att man måste göra något. Nu säger jordbruksministern att konventionen skall vara i kraft hösten 1982. Då har det tagit åtminstone 20 år att få fram detta. Sedan skall åtgärderna sättas in.

Min fråga och min oro gäller: Skall man underlåta att vidta några åtgärder mot övriga luftföroreningar under den tid då man arbetar med svavel?

Nästa år kommer en miljökonferens att hållas i Stockholm: Har jordbruksministern för avsikt att väcka intresse för övriga luftföroreningar på denna konferens, eller skall man nöja sig med svaveldebatten även där? Skall vi globalt sett kunna klara de stora problem som koldioxid och övriga luftföroreningar ger måste vi komma i gång nu – innan insatserna blir av en så enorm storlek att vi knappast klarar av dem – och inte om tio år eller senare.

Anf. 25 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! Det är riktigt att problemen är stora. Det är därför vi arbetar så intensivt med att få dem lösta. Det är inte så att alla krafter ägnas enbart åt svavelföroreningarna, även om jag måste erkänna att vi arbetar allra intensivast med dem. Men av den anledningen är inte de andra bitarna bortglömda.

En annan global miljöfråga är skyddet av det stratosfäriska ozonlagret. Ozonlagret som skyddar oss mot skadlig ultraviolett solstrålning hotas av utsläpp av freoner.

Även på detta område har vi från svensk sida drivit på det internationella samarbetet såväl vad gäller forskning som åtgärder för att minska utsläppen av freoner. På svenskt initiativ beslöt exempelvis styrelsen för UNEP vid sitt möte i maj i år att tillkalla en särskild arbetsgrupp med uppgift att utarbeta en global konvention till skydd för ozonlagret. Den svenska regeringen har vidare inbjudit arbetsgruppen att hålla sitt första möte i Stockholm. Det kommer att ske den 20–29 januari 1982.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1981/82:76 om förhandsprövningen rörande användning av hybrid-DNA-teknik

Anf. 26 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! Lennart Pettersson har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att förhandsprövningen enligt miljöskyddskungörelsen skall kunna begränsas till sådan användning av hybrid-DNA-tekniken som är av betydelse från miljöskyddssynpunkt och inte, som nu är fallet, går långt utöver vad som är erforderligt.

Med anledning av beslut vid riksmötet 1979/80 föreskrev regeringen genom en ändring i miljöskyddskungörelsen att tillstånd enligt miljöskyddslagen skall krävas bl. a. för att bygga anläggningar där hybrid-DNA-teknik används. Ändringen trädde i kraft den 1 januari 1980.

I en framställning som inkom i somras från delegationen för hybrid-DNA-frågor hemställdes att kungörelsen ändrades, så att sådan forskning med hybrid-DNA som av delegationen hade klassificerats i riskklasserna P1 eller P2 inte längre skulle prövas enligt miljöskyddslagen.

*Om förhandspröv-
ningen rörande
användning av
hybrid-DNA-tek-
nik*

Efter sedvanlig remissbehandling har regeringen bifallit denna framställning. Genom en ändring i miljöskyddsförordningen har således fr. o. m. den 1 januari 1982 anläggningar för forskning av sådant slag som jag nyss nämnde undantagits från tillståndsplikt enligt miljöskyddslagen.

Anf. 27 LENNART PETTERSSON (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på interpellationen.

Dagens regeringsbesked om lättnader i nuvarande byråkratiska kontrollapparat när det gäller forskning och utvecklingsarbete på hybrid-DNA-området är glädjande. Det innebär, såvitt jag kan se, att sakskaalen fått föllä utslaget när regeringen har bedömt den här frågan.

Det har länge rått oklarhet om centerpartiets inställning till hybrid-DNA-tekniken. Jag avslöjar säkert ingen hemlighet för jordbruksministern när jag säger att det finns de inom centern som vill göra den s. k. genmanipulationen till en ny stor partipolitisk fråga genom att frammana risker som inte finns och skrämna med etiska problem som möjligen kan vara aktuella på mycket lång sikt. En av de mer militanta förespråkarna för en extrem linje har jordbruksministern alldeles inpå knutarna i kanslihuset, nämligen statsrådet Olof Johanssons egen informationssekreterare Guy Ehrling. Han har drivit en energisk kampanj mot bl. a. det statliga företaget Kabis begäran att få tillverka tillväxthormon med hjälp av hybrid-DNA-teknik. Han har t. o. m. skrivit en bok i ämnet. Den heter Genetisk ingenjörskonst – tjuvkoppling eller genväg? – en nog så fyndig titel. Där radas den ena risken värre än den andra upp på löpande band, trots att det numera får anses klarlagt att hybrid-DNA-manipulerade bakterier och mikroorganismer inte är farligare än de ursprungsorganismer som man utgår från. Jag vill snarare hävda – och det hävdar vetenskapen – att det är tvärtom. Hybrid-DNA-bakterierna är väsentligt svagare än vanliga bakterier. Som regel måste de hållas vid liv med något som i brist på bättre uttryck kan kallas för intensivvård. Det är dessutom symtomatiskt att under de tio år som forskning, utveckling och även industriell tillverkning har ägt rum på hybrid-DNA-området har inte en enda olycka ägt rum, trots de många risker som en del har velat måla upp.

Genom dagens besked här i kammaren har regeringen och centerns statsråd i regeringen avvisat den onyanserade kritik mot hybrid-DNA-tekniken som har kommit från en del företrädare för centern. Regeringen har också avvisat den uppskovslinje för beslut i frågan som dessa företrädare har förordnat. Det är glädjande, och det hedrar statsrådet Dahlgren.

Låt mig sedan, fru talman, bara något beröra frågan varför det är viktigt att vi här i Sverige inte drar på oss en stor kontrollapparat och en omständlig byråkratisk handläggningsordning när det gäller hybrid-DNA-tekniken i förhållande till de risker som möjligen kan finnas och i jämförelse med andra länder som har motsvarande forskning och början till industriellt utnyttjande.

Om förhandsprövningen rörande användning av hybrid-DNA-teknik

Vi vet nu att vid sidan av datatekniken utgör bioteknik, där hybrid-DNA-forskning spelar en nyckelroll, ett starkt expansivt framtidsområde både industriellt och på annat sätt. Svensk forskning ligger väl framme på det biologiska området. Det finns många industriella tillämpningsmöjligheter som redan ligger inom räckhåll för svenska företag. Här rör det sig inte heller om sådant som har att göra med att utveckla prylsamhället ytterligare. Här rör det sig om forskning och utveckling som kan bli till en väldig nytta för mänskligheten i dess helhet.

Genom hybrid-DNA-tekniken kommer vi att få helt nya genombrott exempelvis på läkemedelsområdet. Insulin utan biverkningar mot sockersjuka, tillväxthormon för läkning av svårartade sår och mot svåra brännskador samt framför allt mot dvärgväxt, interferon mot olika virusjukdomar och cancer – det är saker som redan är på gång. Ta Kabis försök att få starta tillverkning av tillväxthormon här i Sverige, som länge blockerades genom bl. a. motståndet från Stockholmscentern.

De flesta barn i världen med dvärgväxt tvingas nu leva med sitt handikapp för all framtid. Nuvarande preparat som tas fram från en nyligen avliden människa räcker endast för behandling av ett av sex barn som har drabbats, och preparatet är därtill fruktansvärt dyrt. Med hybrid-DNA-manipulerade bakterier kan mänskligt tillväxthormon tas fram i tillräcklig omfattning och till väsentligt lägre priser. De som hindrar hybrid-DNA-forskningen utan sakliga skäl på ett sådant område tar på sig ett mycket stort ansvar.

Detta om läkemedelsområdet.

Det är också forskning och utveckling av stor betydelse på gång inom många andra områden. Det gäller den svenska skogsindustrin, växtförädlingen, miljövården, där hybrid-DNA-teknik numera tas alltmer i anspråk. Man kan få fram biologiska metoder för att omvandla avfall till nyttiga produkter med denna teknik. Man kan oskadliggöra olja i havet med hjälp av oljeätande bakterier, som de kallas. Man kan bakteriellt bryta ner och omvandla ligninet i trä, vilket nu kräver stora energimängder i massaindustrin, och man kan i ökad utsträckning göra nyttoväxter oberoende av konstgödsel genom att ta fram hybrider som omvandlar luftkväve till växtkväve. Listan kan göras mycket lång.

Det finns helt enkelt enorma möjligheter för biotekniken med hjälp av hybrid-DNA-forskningen. Det måste vi ta fasta på och inte av politiska skäl driva en linje som mer eller mindre innebär ett tvärstopp.

Dagens besked om att hybrid-DNA-forskningen på s. k. lågrisknivå inte längre behöver prövas enligt miljöskyddslagen är ett steg i rätt riktning, nämligen att man avdramatiserar den här typen av forskning.

Jag vill slutligen, fru talman, anlägga några synpunkter på behovet av fortsatt reformarbete på detta område.

Arbetskyddsstyrelsen håller nu på att gå igenom de riskbestämmelser som skall gälla framöver i fråga om klassificering av framför allt industriell tillverkning på detta område. Det är viktigt att arbetskyddsstyrelsen får fullfölja sitt arbete och att man kan komma över till en svensk riskfallsklas-

Fredagen den
27 november 1981

*Om åtgärder för
att underlätta
järnpulvertillverk-
ning*

sificering, så att man inte enbart behöver hålla sig till de amerikanska riskklassificeringsgrunderna. Det är en förhoppning att regeringen skall ställa upp på de riktlinjer som man nu håller på att jobba med. Det innebär att vi endast kommer att få en förhandsprövning när det gäller forskningen på s. k. högrisknivå, där det möjligen kan finnas risker men där riskerna egentligen inte är större än i det grundmaterial som man utgår ifrån.

Jag anser att den enmansutredning som enligt min mening något förhastat tillsattes 1980 för att pröva frågan om inrättande av en särskild myndighet på hybrid-DNA-området – enbart avseende risker, arbetsmiljökrav o. d. på detta område – innebar att man förde in frågan i en återvändsgränd. Jag tror att det är riktigare att den myndighet som handhar arbetsmiljöfrågor och säkerhetspolitiska frågor generellt sett, nämligen arbetarskyddsstyrelsen, även i fortsättningen får tillfälle att göra detta. Då kan man göra övergripande bedömningar. Ofta är det ju också andra risker vid sidan av hybrid-DNA-teknik som kommer in i bilden och som lämpligen bör bedömas i ett sammanhang.

Ytterligare en synpunkt som jag har på det fortsatta reformarbetet, fru talman, är att den utredning som skall ta upp långsiktiga etiska problem på detta område, till skillnad från de riskproblem som vi diskuterar i dag, skall arbeta snabbt. Den bör ta fram ett diskussionsunderlag på ett tidigt stadium och föra ut det i den allmänna debatten. Det är riktigt att vi behöver en debatt om de långsiktiga effekterna. Men eftersom det rör sig om risker som materialiserar sig först på mycket lång sikt, tror jag man på det här stadiet skall nöja sig med detta och inte gå in med några lagstiftningsförslag i det här skedet.

De här sista fallen är egentligen inte jordbruksministerns bord utan socialministern Karin Söders, men jag vill ändå ta tillfället i akt och skicka med dessa synpunkter till socialministern.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1981/82:54 om åtgärder för att underlätta järnpulvertillverkning

Anf. 28 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Per Westerberg har – mot bakgrund av bl. a. de finansiella problemen inom Nyby Uddeholm AB och den sviktande sysselsättningen vid företagets anläggning i Torshälla – frågat mig om jag kan tänka mig att aktivt underlätta möjligheterna för en rationell struktur av järnpulvertillverkningen och dess användningsområden.

En rationell struktur inom industrins olika branscher är en av grundvalarna för en framgångsrik och riktig industripolitik. Jag är självfallet beredd att verka för detta.

När det sedan gäller den speciella teknologi och det företag som Per Westerberg tar upp i sin fråga vill jag nämna följande.

*Om åtgärder för
att underlätta
järnpulvertillverk-
ning*

Redan år 1978 medverkade staten via delegationen för strukturfrågor inom vissa branscher aktivt för att stödja utvecklingen av pulvermetallurgin genom betydande finansiellt stöd till företaget, dåvarande Gränges Nyby AB, i form av lån och garantier på sammanlagt 120 milj. kr. Den största enskilda investeringen var en ny anläggning i Torshälla för produktion av rostfria rörämnen på pulvermetallurgisk väg, ett utvecklingsprojekt som väckt stor internationell uppmärksamhet.

I samband med bildandet av Nyby Uddeholm AB ställde staten ytterligare finansiella resurser till bolagets förfogande.

Jag vill avslutningsvis påminna om att befintliga pulvermetallurgiska enheter i landet i stor utsträckning arbetar inom skilda segment, produktions- och marknadsmässigt sett.

Mot denna bakgrund har jag f. n. svårt att se något behov av ytterligare statliga insatser för att åstadkomma strukturella förändringar inom det pulvermetallurgiska området.

Anf. 29 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga.

Staten skall ju främja tillväxt och sysselsättning generellt och inom olika branscher. I den mån direkta statliga insatser blir nödvändiga skall de komplettera marknadshushållningen, som alltjämt måste utgöra grunden för den ekonomiska utvecklingen i landet.

Även om näringspolitiken bör vara generell, kan selektiva insatser inte helt undvaras. Dessa bör enligt min uppfattning begränsas till att överbygga rent tillfälliga kriser eller att underlätta en nödvändig strukturomvandling.

Den statliga näringspolitikens uppgift bör också vara att ange ramarna för den ekonomiska verksamheten. Staten skall främja tillväxt och sysselsättning. Beslut som rör tillverkning av enskilda produkter måste däremot med nödvändighet fattas nära marknaden och kan inte centraliseras. I den mån direkta statliga insatser blir nödvändiga skall de komplettera marknadshushållningen, som måste utgöra grunden för den ekonomiska utvecklingen.

Fusionen mellan Nyby Bruk – ägt av Gränges – och Uddeholms rostfria sektor genomfördes med hjälp av statliga ekonomiska insatser. Efter bildandet av Nyby Uddeholm har omstruktureringen först på senare tid skjutit fart på allvar. Detta har inneburit betydande friställningar i bl. a. mina hemtrakter, närmare bestämt i Torshälla.

Det är självfallet av central betydelse att Nybys anställda till fullo inser att företagets framtid ligger i att man får någon form av ekonomisk lönsamhet. Detta får inte motverkas av att företaget åläggs andra sysselsättningsmässiga åtaganden än dem som ligger i dess normala verksamhet.

Om man tittar på Nyby Uddeholms balansräkning finner man att företagets kapitalstyrka är svag. Företaget har uppenbarligen, trots tämligen goda prognoser, svårt att orka med att utveckla delar av sitt produktprogram.

*Om kommuns
inflytande över
lokaliseringen av
industriverksamhet*

För järnpulvertillverkningen finns i dag en modern anläggning i Torshälla. Den är i full produktion. Men för att få ett rationellt utnyttjande av den – och för att få kapital att klara utvecklingen – kan enligt uppgift viss samordning behövas med den produktion som med motsvarande teknologi förekommer i Söderfors och inom ASEA. Detta gäller framför allt i fråga om basen, nämligen tillverkningen av järnpulver, och kanske inte så mycket de enskilda produkterna.

Ansvar för genomförandet av en sådan samordning faller självfallet i första hand på företagen. Men det finns naturligtvis vissa möjligheter för industriministern att aktualisera och påskynda en utveckling som skulle kunna lätta på bördorna för Nyby Uddeholm och visa att statsmakterna faktiskt intresserar sig för en rationellare struktur på bastillverkningen av järnpulver. Kan jag tolka industriministerns svar så att det finns ett positivt intresse att verka i nämnd riktning, trots att han för dagen inte vill vidta några konkreta åtgärder?

Anf. 30 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Jag noterade med stort intresse den allmänt näringspolitiska deklARATION som Per Westerberg gjorde i inledningen av sitt inlägg. Han betonade att selektiva insatser kan vara befogade i vissa sammanhang när det gäller att påskynda en positiv utveckling av näringslivet. Utöver det svar som jag redan har givit vill jag göra en rent allmän kommentar.

Den utveckling som vi nu bevittnar i denna speciella del av stålindustrin ger mig inte anledning att tro att några statliga insatser är motiverade i det sammanhanget. Men självfallet följer vi från industridepartementets sida med mycket stort intresse vad som sker inom denna del av stålindustrin liksom inom andra segment av branschen.

Anf. 31 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Jag har inte med min fråga velat få industriministern att ställa ut några löften om statliga insatser. Jag har velat peka på en fråga som jag tror skulle må bra av att aktualiseras. Det behövs en samordning av de olika anläggningar för järnpulvertillverkning som har tagits i drift eller som är under uppbyggnad för att undvika betydande överkapacitetsproblem och en oförmånlig struktur för denna bransch.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på frågorna 1981/82:74 och 90 om kommuns inflytande över lokaliseringen av industriverksamhet

Anf. 32 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Olle Östrand har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att upprätthålla industrisysselsättningen i Hudiksvall.

Bertil Måbrink har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidtaga för att förhindra att ett företag tillsammans med en kommun utövar utpressning mot hundratals anställda vid en lönsam enhet i en annan kommun.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Bakgrunden till frågorna är de problem som drabbat Lundberg Hymas AB. Bolaget har f. n. produktionsanläggningar i Skellefteå och Hudiksvall. Dessa byggdes i mitten på 1970-talet då Lundberg Hymas upplevde en kraftig expansion, huvudsakligen beroende på en ökande produktion åt Volvo BM. Byggnationen finansierades bl. a. med statligt regionalpolitiskt stöd.

Enligt vad jag erfarit har bolagets styrelse beslutat att koncentrera företagets verksamhet till en enhet i Skellefteå. Huvudorsaken till denna förändring uppges vara att Volvo BM kommer att upphöra med sina inköp av de produkter som Lundberg Hymas hittills tillverkat för deras räkning. Bolagets styrelse har uppgett att den föreslagna åtgärden bedöms nödvändig för att återställa en tillfredsställande lönsamhet i företaget.

Eftersom MBL-förhandlingar f. n. pågår är jag inte beredd att göra några ytterligare kommentarer.

Flera orter i landet har allvarligt drabbats av problem på grund av sysselsättningssvårigheter inom industrin under de senaste åren. Regering och riksdag har sökt möta dessa problem på olika sätt, bl. a. i form av ökade arbetsmarknadspolitiska insatser och ökade resurser till bl. a. de regionala utvecklingsfonderna och länsstyrelserna. Enligt min mening måste tyngdpunkten i det konkreta arbetet med att lösa de lokala sysselsättningsproblemen bygga på intiativ i länen från företag, kommun och länsorgan. Genom bl. a. det regionalpolitiska stödet har samhället möjligheter att stödja expansiva industriprojekt i Hudiksvall.

Anf. 33 OLLE ÖSTRAND (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga. Det är en mycket viktig sysselsättningsfråga som vi nu skall diskutera, och den berör Hudiksvall. Också Hudiksvall räknas ju nu för tiden till de krisdrabbade kommunerna.

På något sätt är det som nu håller på att ske med Hymas AB i Hudiksvall skrämmande. Här går Skellefteå kommun i ett besvärligt sysselsättningsläge in och köper gamla utrangerade fabrikslokaler för 10,5 milj. kr. för att få Hymas AB med 170 anställda överflyttat till Skellefteå. Till bilden hör att industrilokalerna ägs av två privatpersoner, vilka också äger Karolin Invest AB som i sin tur äger Hymas AB.

Att privatpersoner agerar på detta sätt för att sopa åt sig en anseelig summa pengar är mindre konstigt. Men att Skellefteå med skattebetalarnas pengar ger sig in på ett dylikt köpsläende är minst sagt märkligt. De företag som ingår i koncernen har erhållit drygt 24 milj. kr. i lokaliseringsbidrag, 6 milj. kr. i avskrivningslån och 52 milj. kr. i lokaliseringlån. Dessutom finns det utestående industrigarantilån för 25,5 milj. kr. Genomförs denna operation i sin helhet riskerar staten att både sysselsättning och ett betydande

*Om kommuns
inflytande över
lokaliseringen av
industriverksamhet*

kapital går förlorade. Därför är det nödvändigt – det anser jag nu sedan jag tagit del av industriministerns svar – att industriministern ingående låter sig informeras och att han medverkar till att det som nu håller på att ske inte fullföljs.

På Hymas i Hudiksvall har man nämligen byggt upp ett unikt kunnande när det gäller traktorgrävare, och man täcker nu ca 75 % av den svenska marknaden. Förutom att man bedriver tillverkning av Volvo BM har man också utvecklat en egen traktorgrävare benämnd 900 T. Hymas är vidare ett vinstgivande företag.

Flyttar man över hela produktionen till Skellefteå, får man börja om från början. Hela personalen i Hudiksvall har nämligen bestämt sagt nej till att flytta upp till Skellefteå, eftersom man inte tror på den idéen.

Risken är då överhängande att man får en så lång omställningstid och så höga kostnader, med leveransförseningar som följd, att man går under i den knivskarpa konkurrens som råder i denna bransch. Utländska tillverkare tar över marknaden, och 170 jobb försvinner i både Hudiksvall och Skellefteå. Skellefteå riskerar att dra en dyrbar nitlott. Ingen är ju betjänt av att något sådant händer.

Jag anser att staten som kreditgivare tidigare borde ha gått in och sagt ifrån. F. n. pågår förhandlingar med personalen beträffande ett övertagande av företaget. Det gäller att rädda åtminstone en del av företaget. Men för detta fordras ett visst kapitaltillskott. Därför vill jag slutligen fråga industriministern om han är beredd att medverka till att staten ställer upp som kreditgivare för ett eventuellt blivande löntagarägt företag här uppe i Hudiksvall, precis på samma sätt som man tidigare ställt upp när det gällde Karolin Invest AB.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 34 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka industriministern för svaret på min fråga.

Affären Lundberg Hymas AB visar faktiskt i ett nötskal hur den svenska storfinsans – av varierande dignitet – utnyttjar kommuners svåra arbetsmarknadsläge för att pressa ut miljonbelopp. De 170 jobben i Hudiksvall är en bricka i ett spel där det ligger 10,5 milj. kr. i potten. Som lockbete använder Lundberg Hymas ett antal jobb. Man lovar inte nya sådana, men man hotar med att de som finns eventuellt kan försvinna.

Vad som måste undvikas är att kommuner slåss mot varandra på det sätt som nu faktiskt sker för att rädda jobben. Anklagelserna skall i och för sig inte riktas mot kommunerna utan mot de privata företagen, som så hänsynslöst utnyttjar svåra sysselsättningslägen i olika kommuner. Människors rätt till arbete och trygghet kan inte vara en fråga som enbart skall överlåtas åt storfinsans och dess spekulation.

Jag tycker inte att industriministern gav ett tillräckligt svar på min fråga

vad han anser om just den här affären. För nog är det väl ganska klart att det har skett en väldigt grov utpressning från Lundberg Hymas och att också Skellefteå kommun har handlat på ett felaktigt sätt.

Jag har inga förhoppningar om att industriministern på något sätt skulle vidta åtgärder mot det privata näringslivet. Men jag när ändå den förhoppningen att industriministern lägger fram några förslag eller vidtar några åtgärder som förhindrar att sådant som har hänt när det gäller Skellefteå kommun skall upprepas i fortsättningen.

Anf. 35 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Som svar på Olle Östrands fråga vill jag säga att självfallet är de anställda, om de bildar ett nytt företag och presenterar en affärsidé som är realistisk och som har utsikter till lönsamhet, välkomna att utnyttja de resurser som samhället har ställt till sitt förfogande för nybildande och utvecklande av företag. Det sker då lämpligen under kontakt med länsmyndigheter och utvecklingsfond. Och i den mån det föranleder ställningstagande från regeringens sida kommer vi självfallet att med intresse bedöma ett sådant företag.

Får jag till Bertil Måbrink säga att företagen ju har att iaktta de spelregler som gäller, t. ex. inom ramen för MBL-lagstiftningen och MBL-reglerna. Det finns också en rad andra regler för företagens uppträdande. Så länge man håller sig till de givna spelreglerna har regeringen självfallet ingen anledning att gå in och korrigera eller utöva någon form av påtryckning när det gäller företagets handlande.

I fråga om relationen mellan företag och kommuner är det ju så att vi har en kommunal självstyrelse här i landet. Så länge kommunerna håller sig inom sitt kompetensområde och inom den kommunala lagstiftningens ramar finns det *inte* heller i detta sammanhang någon anledning för regeringen att lägga sig i vad som händer.

Anf. 36 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Att jag uppmanade industriministern att nu verkligen informera sig om vad som håller på att hända beror på några rader i svaret, där det står att "den föreslagna åtgärden" – alltså den föreslagna koncentrationen – "bedöms nödvändig för att återställa en tillfredsställande lönsamhet i företaget". Risker är ju att det blir precis tvärtom. All personal i Hudiksvall är fullständigt övertygad om att genomförs den här flyttningen på det sätt man har räknat med, så innebär det början till slutet för traktortillverkningen. Att man bedömer situationen på det sättet bekräftas av att ingen bland personalen flyttar med, ingen heller av de nyckelpersoner som behövs för att man på ett något så när smidigt sätt skall kunna klara omställningsproblemen.

Det är naturligtvis fruktansvärt att två privatpersoners agerande skall kunna äventyra jobben för 170 personer i en bygd som är så hårt drabbad av sysselsättningsbekymmer. Det är lika hög arbetslöshet i Hudiksvall som uppe i Västerbotten, där Skellefteå ligger.

De här förhandlingarna måste på något sätt gå i lås, och jag förutsätter att industriministern håller sig informerad om vad som nu håller på att hända vid förhandlingarna uppe i Hudiksvall. Det finns väl all anledning till detta, eftersom staten har satsat så mycket pengar på Karolin Invest AB. Jag hoppas att industriministern efter kontakter inom en mycket snar framtid välvilligt ställer upp för ett eventuellt löntagarägt företag i Hudiksvall.

Anf. 37 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det är klart att det förs en del förhandlingar, och därvidlag har naturligtvis såväl företag som anställda att följa vissa regler.

När det gäller kommunens köp på 10,5 milj. kr. av de gamla nedlagda industrilokalerna sägs i det avtal som kommunen skrev med Lundberg Hymas AB, vilket bekräftats av kommunstyrelsens arbetsutskott den 27 oktober i år, att ett villkor för köpet av lokalerna för 10,5 milj. kr. är att Lundberg Hymas AB i fortsättningen koncentrerar produktionen till Skellefteå. Det innebär alltså i klartext att man skall lägga ned den lönsamma enheten i Hudiksvall. Jag har litet svårt att tro att kommunernas självständighet ger dem rätt att driva ett sådant spel. Hade man haft någon form av etableringskontroll i vårt land, en kontroll som jag tror att också centerpartiet någon gång har talat för, skulle man ha kunnat undvika detta. Det är litet märkligt att den centerpartistiske industriministern inte tar några som helst initiativ för att hindra transaktioner av det här slaget. Han uttalar sig inte klart om vad han anser om en sådan här affär. Detta innebär ju att industriministern mer eller mindre står och säger att det, på grund av kommunernas rätt att självständigt fatta beslut, är fritt fram att handla på det här sättet. En f. d. partiledare, som inte är obekant för denna kammare, har en gång sagt: Någon djävla ordning får det vara i ett parti. Jag tycker att detta också bör gälla för ett centerpartistiskt statsråd i en borgerlig regering.

Anf. 38 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Centerpartiet tror i hög grad på den kommunala självstyrelsen. Vi utgår ifrån att kommunerna i sådana här affärer håller sig till det kompetensområde som bestämts i kommunallagarna. Någon ordning skall det ju vara här i landet också när det gäller relationerna mellan regering och kommuner. Håller sig kommunerna till gällande lagstiftning, måste den kommunala självstyrelsen givetvis få vara utslagsgivande för kommunernas agerande även i sådana fall som Bertil Måbrink här har tagit upp.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1981/82:96 om tillstånd för torvtäkt

Anf. 39 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Nils Hjorth har frågat mig om jag anser det angeläget att vid beviljande av tillstånd för torvtäkt undanta sådana myrområden som i

inventeringen av landets skyddsvärda våtmarksområden angivits av särskilt stort värde att bevara.

Jag utgår från att frågan avser ärenden om tillstånd, s. k. koncessioner, för bearbetning av torv för energiändamål enligt lagen (1974:890) om vissa mineralfyndigheter som regeringen har att pröva.

Beträffande myrområden som i inventeringen av Sveriges våtmarksområden har angivits av särskilt stort värde vill jag erinra om att det underlagsmaterial som hittills har utarbetats är översiktligt och preliminärt.

Torvbrytning konkurrerar, liksom annan utvinning av naturresurser, i vissa fall med andra markanvändningsintressen, däribland naturvärden. Det koncessionsförfarande som vi har gör det emellertid möjligt att väga olika markanvändningsintressen mot varandra. Det är därför ett smidigt instrument för att reglera torvutvinningen i varje enskilt fall.

Anf. 40 NILS HJORTH (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min fråga. Frågan var föranledd av en ansökan om bearbetningskoncession för fyra fyndigheter av torv för utvinning av energi.

Statens industriverk har med tillstyrkande översänt ärendet till regeringen. Nu är väl inte en sådan ansökan någonting märkligt i sig själv; vi behöver ju tillvarata en del av våra torvtillgångar för att kunna klara energiförsörjningen framöver. Behovet av alternativa energikällor har ofta efterlysts i debatten. Nej, det uppscendeväckande med denna ansökan är att området för den aktuella torvtäkten i naturvårdsverkets rapport över skyddsvärda våtmarksområden anges vara av värde att bevara. Och inte nog med det. Inom den naturgeografiska region där torvbrytningen avses äga rum har redovisats 25 myrkomplex, varav fyra är särskilt värdefulla just från naturvårdssynpunkt. Till dessa fyra toppobjekt som bör bevaras hör just det projekt varom ansökan om torvbrytning inlämnats. Detta har naturligtvis upprört många, både enskilda och organisationer, som vill slå vakt om våra naturvärden. Man har oroligt frågat sig hur det skall gå i fortsättningen, när inte ens de mest skyddsvärda områdena går fria från exploatering.

Det stora värdet i detta område ligger främst i myrområdets storlek och mångformighet. Inom ett relativt sammanhängande område förekommer en ovanligt rik provkarta på både ekologiskt intressanta och morfologiskt välutbildade myrtyper. Länsstyrelsen i det län det är fråga om genomförde sommaren 1980 dels en botanisk naturvärdesbedömning, dels en fågelinventering. Av den botaniska inventeringen framgår att området som helhet har betydande värden och vissa delområden höga skyddsvärden. Fågelinventeringen visar stor art- och individrikedom när det gäller bl. a. häckande vadarfåglar. Trots dessa värden anser länsstyrelsen att övervägande skäl talar för att ingreppen måste tålas. De energipolitiska och regionalpolitiska intressena har vägt över.

Det bör kanske nämnas att det finns andra intressanta områden i närheten,

som inte har samma stora skyddsvärde och som borde kunna undersökas och upplåtas för brytning. Då skulle man slippa denna konflikt med naturvården. Vid naturinventeringar av myrområdena bedöms ju det brytningshotade området som riksobjekt i fråga om skyddsvärde.

Nu vet jag mycket väl att man inte kan diskutera ett ärende som ligger under regeringens prövning. Därför ställde jag frågan rent principiellt, om statsrådet anser det angeläget att vid beviljande av tillstånd för torvtäkt undanta sådana myrområden som anses vara av särskilt stort värde att bevara.

Visserligen är det hittills framtagna materialet översiktligt, men det bör ändå kunna ge en god vägledning för markanvändningen. Jag vill då fråga industriministern, om han är beredd att i avvägningen mellan olika markanvändningsintressen ta särskild hänsyn till de stora naturvårdsintressen som den gjorda inventeringen givit klarhet om.

Anf. 41 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Det ligger i koncessionsförfarandets natur att man gör en total avvägning av de intressen som man har att ta hänsyn till i sammanhanget. Självfallet tillmäts naturvårdsintressena en stor roll i det sammanhanget. Det är dock svårt att ge ett generellt omdöme om olika intressens vikt vid beredningen av torvkoncessionsärenden. Det blir självfallet en prövning från fall till fall, där de olika intressenas angelägenhetsgrad växlar och där man får bedöma varje koncessionsärende utifrån de lokala och regionala förutsättningarna.

Jag vill alltså som svar på Nils Hjorths fråga säga att naturvårdsintressena självfallet även fortsättningsvis skall tillmätas stor vikt i samband med behandlingen av torvkoncessionerna.

Anf. 42 NILS HJORTH (s):

Herr talman! Jag är tacksam för industriministerns inställning till de här frågorna och för att han tillmäter naturvårdsintressena stort värde i detta sammanhang.

Nu tycker jag emellertid att industriministern är litet väl försiktig i sin argumentering. Det beror väl på att detta ärende är särskilt känsligt när det ligger under behandling, men jag tror att vi båda är överens om att det är befogat med ingående kunskaper om våra myrområden, till nytta både för deras bevarande och för exploateringsåtgärder.

Jag vill till slut fråga industriministern om han är beredd att även fortsättningsvis satsa medel på att öka kunskapen om våra våtmarker och därmed undvika konflikter i fortsättningen.

Anf. 43 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Nils Hjorth frågar mig om jag är beredd att satsa medel. Det är självfallet så att de organ som har att tillvarata olika intressen, framför allt länsmyndigheter och centrala verk, skall ha resurser så att de kan fylla sin

uppgift. Jag kan för dagen inte påstå att jag tycker att det verkar som om de saknar tillräckliga resurser för att med kraft och saklighet hävda de intressen de har att bevaka.

Nr 38

Fredagen den
27 november 1981

Anf. 44 NILS HJORTH (s):

Herr talman! Det här är ett arbete på lång sikt. Industriministern nämnde i sitt svar att den redovisning som gjorts var översiktlig. Därför krävs det mer ingående kunskaper. Inventeringen har ju i första hand inriktats på områden som är särskilt känsliga och där det är intressant att ta marken i anspråk för skogs- och energiproduktion. Det arbetet pågår nu i olika län, och man väntar på att under nästa år få en delredovisning för ett område som är utsatt för ett ovanligt högt tryck. Därför är det angeläget att man fortsätter det här arbetet och att man får erforderliga ekonomiska medel. Jag förutsätter att regeringen efter den här diskussionen är beredd att ge de medel som behövs för det fortsatta arbetet.

Om SSAB:s verksamhet

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellationerna 1981/82:2, 4, 13, 20 och 25 samt fråga 1981/82:53 om SSAB:s verksamhet

Anf. 45 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig vilka planer SSAB och jag har för Dannemoras framtid, hur jag bedömer järnmalmsmarknaden efter den 1 juli 1982 och den 1 januari 1983,

om jag är villig att skjuta till det lagerstöd, kanske 5–6 milj. kr., som Dannemora behöver för att klara driften sista halvåret 1982.

Nils Hjorth har frågat mig vilka åtgärder jag anser vara viktiga för att Dannemora gruvor skall kunna klara sig ur krisen,

om jag är beredd att medverka till statliga insatser för att Dannemora gruvor skall klara sig över den nuvarande krisen och fortleva som gruvföretag,

hur jag ser på framtiden för järnmalmsgruvorna i Mellansverige,

hur jag bedömer utsikterna för bildandet av ett Nordupplandinvest för att tillskapa nya sysselsättningar för dem som blir övertaliga inom främst gruv- och stålindustrin i norra Uppland.

Sten-Ove Sundström har frågat mig

om jag är beredd att vidta åtgärder för att den av SSAB antagna strukturplanen vad avser Luleås utveckling fullföljs,

vilka åtgärder jag tänker vidta för att riksdagens beslut om ett metallurgiskt centrum till Luleå förverkligas.

Eivor Marklund har frågat mig vilken av framgångslinjerna – det av

Fredagen den
27 november 1981

Om SSAB:s verksamhet

SSAB:s koncernstyrelse antagna handlingsprogrammet resp. den av metallklubben vid SSAB i Luleå presenterade kravlistan – jag bedömer som den mest gynnsamma för NJA och för Norrbotten och hur jag motiverar min bedömning.

Lars-Ove Hagberg har frågat mig om regeringen avser att stoppa SSAB-ledningens nedskärningsplaner, bl. a. med 1 100 arbetsplatser i Domnarvets Jernverk, och upprätta en nationell plan för handelsstålsindustrins framtid.

regeringen avser att upprätta en plan för bruksorterna för framtida industri och sysselsättning.

regeringen delar uppfattningen att inga avskedanden och nedskärningar skall få ske förrän nya jobb finns i regionen.

Per Westerberg har frågat mig om jag är beredd att positivt pröva förutsättningarna för en mer decentraliserad organisation av Svenskt Stål med ett Oxelösunds Järnverk som fristående enhet utanför SSAB med eget ansvar för lönsamhet och överlevnad.

Jag besvarar interpellationerna och frågan i ett sammanhang.

I proposition 1981/82:56 om kapitaltillskott till vissa statliga företag, m. m. lämnas en redogörelse för järnmalmsutvecklingen och redovisas regeringens syn på SSAB Svenskt Stål AB:s verksamhet. Det nyligen träffade avtalet mellan Gränges AB, Statsföretag AB och staten innebär att betydande kapitaltillskott ges till SSAB. Kapitaltillskottets storlek är beräknad utifrån förutsättningen att tillämpliga delar av Plan 81 och Handlingsprogram 82 fullföljs. Varje avvikelse från handlingsprogrammet som inte motsvaras av ändrade marknadsförutsättningar riskerar enligt min uppfattning att leda till att bolagets egna kapital urholkas och att syftet med ägarnas kapitaltillskott äventyras. Det är mot bakgrund av detta förhållande som SSAB:s verksamhet och möjligheter måste bedömas.

När det gäller verksamheten vid Dannemora gruva har jag från SSAB erfarit följande.

Verksamheten i Dannemora har varit förlustbringande sedan år 1978 då gruvan inleddes i SSAB. Hittills vidtagna åtgärder har inte lett till att lönsamhet har kunnat uppnås. Därför görs ytterligare insatser för att uppnå mer rationell produktion och därigenom ökad produktivitet. Det grundläggande villkoret för Dannemoras långsiktiga överlevnad är att malmen kan säljas till priser som täcker kostnaderna. På kort sikt är kravet från företagsledningen att verksamheten skall leda till åtminstone ett positivt kassaflöde senast vid halvårsskiftet 1982. Annars läggs gruvdriften ned.

SSAB kommer att bilda en särskild projektorganisation som kommer att få till uppgift att finna nya sysselsättningstillfällen för den personal som blir friställd inom olika delar av SSAB.

I de regionala utvecklingsfonderna har statsmakterna skapat organ som skall bidra till att utveckla näringslivet i resp. län. Successivt har också fondernas resurser förstärkts. Jag vill även erinra om riksdagsbeslutet våren 1981 (prop. 1980/81:67, AU 1980/81:23) som innebar att förhöjt och vidgat regionalpolitiskt stöd skall kunna utgå till orter i Bergslagen som drabbas av

strukturomvandling inom bl. a. gruvindustrin. Några ytterligare särskilda statliga insatser är jag inte beredd att föreslå.

Jag har i olika sammanhang hävdad att i SSAB, liksom i andra företag som arbetar efter företagsekonomiska och affärsmässiga principer, lönsamhetsmålet måste vara överordnat sysselsättningen om företaget sett i ett längre tidsperspektiv skall kunna fortsätta sin verksamhet. Problem med bestående övertalighet måste lösas med arbetsmarknadspolitik och regionalpolitiska insatser för att få fram nya verksamheter.

Frågan om SSAB i olika avseenden har avvikit från sin strukturplan har tagits upp i flera interpellationsdebatter. Vad som i stället enligt min mening borde ha diskuterats är om de förutsättningar som SSAB:s strukturplan byggde på har förändrats och om vidtagna åtgärder mot denna bakgrund var de lämpliga. Det måste självfallet enligt min uppfattning vara varje företags skyldighet att anpassa sin verksamhet till förändringar i företagets omvärld.

Jag har från SSAB erfarit att bolagets av koncernstyrelsen fastställda huvudinriktning, som varit föremål för omfattande diskussion i riksdagen, ligger fast. Vad som under det senaste året inträffat är att ledningen för SSAB i likhet med konkurrenter världen över på grund av den fortsatta och nu åter fördjupade internationella stålkrisen tvingats påskynda sin omstrukturering.

Under hösten har avtal ingåtts om att metallurgidivisionen i Luleå skall leverera 20 000 ton specialstålämnen till SKF Steel. Enligt min uppfattning är avtalet ett glädjande bevis för Luleåmetallurgins konkurrenskraft och resultatet av ett omfattande utvecklingsarbete samt ett framsynt investeringsprogram. Totalt har SSAB investerat 600 milj. kr. i sina anläggningar i Luleå, varav merparten inom metallurgin. Luleå har därför i dag en av Europas modernaste metallurgiska anläggningar. Dessa förhållanden gör att Luleå befäster sin ställning som metallurgiskt centrum.

Jag har nyligen i en interpellationsdebatt med Nils Berndtson utvecklat min syn på strukturomvandlingen av stålindustrin. Det är min uppfattning att en internationellt konkurrenskraftig industri inte skapas om branschstrukturen konserveras. Det av statsmakterna genomförda ekonomisk-politiska programmet kommer att gynnsamt påverka industrins konkurrenskraft. Därmed skapas fler arbetstillfällen och strukturomvandlingen underlättas. Det är genom sådana åtgärder som sysselsättning säkras och inte genom nationella planer.

Hur SSAB utformar sin organisation är en fråga som bolagets styrelse själv beslutar om.

Anf. 46 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Denna interpellation framställde jag den 9 september, och det är därför hög tid att jag får svar på den. Då fanns inte den proposition framlagd som det nu hänvisas till när det gäller redogörelsen för järnmalmsutvecklingen och sådana saker. Vad som återges i denna proposition är ju, såvitt jag kan se, närmast LKAB:s syn på järnmalmsutvecklingen, och jag

har frågat efter regeringens och industriministerns syn på denna utveckling – men det är kanske samma sak. Något som i vilket fall som helst lyser igenom i den proposition som det hänvisas till och i övriga skrifter som har kommit från industridepartementet är den absoluta och motståndslösa anpassningen till det internationella storkapitalet. Det finns ingenting annat, utan det sägs bara att strukturen i Sverige måste anpassas till detta.

Jag tänkte här hålla mig till att tala litet grand om Dannemora gruva och fråga om just järnmalmemarknaden, ty jag tycker att det som står i propositionen inte är tillräckligt och inte utgör ett svar på den fråga som jag har ställt. Jag frågade industriministern hur han bedömer järnmalmemarknaden under den närmaste framtiden – så pass mycket framförhållning måste det väl ändå finnas i industridepartementet att man vet fr. o. m. nyåret ungefär och kanske något år framåt hur den kommer att se ut.

Det talas om en exportmarknad och nämns i förbigående att det finns en export till Polen av t. ex. malm från Malmberget och att man på grund av de rådande förhållandena, som vi alla känner till, f. n. bedömer det landet som en osäker marknad. Men hur är det med Östeuropa i övrigt? Har regeringen gjort några allvarliga ansatser att försöka få till stånd något slags järnmalmsexport av olika kvaliteter, t. ex. till DDR eller till Ungern? Hur ser man för den delen på möjligheterna att fortsätta att vidareutveckla exporten till Polen, där det så småningom förmodligen kommer att inträda normala förhållanden igen? Polen blir då en viktig marknad igen. Finns det över huvud taget några planer i detta fall?

Av redogörelsen i propositionen framgår att den beräknade exporten för järnmalm 1981 är 18,5 miljoner ton. Jag vill då fråga hur stor del av denna totala export som går till planekonomin i öst. Det skulle vara intressant att få veta hur stora ansträngningar man gjort för att arbeta upp en marknad inom detta område, ty vi vet att om man får kontrakt där är de ofta säkra. SKF och Hofors Bruk har ju haft kontakt med Sovjet, och detta har medfört en mycket god utdelning för dessa företag. Jag skulle därför i första hand vilja litet grand höra något om dessa saker och kanske få något litet fylligare besked om hur regeringen ser på järnmalmsexporten.

När det gäller den lilla gruvan i Dannemora är det självklart att den skall läggas ner – det framgår både av propositionen och av interpellationssvaret, där detta sägs rent ut. Det är väl ingenting annat att vänta än att det är slut med den s. k. nådatid som från början var utsatt inom SSAB och som skulle gälla Dannemora. Nu är det alltså bara att klippa av det hela från den 1 juli nästa år. Några ytterligare miljoner för att överbrygga eventuellt gap och för att kunna hålla driften vid liv till dess att man satt i gång med exporten vill inte industriministern vara med om. Det är bara att konstatera faktum. Han är inte beredd att föreslå några ytterligare åtgärder.

Men det är ganska intressant, om det här med svensk råvara till stålproduktionen närmare undersöks. Vi har nu i stort sett avvecklat hela Bergslagens järnmalmgruvor. Kvar finns den lilla gruvan i Dannemora och gruvan i Grängesberg, som tydligen skall få en litet längre chans.

Vad har man fått i stället? Jo, det kan bli den omtalade skrotimporten och sådana saker. Det kan vara av intresse att se vad som exempelvis i informationsbladet SKF Steel internt sågs om skrotimporten och om priserna. Där nämns att det är ungefär 250 – 300 kr. dyrare med importerat skrot jämfört med svenskt skrot och att det svenska skrotet inte räcker till. Vi skall således basera vår stålproduktion – den lilla produktion som skall vara kvar – inte på malmen från våra gruvor utan på skrot. När skrottillgången i världen minskar, skall vi alltså fortsätta att handla efter den linjen. Är det en vettig strukturomvandling och en vettig ordning för ett gammalt stålproducerande land som Sverige?

Industriministern sade i måndags i en interpellationsdebatt, att om det blir problem att klara skrotförsörjningen, är regeringen självfallet beredd att vidta åtgärder. Vilka åtgärder? Om ni inte får tag i skrot ute i världen och om det svenska importbehovet är 800 000 ton per år – vilket har nämnts i något sammanhang – vad är ni beredda att vidta för åtgärder för att klara råvarutillgången till de svenska stålverk som ännu finns i drift? Det är också en viktig fråga som jag gärna skulle vilja ha svar på.

I detta sammanhang kommer jag in på något ytterligt intressant, och det är Sveriges beredskap inom stålområdet. Vi talar mycket om vår beredskap i olika sammanhang, t. ex. när det gäller totalförsvaret och sådana saker. Vi lagrar – och skryter mycket med det – legeringsmetaller såsom vanadin, molybden och mangan och allt de heter för att, som det står i skrivelserna, klara vår specialstålproduktion. Men om det nu inte finns några råvaror, vad skall vi då med legeringsmetallerna till? Det behöver inte bli krig eller ens kris för att det skall bli brist på skrot, sådan brist kan det bli i alla fall. Skall överstyrelsen för ekonomiskt försvar börja lagra skrot ungefär som denna myndighet lagrar olja? Skall i så fall de 800 milj. kr. som avsatts till överstyrelsen för ekonomiskt försvar räcka till att hålla i gång ett skrotlager så att vi skall kunna ha den specialstålproduktion som finns i gång?

Det är ingen idé, eller hur, Nils Åsling, att lagra legeringsmetaller, om inte den riktiga råvaran finns. Har ni över huvud taget tänkt på den aspekten i industridepartementet, eller har det inte alls fallit er in att ni kanske då ni låter gruvorna vattenfyllas måste lägga upp skrotlager som räcker till den svenska specialstålproduktion som ni ändå tydligen vill hålla i gång? Det skulle vara intressant att få frågan om beredskap utvecklad av industriministern.

Anf. 47 NILS HJORTH (s):

Herr talman! "Rikets Råds gåfobref i Telge fredagen näst efter S:ct Bartholomei dag år efter Guds börd 1481 Sten Sture Sveriges Rikes föreståndare med hela Rikets Råd göre veterligt att det Silfberg i Films socken i Norunda Härad måtte dessmera brukas, fruktsamligt warda och Sveriges krona dess gagneligare och nyttigare blifva."

Det är det äldsta bevarade dokumentet om Dannemora gruvor och utgör det privilegiebrev som gav ärkebiskopen i Uppsala Jacob Ulfsson rätt att

bryta malm i Dannemora. Det finns mycket som talar för att gruvorna är ännu äldre, men detta är den äldsta offentliga handlingen. Med anledning av detta gamla pergamentsbrev har i sommar Dannemora och Österbybruk firat 500-årsjubileum med anslående festligheter. Jubileumsfirandet präglades dock av en stark oro inför framtiden. Hur skall det gå med gruvan i Dannemora? Hur skall utvecklingen bli för specialstålet i Österbyverken?

I 500 år har alltså malmen och stålet svarat för sysselsättningen i dessa bygder. Runt Dannemora gruvor växte det främst under 1600- och 1700-talet upp en rad bruk som byggde sin tillverkning på malm från Dannemora. År 1640 uppges t. ex. att Dannemora försåg 19 masugnar och 17 stångjärnsbruk i Uppland och Norrland med råvara. Av Upplandsbruken har endast Söderfors och Österbybruk överlevt alla stålkriser och fortsätter än i dag som järnbruk och stålorter.

Visst har Dannemora genomlidit tider av konjunkturedgång och sysselsättningskriser under tidernas lopp, men man har klarat sig ur alla svårigheter. Det var väldigt bekymmersamt i slutet av 1920-talet och i början av 1930-talet, då gruvdriften låg helt nere. Sedan kom, med kapprustningen ute i Europa, ett våldsamt uppsving, då man praktiskt taget bottenskrapade alla tillgängliga malmresurser. Vid krigsslutet 1944 minskade efterfrågan på malm, och man måste permittera. 1959 kom den stora kallduschen, då nästan halva arbetsstyrkan avskedades.

Jag har i min interpellation givit en bakgrund till dagens problem vid Dannemora för att visa hur det lilla gruvföretaget kommit i kläm mellan de olika storföretagen i stålbranschen. Det har, som nämnts, varit mörkt förut, men den här gången verkar det värre än tidigare. Till detta kommer att en lång rad gruvor lagts ned; det har ju gått så långt att det nu finns endast två järnmalmsgruvor kvar i Mellansverige. Man frågar sig oroligt om det verkligen är meningen att alla gruvor skall läggas ned. Skall vi inte ta till vara de malmtillgångar vi har? Har vi alldeles förlorat hoppet om en konjunkturuppgång och bättre tider för stålhanteringen?

Vid Dannemora gruvor ser varken anställda eller företagsledning så mörkt på utvecklingsmöjligheterna som tydligen SSAB och industriministern gör. Tyvärr är det också de senare som bestämmer över gruvors och människors öden i det här landet. Varför tror man då i Dannemora på gruvans överlevnad? Jo, därför att malmen har sådana utmärkta egenskaper med låg fosforhalt och hög manganhalt, därför att tillgången på malm är god och därför att förberedelsearbetena är långt komna och inte kräver några större investeringar de närmaste åren. Därtill kommer de minskade produktionskostnaderna. Produktionsnivån har genom nattsiftets borttagande sänkts till ca 450 000 ton per år. Av detta har sålts omkring 350 000 ton. Med ökad avsättning inom SSAB, vilket är fullt möjligt redan i dag, och ökade ansträngningar för att öka exporten finns det goda utsikter att göra gruvan lönsam igen.

De senaste prognoser som jag fått pekar faktiskt på att man kommer att få avsättning för hela produktionen under 1982 och även kunna minska lagret något.

Trots de, som jag bedömer, goda möjligheterna till överlevnad har SSAB dragit åt tumskruvarna ordentligt och genom den drastiskt förkortade nådatiden orsakat stark oro bland de anställda vid Dannemora, en oro som jag är rädd för kan sprida sig till utländska malmkunder – både de nuvarande och de presumtiva – och göra att den efterlängtdade utökade exporten försvåras.

Det måste vara fel att hota med att lägga ned en gruva som fortfarande kan uppvisa så stora och värdefulla malmtillgångar som Dannemora. Vårt land behöver utnyttja sina naturtillgångar och kan inte för all framtid avhända sig den möjligheten.

I mineralpolitiska utredningen sägs att ökningen inom EG-länderna av stålproduktionen är tillräcklig för att Sverige skall kunna få avsättning för hela sin malmproduktion.

I Mellansverige fanns det i mitten av 1960-talet ca 35 järnmalmsgruvor, 1980 fanns det 12 och i dag finns det alltså bara 2. Vi borde vara rädda om dem som finns kvar och se till att de får möjligheter att överleva.

Ifrån fackligt håll hävdar man med bestämdhet att vi behöver en gruvindustri i Sverige och att gruvindustrin har en framtid. I ett längre perspektiv, säger Svenska gruvindustriarbetareförbundet, kan situationen för svensk järnmalmsexport förändras till det bättre.

Forskningsarbetet bör inriktas på en längre gående vidareförädling vid gruvorna samt utvecklandet av nya biprodukter, t. ex. ur avfallet, som kan stärka gruvornas ekonomiska konkurrenskraft.

Sveriges gruv- och metallhantering bygger på en månghundraårig kunskap och erfarenhetsgrund med rötter i medeltiden. Vårt land behöver under 1980-talet fortsatt ökande mängder stål. Vi importerar stora mängder av vårt stålbehov, och vi importerar till allt högre priser skrot för vår stålframställning. Detta talar för en fortsatt gruvhantering. I längden tror jag inte att specialstålverken kan klara sig enbart på skrotbaserad råstålsproduktion. Samtidigt borde vi kunna upphäva exportförbudet för skrot.

Man måste anlägga en helhetssyn på den mellansvenska gruv- och stålindustrin och se mera optimistiskt på framtiden.

I sitt knapphändiga svar, som jag i alla fall vill tacka för, upprepar industriministern det han sagt förut om att lönsamhetsmålet för SSAB liksom i andra företag måste vara överordnat sysselsättningen, om företaget i ett längre tidsperspektiv skall kunna fortsätta sin verksamhet. Jag kan kanske hålla med om det resonemanget, även om jag tycker att man inom företaget borde anstränga sig för att klara sysselsättningen på de olika verksamhetsorterna, genom t. ex. ökad vidareförädling och andra och nya produkter.

Sedan anser jag också att både SSAB och industriministern vill tillgripa alltför kortsiktiga åtgärder för att snabbare nå lönsamhet för företaget som helhet. Jag tänker då närmast på det nedläggningshot som likt ett Damoklessvärd lyftes över Dannemora, färdigt att falla om inte ett s. k. positivt kassaflöde uppnås den 1 juli 1982. Man måste titta på varje enhet för sig och se vilka utvecklingsmöjligheter den har i ett längre perspektiv.

Frågan om positivt kassaflöde kan också diskuteras. Jag har inte fått något tillfredsställande svar om vad det är, när jag har frågat olika ansvariga personer om detta. Hur bedöms t. ex. malmlagren, tar man hänsyn till de stora investeringar som gjorts osv.? Det verkar som om ingen riktigt kan svara på detta. Det blir endast en summarisk bedömning. Om lagret plötsligt skulle säljas, då blir ju kassaflödet väldigt stort på en gång.

Talet om att gruvan gått med förlust alltsedan 1978 är alltså enligt min mening överdrivet. Det beror helt på hur man räknar.

Nu verkar det som om man skulle kunna sälja hela sin produktion under 1982. Då kan väl inte gruvdriften upphöra vid halvårsskiftet, även om malmlagret enligt ledningens bedömning ger minus i kassaflödet. Nils Åsling måste väl hålla med mig om att ett sådant förfarande vore absurt.

Som jag nämnde i min interpellation är produktiviteten god, och produktionskostnaderna per ton malm har kraftigt sänkts. Därtill har man fått fram en bättre produkt med högre järnhalt, vilket har betydande fördelar med ökad sintringskapacitet i Oxelösund.

Någon uppfattning om framtiden för järnmalmsgruvorna i Mellansverige har industriministern inte. I fråga om insatser för övertalig arbetskraft hänvisar Nils Åsling till den särskilda projektorganisationen och till de regionala utvecklingsfonderna. Jag hade föreslagit ett särskilt investbolag för Norduppland, där även de företagskoncerner som har verksamhet i området och som friställer arbetskraft skulle vara med om att satsa pengar.

Nils Åsling lyssnar inte på det, men då måste utvecklingsfonden få de medel den behöver för sin verksamhet: dels ökade medel till fonden, dels det kapitaltillskott som utvecklingsbolaget Upplands Invest AB har begärt. Är Nils Åsling beredd att ge dessa anslag, så att den utveckling av näringslivet i Uppsala län man eftersträvar kan förverkligas?

Jag ser optimistiskt på möjligheterna för Dannemora att överleva, men då måste företaget och regeringen stödja de ansträngningar som man gör vid gruvföretaget.

Jag uttalar den förhoppningen att industriministern vid samtal med SSAB:s ledning inte glömmer bort Dannemora utan verkar för att de två järnmalmsgruvor som finns kvar i Mellansverige får reella chanser att överleva – till gagn för gruvorterna, för stålhanteringen och för vårt land.

Anf. 48 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min interpellation.

Bakgrunden till interpellationen är den utveckling som sker inom SSAB, och då främst när det gäller företagets anläggningar i Luleå. Sedan företagets strukturplan antogs har anläggningarna i stort anpassats till planen i de delar som förutsätter nedläggningar och flyttning av produktionsutrustning till andra orter. Listan över anläggningar som lagts ner är lång. Det gäller t. ex. sinterverk, bandverk, armeringsstålstillverkningen och götgiutning. Men den produktion som enligt planen skulle överföras till Luleå har inte kommit

till stånd. Det gäller exempelvis rälstillverkning och upprustning av finvalsverket.

Denna process har resulterat i att över 1 000 arbetstillfällen har gått förlorade bara på den stålorten.

Den 26 augusti beslutade SSAB:s styrelse att upprätta ett nytt handlingsprogram. Det programmet innebär ett direkt avsteg från tidigare uppgjorda planer. Dessutom innebär de senaste planerna att ytterligare ca 800 anställda kommer att tappa sina jobb. Att detta i sin tur får enorma effekter i en region som har landets högsta arbetslöshet, nästan 8 %, måste stå helt klart för alla som har en insikt om Norrbottens arbetsmarknad.

I svaret säger industriministern bl. a. att problemen med övertaligheten måste lösas med arbetsmarknadspolitik och regionalpolitiska insatser. Det är numera i sig ett standardsvar här i kammaren när det gäller insatser för näringslivet i Norrbotten. Verkligheten är ju i stället att regeringen håller på och avrustar dessa möjligheter genom mindre insatser till arbetsmarknadspolitiken. AMS får allt mindre medel till sitt förfogande, och så sent som i onsdags kväll beslutade kammarens borgerliga majoritet, i enlighet med regeringens förslag, att slopa transportstödet på järn- och stålvaror – ett beslut som ställer järnverket i Luleå i en alltmer försämrad situation.

Sedan säger industriministern att man, enligt hans mening, i stället borde diskutera om de förutsättningar som SSAB:s strukturplan byggde på har förändrats och om de vidtagna åtgärderna mot denna bakgrund var lämpliga. Han säger också att det är varje företags skyldighet att anpassa sin verksamhet till förändringarna i omvärlden. Dessutom påstår han att den bestämda huvudinriktningen ligger fast och att Luleå befäster sin ställning som metallurgiskt centrum.

Inte minst det sistnämnda är ett märkligt svar. Ord som utveckling och avveckling tycks få en helt annan innebörd än vad vi traditionellt är vana vid.

Under de senaste åren, då järnverket i Luleå kontinuerligt har utarmats på ca 1 000 arbetstillfällen, har industriminister Åsling sagt att verket utvecklas till ett metallurgiskt centrum. Nu, då industriminister Åsling skriver under på en ny plan som innebär att halva den metallurgiska kapaciteten ställs i malpåse och närmare 800 anställda riskerar avsked, kallar industriministern detta för att Luleå befäster sin ställning som metallurgiskt centrum. Jag skall inte falla för frestelsen att spekulera i vilket ordval statsrådet skulle göra vid en beskrivning av utvecklingen i Luleå mot det metallurgiska centrat, om avrustningen tillåts fortsätta och nya planer stoppar den sista masugnen.

Men det djupt tragiska i denna avrustning av Europas modernaste metallurgiska anläggning är att den sker i en situation då vi går mot en mycket allvarlig skrotbrist i landet – en utveckling som regeringens utredare förutsåg redan i en utredning som överlämnades i maj 1980. Tydligen litar inte regeringen på sina egna utredare. I utredningens förslag ingick att SSAB skulle leverera stålämnen till övrig svensk stålindustri. Att den svenska stålindustrin klarat skrotfrågan i år beror i huvudsak på den extrema

lågkonjunkturen i Europa. Men redan nästa år kommer skrotefterfrågan att fördubblas och bristen att bli akut. Att situationen är allvarlig konstaterar bl. a. SKF. Och jag citerar några rader ur tidningen SKF Steel internt:

”Råvaruförsörjningen till svensk stålindustri är ett industripolitiskt problem som bla kan komma att innehålla frågan om vi skall satsa på handelsstål eller specialstål i en situation där råvaran inte räcker till båda. Åtgärder kan vidtagas så att råvaran räcker till alla, men dessa åtgärder kräver beslut.

Regeringen kommer förr eller senare att tvingas ta sitt ansvar som största tillverkaren – ägaren i svensk stålindustri och dessutom ansvarig för industripolitiken i Sverige.”

Jag tycker att det finns anledning att industriministern förtydligar sig och talar om hur han vill ha det på detta område. Är regeringen nu äntligen beredd att fatta beslut i dessa frågor, eller skall låtgäpolitiken och utarmningen av svensk stålindustri tillåtas fortsätta?

Att vi i år har klarat skrotförsörjningen och har kunnat importera 200 000 ton beror i huvudsak på lågkonjunkturen i Europa. Svårigheten att finna bra kvalitet på skrotet har ökat markant. Man räknar också med att en fördubbling av importen kommer att krävas nästa år. Därmed skulle den importkvantitet som är realistisk för landet passeras. Behovet beräknas vidare bli närmare 600 000 ton åren 1983–1984. Man bör komma ihåg att om denna brist uppstår – och det kommer den med all sannolikhet att göra – pressas självfallet skrotpriserna uppåt i allt snabbare takt.

Med dagens priser och kostnader motsvarar en import av 600 000 ton ett importvärde på ca 400 milj. kr. Om motsvarande mängd råstål skulle baseras på inhemsk malm och inhemsk befintlig råstålkapacitet, skulle det betyda en malmförsäljning på ca 200 milj. kr. och ett förädlingsvärde av råstål i SSAB på ca 400 milj. kr., då enbart räknat som rörlig kostnad. Anläggningarna finns ju redan där – för att inte tala om alla de arbetstillfällen detta skulle bevara. Det finns därför anledning att fråga industriministern: Hur kan Sverige ha råd att inte sätta fart på den metallurgiska kapacitet som finns inom landet, som betraktas som Europas modernaste och effektivaste?

Ett annat exempel på hur hanteringen av SSAB:s strukturplan har varit är avsaknaden av upprustning av en del av valsverksutrustningen. Jag tänker närmast på finvalsverket i Luleå.

I planen ingår att verket skall upprustas. Men ingenting händer, samtidigt som vi avvaktar och kontinuerligt tvingas notera att verket mer och mer körs ner. Det är ju ett gammalt verk som inte har blivit upprustat. Man kan notera att normmännen nu planerar att bygga ut just sin produktion på detta område, dvs. finverks- och grovverksområdet. Redan i dag har normmännen en 50-procentig export till Sverige. Skall vi vänta och se även på detta område hur vi blir överkörda av våra grannländer?

Det finns andra exempel, men jag skall begränsa mig till ytterligare ett.

Det har länge funnits krav från de anställda i Luleå att man där skall se till

att få en utveckling av koksverksproduktionen och därmed skapa en förutsättning för produktionen av handelsgödsel. Under de senaste åren har man, som en motivering och som ett argument för att inte bygga ut den biten, sagt att det inte finns någon marknad för detta, att det inte går att sälja eftersom marknaden är övermättad. Men vad händer nu? I Finland har man bestämt sig för att bygga ett helt nytt koksverk och sätta fart just på den del som gäller produktion av handelsgödsel.

Det vi inte kan och inte vågar fatta beslut om i detta land, det klarar man i våra grannländer Norge och Finland. Det går naturligtvis inte i längden att bara skylla allt på företagsledningen inom SSAB för att ingenting händer. Statsmakterna – ägarna i detta sammanhang – har ju fått ett ökat ansvar, och man måste komma fram till beslut och våga ta ansvaret om vi över huvud taget skall kunna producera något stål i detta land.

Anf. 49 EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Även jag tackar industriministern för interpellationssvaret.

Jag har med min interpellation om verksamheten vid NJA/SSAB i Luleå velat ge industriministern möjlighet att uttala ett slags förord för endera av de framgångslinjer som nu har utkristalliserats för NJA och med effekter för hela Norrbotten. Det handlingsprogram som SSAB:s koncernstyrelse har antagit kommer Lars-Ove Hagberg för vpk:s del att närmare analysera i den här debatten. Jag avser att enbart uppehålla mig vid de frågor rörande det egna verkets framtid som den fackliga organisationens medlemmar i Luleå med stor kraft nu för fram och vill ha svar på.

Tyvärr kan jag inte i industriministerns svar utläsa något direkt ställningstagande. Men underförstått och indirekt har industriministern uppenbara sympatier för företagsledningens handlande. Därmed måste väl också konstateras att industriministern inte ställer upp för NJA-arbetarnas uppfattning, att det bara är en satsning för att göra anläggningarna vid NJA i nivå med högsta europeiska standard som kan säkra bibehållen verksamhet och utveckla verksamheten.

Industriministern måste självfallet vara medveten om följderna av nedskärningar vid NJA. Men det är illavarslande om den inom SSAB planerade särskilda projektorganisationen är vad industriministern förlitar sig på. Man behöver ju bara se till det som hänt under årens lopp för att inte våga tro särskilt mycket på insatser från det hållet.

Skrotningen av Stålverk 80-planerna var förstås inte enbart företagsledningens verk, men den fick dock till följd att Luleå inte fick de 2 300 arbetstillfällen som en väsentlig del av de årens kommunala planering riktades in på. Det blev alltså en första minuspost på 2 300. Sedan kom då "företagsdoktorn" af Trolles medverkan, som förde med sig att tusentalet jobb försvann, vilket Sten-Ove Sundström nyss åberopade. Och nu vill då SSAB-ledningen, uppenbarligen med industriministerns goda minne, lägga till ytterligare en post på minus 840 arbetstillfällen. Det skall allt till en särdeles uppfinningsrik projektgrupp för att klara den räkningen.

I Handlingsprogram 82 finns också en del klargöranden på temat Hur klara övertaligheten? Inte nog med att den här verksamheten skall ledas från lokaler ute på stan – "de övertaliga" skall såväl fysiskt som psykiskt hållas borta från arbetsplatsen. Är man rädd för det inflytande på de här människorna som kontakterna med arbetskamrater kan ha? Är man rädd för att det skall stimulera dem till att slåss för sin rätt till arbete?

Det är alltså inte nog med det. I Handlingsprogram 82 förekommer dessutom cyniska formuleringar om arbetslösheten i Norrbotten. Man har trots allt inte mage att bidra till att öka antalet arbetslösa utan att åtminstone pliktskyldigt säga någonting om situationen i allmänhet.

Nu säger industriministern: "Problem med bestående övertalighet måste lösas med arbetsmarknadspolitik och regionalpolitiska insatser för att få fram nya verksamheter." Industriministern och jag kommer om en stund att diskutera sådana frågor när det gäller länet som helhet, men jag vill här bara konstatera att redan dagens arbetslöshetssituation kräver kraftfulla insatser. Än mer krävs detta med den ökning av antalet arbetslösa som nedskärningar vid NJA för med sig. Så nog vill det nu till mer, herr statsråd, än den uppgivenhet inför kapitalintressen och EG-styrning som hittills har präglat regeringens stålpolitik.

Mot det har alltså metallavdelningen vid NJA, f. ö. med stöd från fackliga organisationer på andra håll i länet, ställt konkreta krav som genomförda skulle betyda avgörande steg mot förverkligandet av målsättningen att göra Luleå till ett stålcentrum. Tyvärr kan jag inte säga att man slåss alldeles entydigt för dessa rättmätiga krav. Det dyker av och till upp antydningar om att man skall sänka ambitionsnivån, att man kan tänka sig att verka för att *endast* 400 arbetare skall bort. Men det är en galen utgångspunkt. Det kan inte vara en fråga om 400 eller bortåt 900 arbetstillfällen. Vad det gäller är att *inget* arbetstillfälle får försvinna. Och därvid handlar det om att visa hur många nya jobb som går att ta fram via teknisk utveckling och vidareförädling av råvaror. Det är en breddning som dessutom är nödvändig för att malm- och stålindustrin skall överleva.

Sten-Ove Sundström har nyss gett exempel på utbyggnader i våra grannländer. Det är verkligen exempel som talar för hur oerhört mycket dessa frågor har försumrats i Sverige, bl. a. när det gäller NJA. Jag har vid flera tillfällen diskuterat urea, handelsgödselframställning och liknande saker med industriministern, utan att det har lett till någonting och utan att den aktivitet som i de frågorna har bedrivits i länet har fått någon effekt.

Industriministern har inte heller i dagens svar gett stort hopp om att de som arbetar för utveckling och framtid skall få något stöd. Utan att på något sätt underskatta betydelsen av det avtal som Nils Åsling åberopar, och som går ut på att metallurgidivisionen i Luleå skall leverera 20 000 ton specialstålämnen till SKF Steel, måste jag ändå säga att det på mig ger ett intryck av att industriministern har letat efter någonting att lysa upp sitt svar med. Så mycket kan nu inte detta enda avtal innebära, att det uppväger det som frågorna i våra interpellationer går ut på, nämligen att motverka ett snävt företagsekonomiskt tänkande och i stället rädda arbetstillfällen.

Metallarbetarna i Luleå, liksom gruvarbetarna i Malmberget, som har ett starkt intresse av utveckling vid NJA, kan av interpellationssvaren att döma inte räkna med industriministerns stöd. Då måste kampen föras på annat sätt. Jag ser fortfarande optimistiskt på NJA:s utvecklingsmöjligheter, men den optimismen baseras på de anställdas kamp för sina arbeten.

Det här är självfallet en diskussion mellan oss interpellanter och industriministern, men Sten-Ove Sundströms inlägg föranleder ändå en och annan reflexion från min sida. Jag noterar det som självklart att Sten-Ove Sundström stödjer facket krav – det vore konstigt annars med hans bakgrund – men jag måste ändå fråga Sten-Ove Sundström hur det han här kraftfullt säger rimmar med kraven i den motion som den socialdemokratiska gruppen nyligen har lagt fram. Där begär gruppen att regeringen under våren 1982 för riksdagen skall redovisa SSAB:s finansiella situation, och den vill också få en redovisning av de sysselsättningsmässiga konsekvenserna. SSAB:s handlingsprogram genomförs ju *nu*, och en redovisning kan väl då knappast handla om annat än att Handlingsprogram 82 verkställs.

Vi för vår del vill ha en omförhandling av avtalen, så att de 1 800 miljonerna i lån till SSAB regleras när omförhandlingarna är klara. Dessutom kräver vi att Handlingsprogram 82 inte skall ligga till grund för kapitaltillskott till SSAB. I förhållande till den fackliga kamp som nu förs framstår otvivelaktigt den linjen som betydligt mera offensiv än den s-märkta.

Anf. 50 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på interpellationen – jag vet inte vilken interpellation i ordningen det är när det gäller stål som industriministern och jag har att diskutera. Nu är det i alla fall så att 1 100 personer skall bort från Domnarvets Jernverk, enligt SSAB-ledningen, och nu också enligt industriministern. Därmed kommer Domnarvets personal att uppgå till 3 900 personer den 1 april 1983.

Det har gått fort utför för Domnarvets Jernverk: metallurgin har lagts ned, grovvalsverken likaså, och mediumverket är stoppat. Rationaliseringarna fortsätter, samtidigt som nyinvesteringarna tas i bruk. De högtidliga löftena om att bara 500 befattningar skulle bort har nu förbytt i det fyrdubbla.

Vi har alltså fått uppleva nedskärning efter nedskärning. Industriministern kallar det för anpassning till marknadsförutsättningarna. I vilket fall som helst går varje plan ut på ytterligare nedskärningar. Likaså Handlingsprogram 82, det senaste i raden av SSAB-ledningens planer. Det kommer ju att innebära avskedanden om inget oförutsett inträffar.

Åtgärderna från SSAB-ledningens sida är en anpassning till de villkor och spelregler som framför allt EG tillåter svensk handelsstålsindustri och som industriministern villigt accepterar, utan invändningar och utan djupare och längre analys om vad som döljer sig i förlängningen.

När nu SSAB i ett enda slag minskas från 14 488 till 11 000 anställda är det en katastrof.

De fackliga organisationerna, dvs. järnbruksarbetarna, kommer i kläm. Regeringen accepterar utarmningspolitiken, och storfinansen får spela fritt. Jag vill nämna Marcus Wallenbergs inhop i SSAB-affären, vilket inte är den mest hedrande insatsen av denne enväldige finansman, utan snarare tvärtom. Dessutom finner sig också regeringen i detta och anser det inte särskilt anmärkningsvärt att en person, en maktgrupp, diktatoriskt – vill jag säga – kan använda maktspråk till sin fördel.

I stort sett kan man säga att de fackliga förhandlingspositionerna i dag utgår ifrån att jobben skall vara kvar och att ingen skall avskedas. Man säger nej till SSAB-ledningens planer på minimibemanning, dvs. 11 000 anställda. Investeringar och åtgärder för att de som tidigare blivit prickade som övertaliga skall få ordinarie arbete är ett av kraven. Att anställningsgarantin skall förlängas så att alla – med dessa investeringar – kan få ordinarie arbete och att balans skall råda är ett annat krav. Ytterligare ett krav är att ägarna skall tillskjuta ytterligare kapital för investeringar och förlusttäckning – man kallar det offertprincipen.

Det är de utgångspunkter som man förhandlar utifrån i dag.

Är det inte så att industriministerns svar – och även propositionen, som vi får diskutera vid ett senare tillfälle – är på direkt kollisionskurs med de krav som de fackliga organisationerna nu försöker kämpa för så gott det går?

Ett förverkligande av SSAB-planerna i Borlänge innebär en katastrof, inte minst för ungdomen. Trots bra insatser av kommunen, som dock bara är tillfälliga, måste frågan ställas: Vad skall ungdomen i framtiden syssla med? Situationen skall också ses utifrån det faktum att den andra stora basindustrin i kommunen, Kvarnsvedens pappersbruk, ägt av Stora Kopparberg, under det närmaste året skall minska personalen med 200 personer.

Nu har förhandlingarna börjat inom SSAB – på en plats är de också slutförda. SSAB hotar med varsel om avskedanden, och i det läget tvingas facket gå in och diskutera förtidspensionering av de äldre, för att lindra SSAB-ledningens katastrofpolitik. De som uppnått en ålder av 58 år skall kunna få pension, och detta berör 350 i Domnarvet, 235 i Luleå och ca 100 i Oxelösund. Sammanlagt inom SSAB är det kanske 700–800 personer som berörs av förtidspensioneringen.

Den skall till viss del betalas av A-kassan. Det innebär att arbetarna själva genom sina medlemsavgifter till viss del får ta smällen.

Det är klart att förtidspensioneringen är bra för dem som känner sig slitna av långt och hårt arbete, men den är inte bra för dem som vill fortsätta arbeta – och i praktiken kommer de att tvingas ta pension. Samhället kastar här bort en resurs.

För ungdomarna kan det naturligtvis vara bra att få gå kvar i industrin när de äldre pensioneras. Men samtidigt dröjer det sju år innan någon pensioneras i företaget efter en sådan här operation. Den naturliga ersättningen av äldre med ungdomar kommer att under flera år utbli, med fruktansvärda konsekvenser på arbetsmarknaden. Och man skall också komma ihåg att det kunnande som de äldre har nu kastas bort.

Man diskuterar i det här sammanhanget särskilda organisationer för övertaligheten fram till den 1 april 1973.

Det är fråga om en nitisk ambition. Om man var lika nitisk på andra områden skulle man kunna få mycket bättre resultat. Men jag misstänker att det handlar om ett av de villkor som den privata ägare som är kvar, Gränges, ställer.

När hela den här processen äger rum uppkommer den politiska frågan – som jag ställt till industriministern många gånger: Vilken sysselsättning skall finnas på SSAB-orterna och särskilt i Borlänge, som jag företräder? Industriministern menar väl inte allvar med uttalandet på slutet i interpellationssvaret? Det lyder:

”Det av statsmakterna genomförda ekonomisk-politiska programmet kommer att gynnsamt påverka industrins konkurrenskraft. Därmed skapas fler arbetstillfällen och strukturomvandlingen underlättas. Det är genom sådana åtgärder som sysselsättningen säkras och inte genom nationella planer.”

Då måste man fråga: När skall det bli sysselsättning och inom vilka branscher i länet? Vad vi upplever och kan se fram emot är ju att strukturomvandlingen underlättas – det kan vi se. Men inte får vi något arbete. I och för sig är regeringens industripolitik ett stöd för att kapitalintressena skall få fritt spelrum. Någon plan eller några regler som säger att ersättningsjobb måste skapas när gamla jobb försvinner finns inte. Det är utmärkande för ett kapitalistiskt system, därför är det också i grunden anarkistiskt.

Nu kommer orter och hela regioner att läggas ner; och det utan demokratiska beslut. Folkets demokratiska kontroll råder inte över produktionen i dag – grunden för vår utkomst och våra liv.

Stål- och gruvnäringen är ett mycket bra åskådningsexempel på att landets industripolitik, som jag kan se det, strider mot allt sunt förnuft. Den har inte någon som helst förening med det arbetarna vill, med en arbetarpolitik.

Behovsriktad produktion med nationell utveckling saknas. En politik för regional balans och långsiktig resurshushållning saknas. Det finns ingen politik för förädling av råvaror. Den offentliga upphandlingen stöds inte. Kapitalexporten gynnas i stället. Det kan inte förenas med en politik för arbete åt alla.

SSAB:s gigantiska nedskärning av personal sker nu utan en sammanhållande politik i landet. Vilken omfattning skall stålindustrin ha? Vilken satsning skall göras och vilken inriktning skall man ha i framtiden? De här viktiga frågorna skall enligt regeringens industripolitik avgöras av det internationella beroendet, som vi har berört så många gånger. Basnäringarna offras för att andra industrigrenar inte skall drabbas.

Men det finns en hake i regeringens filosofi. Vi räddar inte de andra branscherna med denna eftergiftspolitik mot EG och andra internationella finansgrupper. Hela den svenska industrins beroende av det internationella kapitalet avrustar Sverige som industrination.

Ett litet tecken på denna utveckling är riksbankens tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet. De investeringarna uppgår från januari-oktober till 4 924 miljoner i år mot 2 855 miljoner föregående år, alltså en ökning med 72 %. Det visar framför allt att investeringarna utomlands förflyttar den industriella tyngdpunkten utomlands, vilket leder till katastrof för Sverige som industrination.

Är inte industriminister Åsling oroad över den här utvecklingen? Detta problem springer industriministern ifrån gång efter gång. Industriministern har alltsedan 1978 sett att deltagandet i det internationella varuutbytet och arbetsfördelningen på den internationella kapitalismens villkor innebär fortsatt kräftgång. Han framhärdar i att vi skall anpassa oss till EG och Nordamerika.

Men arbetslösheten ökar, mest på sikt. Och det vi skall anpassa oss till, EG, har snart en arbetslöshet på 10 miljoner människor. Nedläggningen av basindustrierna för att rädda s. k. framtidsindustrier och skapa vissa exportfördelar på kort sikt blir en djupt felaktig politik. Vi måste nu ta till åtgärder för att rädda hela den svenska industrin. Därför måste vi göra vissa ingrepp i vår handelspolitik med i vissa fall restriktioner mot EG.

SSAB:s avrustning av kapital, kapacitet, produkter, personal och kunnande måste stoppas. SSAB-ledningens planer måste förhindras och en nationell plan för handelsstålsindustrin upprättas utifrån behovsriktad produktion, nationell utveckling, regional balans, resurshushållning och värnande om miljöintressen.

Detta innebär ingen konservering av branschstrukturen. Det betyder en förändring efter målsättningar som är förenliga med idén om arbete åt alla. Regeringen är varken konserverande eller nytänkande. Ta som exempel de nya råjärnsprocesserna. De är nu på utförsäljning till utlandet. Det är närmast en skandal.

Har man en industripolitik som gynnas av storskalighet och koncentration och som är för maximala profiter, finns det ingen plats för de alternativa strukturer för stålindustrin som skulle kunna utvecklas. Ni hänvisar bara till ändrade marknadsförutsättningar och förblindas av 1990-talets stålindustri. Vad vi kan se fram emot är att världen snabbt kommer att förändras. Den kommer inte bara att vara EG, Nordamerika och Japan. I ett historiskt perspektiv kommer vi att få erfa hur tredje världen kommit in i lavinartad snabbt. Man frågar sig då: Skall Sverige stå avrustat i den del av världen där vi verkligen skulle kunna göra en insats? Jag tycker att man har väl korta perspektiv när det gäller en basnäring som har så långa traditioner i vårt land.

Svaret på min interpellation blir sammanfattat att regeringen inte är beredd att rädda ett 1 100 jobb i Borlänge. Något alternativ läggs inte fram. Jag tycker att det är en brutal och djupt omänsklig politik.

Den centerpartistiske industriministern bidrar till centralisering och koncentration, sviker decentralisering och regional utveckling. Det är en annan slutsats som kan dras av svaret.

Industriministern främjar ju indirekt storfinansens intressen. Det är inte klart utsagt men blir en följd av svaret. Stora Kopparbergs – ur arbetarnas synpunkt – förräderi, om jag får kalla det så, får gå förbi. Stora Kopparberg har sålt Domnarvets Jernverk och hoppar nu av SSAB. Vattenkraften behåller man och gör stora vinster på. Bilden av Stora Kopparbergs och Wallenbergs insats för folket är att när profiten hotas offras människorna.

Detsamma gäller Gränges, som skall få ta ut ett överpris för vattenkraften när den säljs till Vattenfall och som skall få garantier för sin medverkan i SSAB. Industriministern är beredd att godkänna denna politik. I hederlighetens namn borde dessa avtal och uppgörelser rivas upp och omförhandling äga rum.

Slutligen och sammanfattningsvis vill jag fråga industriministern nu efter alla stålkrisens år alltsedan 1976: Hur långt kan vi skära ned svensk stålindustri utan att försörjningsekonomiskt hota hela samhället? Kan vi enligt industriministerns filosofi helt enkelt vara utan svensk stålindustri?

Anf. 51 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga.

Den statliga näringspolitikens uppgift skall vara att ange ramarna för den ekonomiska verksamheten. Staten skall främja tillväxt och sysselsättning generellt och inom olika branscher. Men detta måste även innebära att företag utan överlevnadsmöjligheter skall kunna få läggas ned.

Även om näringspolitiken bör vara generell kan selektiva insatser inte undvaras, men de måste naturligtvis begränsas till att överbrygga rent tillfälliga kriser eller till att underlätta en nödvändig strukturomvandling.

SSAB:s bildande var ett sådant fall. SSAB bildades 1978 för att skapa förutsättningar för att rekonstruera Sveriges tre största handelsstålverk till lönsamhet. I detta sammanhang kan man kanske ägna en tacksamhetens tanke åt att vi inte behöver ta ansvar för något byggande av Stålverk 80. Om så skett hade problemen varit ännu mycket större än vad de är i dag. För att nå lönsamhet i SSAB antog dess styrelse samma år som bolaget bildades en övergripande strukturplan för stålrörelsen. Merparten av strukturåtgärderna – avvecklingar, modifieringar och investeringar – beslutades och påbörjades under 1979. Genomförandet forcerades under 1980 för att kunna avslutas vid utgången av 1981.

Handelsstålets kris har förvärrats under 1980 och 1981. Prognoserna för stålkonsumtionen i världen och i Sverige har tvingats att kraftigt reduceras nedåt.

SSAB:s styrelse antog därför den 26 augusti i år en handlingsplan för 1982 som anger inriktningen av bolagets verksamhet under kommande år. I planen konstateras att SSAB:s strukturomvandling i huvudsak är avslutad i en första etapp innevarande år. SSAB:s inriktning är därför att driva och effektivisera de verksamheter som bolaget bedömer ha överlevnadsförmåga.

Målet är att positivt kassaflöde skall uppnås senast 1983. Enligt planen skall personalstyrkan minska med 3 500 anställda. Personalminskningar finns med i en vid SSAB:s bildande utställd anställningsgaranti, som innebär att övertaligheten upphör genom uppsägningar per den 31 mars 1983.

SSAB beräknar självt sina övertalighetskostnader för perioden den 1 juli 1981 till den 31 mars 1982 till ca 215 milj. kr. För perioden den 1 april 1982 till den 31 mars 1983, dvs. fram till dess anställningsgarantin upphör, beräknar SSAB kostnaden till ca 165 milj. kr. SSAB:s kostnader för under 1980 beslutad förtidspensionering redovisas av bolaget till 42 milj. kr.

Den sysselsättningsgaranti som tillkom när strukturplanen för SSAB antogs och som avsåg då anställd personal fram till den 31 mars 1983 har enligt min uppfattning kommit att belasta företaget på ett utomordentligt allvarligt sätt. En övertalighet i organisationen kan få allvarliga konsekvenser för moral och resultat. Beträffande SSAB är detta fallet. Det är därför ytterst angeläget att den bantning av personalbemanningen för SSAB som föreslagits genomförs med kraft.

Regeringen bör i detta sammanhang, enligt min uppfattning, överväga ett övertagande av ansvaret för den övertaliga personalen, mot en ersättning motsvarande den kostnad som SSAB självt har budgeterat. En förlängd anställningsgaranti kan ju komma att innebära att man försämrar moralen inom företaget men framför allt att man förstör för den kommande generationen människor som behöver arbeten på resp. orter. Det kan lätt bli en snedbelastning i fråga om åldersstrukturen inom företaget.

Mellan de tre huvudsakliga stora produktionsorterna Luleå, Borlänge och Oxelösund har sedan bildandet av företaget rått, helt naturligt, en betydande dragkamp om nya investeringar och sysselsättningstillfällen. Denna dragkamp har inte bara förekommit inom företagsledningarna på resp. orter. Det har delvis också varit en dragkamp mellan fackliga organisationer och politiska intressen på resp. orter. Detta "inbördeskrig" har tagit betydande krafter från företagets ledning och anställda i arbetet på att skapa ett lönsamt SSAB.

I strukturplanen har Luleå och Borlänge som produktionsorter kommit att bli mycket integrerade i fråga om materialflöde. Däremot har Oxelösund blivit en närmast fristående enhet med produktion koncentrerad till grovplåt och framställning av ämnen som huvudsakligen är lämpade för just denna tillverkning. I interna utredningar har det alltmer framkommit att Oxelösund i dag inte kan ta ämnen från Luleå för denna tillverkning utan att det skulle bli förödande kostnadsökningar och leda till betydande merinvesteringar i Luleå. SSAB:s ledning har likaså sagt att Oxelösunds metallurgi står och faller med grovplåttillverkningen i Oxelösund. Därför finns det anledning att överväga att efter strukturförändringarnas genomförande se över förutsättningarna för en mer decentraliserad organisation, där den positiva företagsanda som bl. a. finns i Oxelösund tas till vara i ökad utsträckning i fristående och mer självständiga enheter.

Det är viktigt att man i sådana sammanhang ger de anställda en känsla av

att deras arbetsinsatser och produktionsresultat gör att de har sitt öde i egna händer. En hög arbetsmoral och ett gott produktionsresultat hänger intimt samman. Motivationen för personalförändringar och omställningar ökar, om de uppfattas som rimliga för att kunna rädda företaget och sysselsättningen på sikt. Stordriftsfördelar kan annars lätt omvandlas till nackdelar. Jag tycker att det vore lärorikt att göra en jämförelse med den utveckling som varit för handen inom Svenska Varv.

I den fortsatta rekonstruktionen av SSAB tycker jag det är angeläget att företagsledningen seriöst undersöker förutsättningarna för att minska skrotimporten till Sverige. Härvidlag kan jag inte ansluta mig till Oswald Söderqvists tankegångar i denna fråga. Än så länge är det ju dess värre så, att den malmbaserade metallurgin ger högre tackjärnspris och ämnespris än även skrotimporten i dag ger.

Jag tycker att det därför närmast är angeläget att se till att det finns en beredskap att höja tackjärnsproduktionen i Luleå om skrotpriserna blir för höga eller skrotimporten förhindras genom exportförbud när det gäller skrot i fler länder än vad som i dag är fallet. Enligt min uppfattning kan det misstänkas att något sådant kommer att inträffa. Därför finns det anledning att på litet sikt ånyo sätta i gång masugn I i Luleå för att stödja den svenska handelsstålverksindustrin med en egen ämnesproduktion inom landet.

Det är naturligtvis i detta sammanhang av central betydelse att statsstödet till SSAB inte i någon väsentlig utsträckning snedvrider konkurrensförhållandena mellan de fristående verken och den statligt ägda stålkoncernen. Jag vill i detta sammanhang även påpeka för Sten-Ove Sundström att något intresse för skrotfrågan ännu inte har märkts från hans kolleger vid behandlingen av bl. a. propositionen om SSAB.

Jag förutsätter att industriministern genom företagsledningarna inom såväl SSAB som LKAB studerar möjligheterna av en samordning av de statsägda järnmalmsgruvorna. Ett högre kapacitetsutnyttjande inom kanske ett mindre antal gruvor kan förbättra de resterande gruvornas resultat och möjlighet att överleva. Någon hänsyn får enligt min mening då inte tas till i vilket företag som resp. gruva återfinns.

Att det skulle bli någon skrotbrist i Sverige, så att vi skulle behöva införa beredskapslager för skrot, tror jag inte. Jag tycker det närmast är märkligt att man kan komma med ett sådant påstående. Vi har betydande malmreserver och betydande metallurgireserver i Luleå och i Oxelösund. Gruvor har vi alltså som kan ersätta skrotet.

Frågan är hur ett antal gruvor skall kunna få tillräckligt högt kapacitetsutnyttjande för att möjliggöra en rationell drift och hur de åtminstone skall kunna få ett positivt rörelseresultat före räntor och avskrivningar.

Det är enligt min uppfattning av betydelse att SSAB:s anställda och ledning inser att företagets framtid ligger i att företagets ekonomiska lönsamhet uppnås. Jag finner det därför egendomligt att industriministern enbart hänvisar till SSAB:s styrelse – utan att ange några som helst egna åsikter eller överväganden – beträffande prövningen av en mer decentrali-

serad organisation inom SSAB efter strukturförändringarnas slutförande. Problemen med en centraliserad organisation med åtföljande vanmakt, närmast gränsande till inbördeskrig mellan fackklubbar, ledningspersonal och ortsbefolkning, borde åtminstone inte vara obekant.

Staten som huvudägare måste naturligtvis ta sitt ägaransvar. Detta innebär inte endast kapitaltillskott utan även angivande av övergripande direktiv – dock självfallet ingen detaljstyrning. Detta ger enligt min uppfattning utrymme för att hos SSAB aktualisera en prövning av "en mer decentraliserad organisation av Svenskt Stål", som frågan gällde.

Anf. 52 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Det här är en debatt som spänner över vida fält, alltifrån försörjningen med skrot i svensk stålindustri till ideologiska frågor om samhällsekonomin organisation etc. Jag skall bara perifert beröra de mera spektakulära ideologiska frågorna och – eftersom vi kan ha tillfälle att återkomma till dem i ett annat sammanhang – nöja mig med att gå in på en saktidiskussion från fall till fall.

Oswald Söderqvist ifrågasatte om man inte bättre än som sker nu borde utnyttja den marknad som finns i Östeuropa för den svenska malmen. Det är ju så, om man ser LKAB som exponent för svensk gruvindustri, att LKAB traditionellt har haft betydande affärer med statshandelsländerna. Polen har under en lång följd av år varit LKAB:s tredje största kund. Men exporten dit sjunker nu. Den internationella krisen har drabbat statshandelsländerna hårdare än industriländerna, och marknadsutvecklingen i dessa länder är alltså mer återhållsam än den är i industrivärlden. Det görs fortlöpande stora ansträngningar att öka exporten till statshandelsländerna, men frågan är som sagt om marknadsutvecklingen och den ekonomiska utvecklingen i dessa länder tillåter någon expansion under de närmaste åren – det ser f. n. inte ut att finnas så stora möjligheter att öka den exporten.

Nils Hjorth tar upp frågan om Dannemora gruva. Självfallet påverkar inte malmlagrets utförsäljning kassaflödet för gruvans driftsresultat, så den jämförelsen kan vi lämna därhän. Jag skulle vilja erinra Nils Hjorth om att Dannemorans nuvarande produktionsnivå är 450 000 ton malm, varav 150 000 ton exporteras. Vi märker att devalveringen och den nuvarande prisnivån liksom dollarkursens utveckling har förbättrat resultatet, och att det finns utsikter för ett positivt cash-flow har vi fått information om från SSAB:s ledning.

Det är också fel av Nils Hjorth att säga att jag har talat för en nedläggning av Dannemora gruva. Jag har konstaterat vad som gäller för Dannemora gruvans ekonomiska utveckling och betonat att SSAB:s styrelse har att göra de företagsekonomiska bedömningarna utifrån den utveckling som kan noteras.

Jag vill också påpeka för Nils Hjorth att på landstingets och några av bankernas initiativ har ett investmentbolag bildats för hela Uppsala län. Jag utgår självfallet från att det investmentbolaget även medverkar till att få fram

nya arbetstillfällen till Dannemora, om utvecklingen där blir negativ och SSAB tvingas göra personalnedskärningar.

Sten-Ove Sundström talar om att vi låter omvärlden, våra nordiska grannar, ta hand om utvecklingen. När det gäller koksverket som han åberopar är enligt mina informationer frågan om ett nytt koksverk fortfarande öppen, och diskussioner om samarbete pågår alltjämt mellan det finska företaget Rautarukki och SSAB.

Lars-Ove Hagberg tar upp frågan om planeringen, det internationella samarbetet etc. Den omständigheten att man har nationella planer har inte på något sätt bidragit till att klara påfrestningarna i Östeuropa. Polen, Rumänien och Bulgarien t. ex. har sådana nationella planer för utvecklingen av sin järn- och stålindustri och sin gruvindustri men har också i dag ekonomiska problem av närmast katastrofal omfattning.

Här har talats om den svenska utvecklingen på investeringssidan. Industriförbundet har nyligen publicerat en rätt intressant rapport som visar att nedgången i investeringarna i Sverige har koncentrerats till fabriksanläggningar och maskiner medan man, även under de svåra åren, har fortsatt att göra stora investeringar inom forskning, utveckling och marknadsföring. I detta ligger också en starkt position på exportsidan. Man kanske bör ta med det när man värderar den svenska industrins investeringsaktiviteter och utlandsinvesteringarnas betydelse för vår potential när det gäller att ta tillbaka tidigare förlorade marknadsandelar.

Per Westerberg tar upp frågan om hur man skall hantera den övertaliga personalen. Han gör sig till talesman för dem som anser att man skulle lyfta ut personalen utanför SSAB. Det är ju vad som enligt SSAB:s planer i realiteten sker med den projektorganisation som har skisserats. Men jag tror ändå att det är viktigt att hålla kvar ansvaret för den övertaliga personalen inom SSAB-gruppen. Det får självfallet inte störa den målsättning man har beträffande produktivitetens utvecklingen. Men en ansvarig organisation måste finnas även i detta sammanhang. Om man inte klarar åtagandena inom ramen för projektorganisationen, måste självfallet arbetsmarknadspolitiska insatser göras.

Per Westerberg talar också om sitt krav på en decentraliserad organisation. SSAB har i realiteten med sin divisionalisering fått en decentraliserad organisation, som nu börjar fungera. Självfallet finns det alltjämt spänningar mellan de olika orterna, men min bedömning av arbetet inom SSAB är att man ändå har varit framgångsrik när det gäller att få till stånd en förtroendefull arbetsfördelning. Numera har också spänningarna mellan orterna minskat.

Får jag sedan ta upp den mer principiella fråga i det här sammanhanget som praktiskt taget alla talare har varit inne på, nämligen skrotförsörjningen. Under Wilhelm Ekmans ledning och med branschens samförstånd pågår överläggningar. De avtal som nu löper går ut den 1 juli 1982. Det är alldeles uppenbart att skrotpriserna går upp internationellt. Det blir en skrotbrist så småningom. Det innebär då också att det kommer att finnas större anledning

att använda råjärn och våra metallurgiska resurser. De måste få styras på sedvanliga marknadsmässiga grunder. Jag förstår alltså inte riktigt de talare här som känner sig oroad av att skrotpriset går upp. Det är den bästa och riktiga vägen när det gäller att också få ett ökat utnyttjande av våra svenska råjärnsresurser. Jag vill vidare påpeka att SKF Steel AB självt har beslutat att aveckla sin egen metallurgiska verksamhet. Dessutom har man inte varit beredd att göra direkta uppoffringar för att hålla verksamheten i t. ex. Spännarhyttan vid liv.

Det intressanta är ju då – och det påverkar debatten, märker vi – att man vid SKF Steel AB inte är beredd att själv betala den rörliga kostnaden för tackjärn utan vill att staten skall stå för mellanskillnaden.

Inläggen i skrotdebatten har i hög grad präglats och inspirerats av vissa skrotkonsumenters strävan att få en statlig garanti. Det tycker jag kanske är att ingripa i marknadsspelet på ett sätt som politikerna inte skall behöva göra.

Anf. 53 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Först kort om detta med järnmalmsexporten. Det är alldeles riktigt, som industriministern säger, att man har haft en ganska stor export t. ex. till Polen. Samtidigt har det ju varit en väldigt liten export till Östeuropa, såvitt jag känner till. Det kom inte heller nu något konkret besked om att man försöker komma in exempelvis på DDR:s marknad eller på Ungerns marknad, där t. ex. Jugoslavien säljer mycket järnmalm. Där finns alltså ett behov som skulle fyllas av svensk malm. Ser man på siffrorna i propositionen, finner man att den prognostiserade exporten är drygt 18 miljoner ton malm 1981. Det har sålts drygt 9 miljoner ton under första halvåret totalt, och därav är det bara 288 000–300 000 ton, alltså en dryg kvarts miljon ton, som har gått till den östeuropeiska marknaden.

Det finns här en mycket stor obalans, och då kan man inte säga att det har gjorts satsningar för att försöka bredda denna marknad. Det skulle naturligtvis för Sverige nationellt vara mycket bra om vi hade, som man brukar säga, flera ägg i samma korg, och inte enbart var beroende av den västeuropeiska avsättningen. När man har dessa proportioner – 9 miljoner ton för första halvåret 1981 till den västliga marknaden och en kvarts miljon till den andra marknaden – kan man inte säga att man har gjort några större ansträngningar. Men det är ju bra att industriministern inte är direkt negativ.

Sedan kortfattat något om Dannemora gruva. Industriministern säger att han inte har sagt att den skall läggas ner. Nej, kanske inte direkt, men vad som har stått i propositionen och vad som sägs i interpellationssvaret innebär ju samma sak. Folk i Dannemora och i bygden där omkring har också självfallet uppfattat det så, att det är bestämt att gruvan skall läggas ner.

Jag konstaterar bara faktum: att industriministern säger tydligt och klart i interpellationssvaret att han inte är beredd att lägga till några ytterligare statliga medel för att hålla gruvan i drift, om den inte visar ett positivt

kassaflöde. Man har också förkortat nådatiden – från den sista mars 1983 till halvårsskiftet 1982. Om ett halvår är det alltså klippt, om inte staten vill släppa till medel – och det vill inte industriministern. Han säger ju bestämt att gruvan skall läggas ner, inte sant? Det är ju logiskt.

Så vill jag säga litet om skrotfrågan, som är mycket viktig. Industriministern förbigick med tystnad mina frågor om beredskapsaspekten, medan han däremot anförde några naiva funderingar. Man behöver bara se litet på transportkapaciteten i detta fall. Antag att vi inte får tag i det skrot vi vill ha till våra specialstålverk, som samtliga ligger i Mellansverige! Då skulle vi först frakta malm från MalMBERGET ner till Luleå. Där skulle vi framställa det råjärn som behövs, och sedan skulle det fraktas vidare till specialstålverken nere i Mellansverige, för att vi skulle kunna ha produktionen i gång.

Tror ni att detta är vettigt om det skulle bli ett krisläge? Tror ni att det över huvud taget är möjligt att hålla i gång någon stålproduktion? Här ser jag en intressant aspekt som vi måste återkomma till och som gäller beredskapsfrågan. Om ni inte vill lagra skrot under medverkan av överstyrelsen för ekonomiskt försvar, ungefär som man lagrar olja, så blir ni ju tvungna att transportera malmen och den så småningom förädlade produkten från Norrbotten till specialstålverken i mellersta och södra Sverige. Är detta vettigt? Är det så ni tänker? Jag konstaterar bara, som jag sade i mitt förra anförande, att *industridepartementet över huvud taget inte har tänkt ett dugg på beredskapsaspekten* – det syns ju tydligt. Det har inte fallit er in i era marknadsfunderingar om strukturrationalisering osv. att också den här aspekten måste beröras. Det är någonting som ni över huvud taget inte har pratat med direktörerna om, när ni haft era förhandlingar. Det är bara att konstatera faktum.

Anf. 54 NILS HJORTH (s):

Herr talman! Det är riktigt som Nils Åsling säger, att den här debatten ospänner vida fält. Industriministern har ju många frågor att besvara och har därför kanske inte möjlighet att mera ingående behandla det lilla företaget Dannemora gruvor.

Nu säger Nils Åsling på tal om lönsamheten, att malmlagret inte skulle inverka menligt på rörelseresultatet. Det tackar jag för – det är första gången jag hört någonting liknande. Tidigare har man ju sagt att räntekostnaderna för lagret har varit ett stort minus när det gäller att bedöma lönsamheten vid Dannemora gruvor. Jag noterar alltså industriministerns uttalande med tillfredsställelse.

Sedan är det väl också så, att exportmöjligheterna har förbättrats. Man har alltså utsikter att öka exporten. Det får vi väl notera med tacksamhet.

Nils Åsling talade inte, vilket också Oswald Söderqvist påpejade, för en nedläggning av Dannemora gruvor. Både Oswald Söderqvist och jag tolkade väl industriministern på samma sätt. Då industriministern refererade SSAB:s inställning om den förkortade nådatiden utan att direkt göra någon kommentar, kunde man uppfatta det som ett tyst instämmande i vad SSAB-ledningen kommit fram till.

Det är riktigt att landstinget och bankerna i Uppsala län har startat ett investmentbolag. Nils Åsling förutsätter att de avser att medverka till en förbättring av sysselsättningen vid Dannemora gruvor, om så blir nödvändigt. Oavsett vad som händer vid Dannemora gruvor i fortsättningen har personalstyrkan minskat både där och vid Österbyverken. Vad som redan har skett i fråga om personalreducering motiverar åtgärder för att få till stånd en ökning av sysselsättningen. Nu har väl inte Upplands Invest fått det begärda bidraget av staten, varför det kanske inte finns så stora möjligheter att göra insatser på detta område. Jag har tidigare framhållit att man nått ett gott resultat vid gruvföretaget. Dels har man anpassat produktionen efter den minskade efterfrågan genom att dra in nattsiftet, dels har lönsamheten avsevärt förbättrats med påföljd att produktionskostnaderna har kunnat minska med omkring 10 kr. per ton. Dessutom har man, som jag nämnde tidigare, fått fram en ny och bättre produkt, en grov slig, innehållande 55 % järn. Denna slig tillsammans med granuler från Grängesberg har förbättrat processen i masugnarna i Oxelösund. Produktiviteten i järnverket har också ökats. Leveranserna av slig från Dannemora har därmed också kunnat öka. Dannemoralmens goda egenskaper har ytterligare dokumenterats. Den har starkt bidragit till en bättre stålqualität.

Nu tror jag att utsikterna att överleva starkt förbättrats, men jag vill än en gång påtala SSAB-ledningens ultimatum med krav på en förbättring av lönsamheten inom en så kort tidsrymd. Detta har skapat stor oro, och risken är nu att flera duktiga bergsarbetare lämnar företaget, arbetare som väl behövs för att det skall vara möjligt att fortsätta driften och uppnå goda produktionsresultat. SSAB har inte givit prov på god företaganda, då företaget på detta sätt försöker skrämja de anställda och sprida otrygghet på arbetsplatsen. Vid olika tillfällen har det också sagts, att även om Dannemora gruvor klarar den nuvarande krisen, är företagets livslängd blott 8-10 år. Även detta påstående är lika förhastat. I en presentation av Dannemora gruvor som platsledningen gjort framhålls att mängden påvisad malm vid årsskiftet 1980-1981 uppgår till 36 miljoner ton. Med en produktion på 450 000 ton per år borde även SSAB inse att malmen räcker betydligt längre än tio år. De på detta sätt beräknade malmkvantiteterna utgör inte heller den totala mängden malm på gruvfältet. Kvantiteten torde vara avsevärt större. Därför är det felaktigt att gå ut och tala om en begränsad livslängd för gruvan. Livslängden är mera beroende av SSAB:s åtgärder och vilja att bevara Dannemora gruvor även för framtida drift.

Anf. 55 STEN-OVE SUNDBSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har naturligtvis förståelse för att industriministern inte i den första omgången hunnit svara på alla frågor som ställts av de olika ledamöterna. Jag skall därför upprepa en av de viktigaste, som jag hade med från början.

Såvitt jag kunde förstå av industriministerns senaste inlägg har man inom regeringen länge varit medveten om skrotbristen, men industriministern har

överlåtit hela den processen åt de marknadskrafter som spelar på området. Under tiden som processen pågår slås en del anläggningar ut – eller de ställs i varje fall av – något som naturligtvis drar med sig ökade kostnader under den tid då de ligger i malpåse, och när de sedan skall sättas i gång igen blir det extra kostnader för att starta dem.

Det är också på det sättet att om man som statsrådet har ett viktigt ansvar för industripolitiken här i landet, så måste man ju också se på helheten, på vad skrotimporten och allt detta kostar samhället. Som jag sade i mitt första inlägg är bara importvärdet av det skrot som beräknas behöva importeras – om sådan import är möjlig: det är inte säkert att det går att få tag i hela mängden – beräknat till 400 milj. kr. Om skrotet inte importerades skulle man samtidigt tjäna en slant på malmförsäljningen, som då skulle inbringa 200 milj. kr. Det finns alltså pengar att ta även på den andra sidan av den viktiga biten som gäller skrotförsörjningen. Man får då inte stirra sig blind på den nuvarande skillnaden mellan skrotpris och råstålskostnad, eftersom samhällskostnaden mer än väl täcker mellanskillnaden.

Låt mig därpå komma tillbaka till frågan om varvskapaciteten i Luleå och de krav som finns på upprustning enligt strukturplanen. Finvalsverket är ett verk som under de senaste åren har debatterats vid åtskilliga tillfällen här i kammaren, men det har inte hänt någonting med det sedan dess. Upprustningen av verket ligger således kvar i planen. Nu kan man se att normmännen bygger ut sin kapacitet på det området. Redan i dag har normmännen, som jag sade, 50 % av sin produktion inriktad på Sverige. Samtidigt kan man se att prognoserna för och prisuppgången på det material som produceras i ett sådant verk beräknas stiga väldigt snabbt. Man talar om 30-procentiga prisökningar just på de produkterna. Jag får därför be industriministern att klara ut om man nu är beredd att ta ansvaret för den del som gäller valsverket i Luleå. Är man beredd att skrida till verket och företa nödvändiga upprustningar eller ombyggnader för att få ett effektivt verk? Eller skall vi så att säga låta våra grannländer ta över den produktionen? Och skall vi låta behovet på det området av finare produkter, såsom profiler, importeras i fortsättningen, eller skall vi producera dem inom vårt eget land?

Eivor Marklund frågade hur vår motion rimmar med kraven från de fackliga organisationerna. Jag skall här inte göra någon längre utläggning om det. När det gäller motionerandet kring den proposition som senast lagts fram finns det ju anledning att komma tillbaka till den debatten före jul när propositionen ligger på riksdagens bord. Men jag kan väl säga att vår politik när det gäller det här området, liksom i många andra fall, är den, att vi så långt som möjligt drar upp riktlinjerna gemensamt med de fackliga organisationerna. Det finns alltså inget motsatsförhållande därvidlag. Vi har också sagt att vi inte kan ställa upp på det här handlingsprogrammet, utan att vi vill behandla strukturfrågorna samtidigt.

Till Per Westerberg kan jag väl säga att hans parti verkligen inte har ägnat något intresse åt Luleås möjligheter att utvecklas på stålsidan. Tvärtom har

moderata samlingspartiet vid upprepade tillfällen fungerat som en broms när det gäller att utveckla Luleå som ett metallurgiskt centrum. Den sent påkomna oron för den stålorten är minst sagt märklig med tanke på hur moderata samlingspartiet tidigare har agerat just när det gäller Luleås utveckling.

Anf. 56 EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Det är självfallet bra att det pågår resonemang om samarbete mellan Rautaruukki i Finland och NJA. Men nog uppfattade jag redan de finska planerna på att bygga ett eget koksverk och att satsa på tillverkning av ureaammoniak med koksgas som råvara som en svidande kritik emot alla som i och utanför Norrbotten har lagt krokben för en satsning på ureaammoniak och fullgödsel i länet. Om nu det motståndet har berott på att man aldrig har förstått frågan eller på att man aldrig har försökt sätta sig in i den eller om det har berott på någonting annat – den debatten skall jag inte ta upp här.

Samtidigt sätter den finska satsningen strålkastarljuset på ännu en sak, nämligen att hela denna diskussion i själva verket handlar om stålindustrins överlevnad. En förutsättning för industrins överlevnad är att överskottsenergin omvandlas till säljbara ting, handelsgödsel är ett sådant exempel, så att rörelsen totalt blir livskraftig. Stålindustrin har helt enkelt inte längre råd med att inte utnyttja alla sina resurser. Nog borde Nils Åsling beakta dessa frågor bättre än att bara notera att ett samarbete diskuteras.

Det finns, menar jag, utrymme för en norrbottnisk fullgödsel-fabrik. Jag har sett prognoser enligt vilka det 1982–1983 finns plats för fem medelstora anläggningar. Men en fullgödsel-fabrik kräver förstås ett helt annat intresse och helt andra insatser för Norrbotten. Frågan är om industriministern nu är beredd till sådana insatser när det gäller just denna sida av förädling vid NJA.

Vidare tar Nils Åsling inte alls upp mina påpekanden om hur många arbetstillfällen som redan har förlorats i Luleå från det skrotade Stålverk 80 fram till nu och hur dessa ytterligare nedskärningar kommer att slå för länet som helhet. Men det kanske Nils Åsling avser att återkomma till i den debatt som han och jag har framför oss här i dag.

Sten-Ove Sundström säger att det inte finns något motsatsförhållande mellan facketts krav och det som sägs i motion 103 från socialdemokraterna med anledning av den senaste propositionen om pengar till SSAB. Men det står följande i denna motion:

”Det är mot den här bakgrunden” – man har då givit en riktig skildring av misskötseln i fråga om NJA – ”som vi från socialdemokratisk sida finner att det är omöjligt att gå emot regeringens förslag utan att försätta SSAB i svårigheter som nu inte kan överblickas.

Detta betyder inte att vi tar ställning till Handlingsprogram 82. Vad gäller strukturfrågorna inom SSAB – – – återkommer vi till riksdagen i januari månad 1982.”

Har inte tåget, eller i varje fall de viktigaste vagnarna i tåget gått då? Vad tror Sten-Ove Sundström att den i den socialdemokratiska motionen begärda redovisningen skall innehålla? Delar inte Sten-Ove Sundström min misstanke att det blir en hänvisning till att Handlingsprogram 82 håller på att verkställas? Det betonas ju så starkt i industriministerns svar till oss här i dag, där han säger: "Kapitaltillskottets storlek är beräknad utifrån förutsättningen att tillämpliga delar av Plan 81 och Handlingsprogram 82 fullföljs."

Anf. 57 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Det är klart att det är svårt för industriministern att försvara en *industriutveckling som år efter år försämras. Och nu försvinner 1 100 jobb från ett företag. Det sker i ett län där dessutom gruvorna hotas – på en del håll har de redan lagts ned. Och i dagarna skall ytterligare en gruva läggas ner – jag menar Stollberg. Hela skogssektorn – skogsbruket, träindustrin och massaindustrin – har problem. Verkstadsindustrin har heller inga gynnsamma tider. Atlas Copco minskar, trots vinster. I Horndal befinner sig både stålindustri och träindustri i kris. Den offentliga sektorn ökar inte. Servicsektorn befinner sig också i sysselsättningskris. Man skall kanske tillägga att storbolagen i detta län gör vinster och att man jublar på börsen.*

Vi frågar oss om regeringens ekonomisk-politiska åtgärder ger jobb och i så fall i vilken bransch. Det är naturligtvis besvärligt för industriministern att svara på det. Såvitt vi kan se finns det i dag inte någon plats där ungdomar och de som har hamnat utanför arbetsmarknaden kan få arbete. Jag kan därför förstå att industriministern inte vill svara på frågan.

Industriministern är inte heller, efter vad jag förstår, särskilt oroad över den nuvarande internationella utvecklingen. Vi har varit beroende av den, och i tillväxttider innebar det inga problem. Vi kunde både investera utomlands och expandera i vårt land. Men i dag ligger ju de stora internationella kapitalistiska centra inte i Sverige utan utomlands. Och vad jag kan utläsa av rapporten i SOU 1981:33 om Effekter av investeringar utomlands, är att det klart lyser igenom att man måste närma sig marknaden framöver. Den exportinriktning som vi har, dvs. ett extremt gynnande av exportinriktning, innebär att vår svenska industri av affärsmässiga principer, av lönsamhets-skäl, måste närma sig marknaden. Det får naturligtvis en effekt på den svenska industrin framöver.

Detta är naturligtvis ett oroande element för framtiden. Och var kommer vår forskning och utveckling in i det sammanhanget? Vilka är det som bedriver den? Är det inte just de exportinriktade företagen som bedriver denna forskning och utveckling? Och är inte nästa steg i utvecklingen, herr industriminister, att även den här forskningen flyttas utomlands? Man kan inte ta lätt på denna fråga. Vi som befinner oss i utkanten av detta system måste väl inte bara följa med och bli ett nytt Norrland, utan vi måste hitta på något grepp för att klara oss. Vi försöker med det. Vi försöker lägga fram en annan utvecklingslinje, som industriministern tydligen från sina utgångspunkter inte alls är intresserad av.

Industriministern tror inte heller på nationella planer, för han har sett att det inte har gått så bra i Östeuropa, t. ex. i Polen. Men vad jag förstår så är det väl svenska planer som vi skall lägga fram. I brist på planer eller med en kortsiktig planering från storfinansen får man just de här effekterna inom stålindustrin. Vad vi har föreslagit och jag har frågat om, det är om vi inte skall ha någon plan för Sverige för framtiden. Skall vi ha stålindustri eller skall vi inte ha stålindustri? Om vi följer den strikta lönsamhetsprincipen och profiten får råda, då har vi ingen stålindustri framöver. Jag är helt övertygad om att lönsamhetsnivån i stålindustrin är så pass låg på grund av att den är så kapitalintensiv, och därför blir det oerhört svårt att upprätthålla intresset för den industrin framöver. Den kommer att koncentreras till Tyskland, Japan, Korea och andra länder, och det betyder att vi blir utslagna och står här med våra järnmalmstillgångar.

Det är därför vi skall ha planer för att bevara denna industri i vart land. Det har ingenting att göra med den planering som t. ex. Polen och andra länder har, utan vi har att planera för att Sverige skall ha stålindustrin kvar. Men det vill inte industriministern, som i andra sammanhang säger sig vilja gynna decentralisering och bevara regioner. Det vore då konsekvent att också vilja bevara Sverige som industrination.

Vi får konstatera att svaret från industriministern helt strider mot den fackliga kampen – om man får kalla den så – och det motförslag mot SSAB-ledningen som har lagts fram. Inom fackföreningarna vill man nu ha en annan utveckling av SSAB.

Industriministern fick ganska god hjälp av Per Westerberg. Han har kanske stålindustrin i sina tankar – han har i alla fall haft det – men den metodik som Per Westerberg vill ha är en ytterligare förstärkning av den som industriministern har. En decentralisering av stålindustrin i dag betyder ytterligare maktlöshet på varje ort. Skall lönsamhetsprincipen gälla för Oxelösund, kan det ju bli så att driften i morgon är olönsam, om dollarkursen tar en annan väg. Vi behöver grovplåt och industriplåt.

När det slutligen gäller SKF är ju frågan om skrotet en del av storfinansens spel. Företagen får tydligen spela ut varandra i fråga om skrotet. Utan en nationell plan är det så.

Allra sist vill jag påpeka för Sten-Ove Sundström, att motionen som har väckts från SAP inte överensstämmer med vad han själv säger och tidigare har talat för i denna kammare.

Anf. 58 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Vad beträffar sysselsättningsgarantierna inom SSAB-gruppen och den speciella projektorganisationen delar jag i och för sig industriministerns uppfattning att det är angeläget att dessa kommer utanför SSAB:s direkta verksamhet. Men jag har den uppfattningen att i företag som befinner sig i en pågående, betydande omvandling i vad det gäller strukturen och även problemen att uppnå lönsamhet är belastningen på företagsledningen och ledningskapaciteten över huvud taget inom företagsgruppen

betydande. Därför skulle det kunna vara av värde att pröva att i stället överföra den övertaliga personalen till en organisation där man kan dra nytta av en del av erfarenheterna från det s. k. P 80-projektet i Göteborg, då det gjordes betydande personalneddragningar på varven. Jag tror detta skulle vara av värde för SSAB:s möjligheter att överleva som ett lönsamt företag för framtiden.

I vad gäller divisionaliseringen och tanken att en sådan skulle medföra att spänningarna blev mindre vill jag ändå framhålla att divisionerna ju många gånger sträcker sig över flera orter och att den s. k. vi-andan inom resp. ort minskas, om man har olika divisioner. Det kan vara fråga om spänningar som uppträder inom samma division, beroende på att det finns ett visst motsatsförhållande. Lars-Ove Hagberg talade nyss om att det närmast skulle bli fråga om en maktlöshet på resp. ort, om man där fick en mer decentraliserad organisation med självständigare enheter. Jag tror inte detta blir fallet. Jag tror att förutsättningarna för att kunna uppnå lönsamhet fortfarande finns, exempelvis i Oxelösund, om enheterna får möjligheter att själva agera, att själva känna ansvaret för att återskapa lönsamheten. Det finns även här en betydande förståelse inom de fackliga organisationerna för denna typ av resonemang.

Beträffande skrotförsörjningen vill jag änyo påpeka för Oswald Söderqvist att jag tror att hans tankegångar när det gäller att frakta malm från Norrland ner till handelsstålverken i södra Sverige är direkt realistiska. Jag tror inte det skulle medföra att man, för att denna malm skulle kunna tillgodogöras inom resp. verk, behövde bygga antingen nya masugnar i södra Sverige – för vilket det är svårt att se några ekonomiska förutsättningar – eller järnsvampsverk. Det är väl snarast så, som en del experter på området påstår, att man i så fall borde bygga ett järnsvampsverk någonstans uppe i malmfälten i Norrbotten för att kunna klara försörjningen till handelsstålverken.

Vi är ju i den situationen i dag att trots att importen av skrot är dyr och att det finns risk för att det blir svårt att komma över skrotet, är det billigare att importera än att producera tackjärnet uppe i Luleå. Om man skall öka tackjärnsproduktionen i Luleå för att klara försörjningen till handelsstålverken, blir det fråga om att man under en period kan behöva gå in med medel från statsmakten på 60–70 miljoner i subventioner för den produktionen för att den skall bli konkurrenskraftig i förhållande till skrotet. Det intressanta är handlingsberedskapen när det gäller att öka produktionen i Luleå och att försörja handelsstålverken. Man måste kanske även se över beredskapen när det gäller att bygga järnsvampsverk för att klara ämnesförsörjningen på litet längre sikt. Det är alltså så som Sten-Ove Sundström uttryckte det: "Det går inte att i dag tjäna pengar på malmbiten." Men jag gör samma bedömning, nämligen att det på sikt kanske finns förutsättningar för att en malmbaserad metallurgi kan komma att bli ekonomisk. Det lär i så fall bli aktuellt när man får svarare att komma över så mycket skrot, framför allt i Sverige men även utomlands, i och med att man får en överetablering på detta område.

När det gäller talet om Luleås utvecklingsmöjligheter och ett svalt moderat intresse förmodar jag att Sten-Ove Sundström var inne på Stålverk 80. Jag tycker personligen att Sten-Ove Sundström närmast skulle vara tacksam för att vi gick emot Stålverk 80 och att det inte blev någonting där, för det tror jag hade inneburit betydande problem för Luleå i dag.

Anf. 59 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Som generell kommentar till den här debatten vill jag säga: Det är nödvändigt att inte bara se på produktionssidan och produktionsökonomi. En förutsättning för lönsamhet är ju att produktionen kan avsättas – till konkurrenskraftiga priser, så att man kan trygga branschens utveckling och sysselsättning.

Det är mot den bakgrunden måhända märkligt att ingen av talarna i debatten berört möjligheterna till avsättning av stål- och gruvindustrins produktion.

Man måste också som bakgrund till förhållandena – även när vi diskuterar den här frågan på nationell basis här i kammaren – ha överkapaciteten i världen i åtanke. Under åren 1979–1981 ökade den från 85 miljoner ton till 115 miljoner ton, och det sätter självfallet sin prägel på marknaden.

Man kan också notera att det finns ett betydande statligt engagemang inom stålindustrin i praktiskt taget alla länder – i varje fall de europeiska. Stålindustrin är ju statsägd i flera av Europeiska gemenskapens länder, t. ex. Storbritannien, Belgien, Frankrike och Italien.

Man kan också som bakgrund till situationen notera att Europeiska gemenskapens stöd till stålindustrin t. o. m. år 1979 var ca 18 miljarder kronor, varav 9 miljarder kronor betalades ut under de besvärliga åren 1976–1979.

Under åren 1977–1981 beräknas minst 125 miljarder kronor ha getts i statligt stöd till stålindustrin inom Europeiska gemenskapen – det stöd som kommer från kommissionen oräknat.

I efterhand kan man konstatera att en av orsakerna till stålindustrins kris i Europa är det omfattande statliga stödet till stålbranschen. Det stödet har inneburit att konkurrensvillkoren inte förändrats mellan stålverken, utan bara att subventionsinlaget bara kraftigt ökat. Det är därför med stor tillfredsställelse som man nu kan notera – det gäller självfallet för hela den svenska stålindustrin – beslutet från den Europeiska gemenskapen att avveckla det statliga stödet till stålindustrin. Det ger svensk stålindustri en väsentligt bättre konkurrensmiljö i framtiden än f. n.

Av detta framgår – det vill jag gärna säga som replik till Lars-Ove Hagberg – att det snarare är det statliga stödet till stålindustrin än det internationella storkapitalet, som Lars-Ove Hagberg ofta talar om, som bidragit till att stålindustrin hamnat i den besvärliga situation som gäller och även till att den svenska stålindustrin kommit att befinna sig i kris.

Jag vill sedan gå in på några av de frågor som har rests här.

Eivor Marklund återkom till frågan om produktion av gödselmedel i

Norrbottnen. Jag vill påpeka att det värmeöverskott som koksverket producerar kommer till god nytta för uppvärmning av Luleå kommun och alltså inte är något som inte utnyttjas. Dessutom får man väl konstatera att alla de analyser som har gjorts beträffande tillverkning av handelsgödsel inte kunnat stimulera något företag till investeringar, helt enkelt därför att marknaden har bedömts vara för osäker och investeringarna vara alltför kostsamma.

Beträffande finvalsverket i Luleå vill jag erinra om att det pågår en utredning inom SSAB i den frågan, liksom att diskussionerna mellan SSAB och svenska och nordiska tillverkare om profiler pågår. Det är ett utredningsresultat som snart föreligger – vi räknar med att det skall komma omkring årsskiftet 1981-1982.

Får jag sedan återkomma till frågan om Dannemora gruva, som Nils Hjorth tar upp på nytt. Jag vill säga att den omständigheten att jag refererar SSAB utan egna omdömen inte innebär att jag har uttryckt någon mening om Dannemora gruva. Jag konstaterar att inom de ramar och med den målsättning som SSAB har, tvingas man agera på ett visst sätt. Jag har t. o. m. i talarstolen i dag åberopat den glädjande omständigheten att det nu finns utsikter för att Dannemora gruva kommer att redovisa ett bättre kassaflöde, vilket av SSAB har tillmätts avgörande betydelse när det gäller gruvans fortsatta drift.

Anledningen till att den tid som SSAB tillmätt Dannemora gruva för detta driftförsök har kortats ned är att de möjliga rationaliseringarna i Dannemora till största delen är genomförda. Därför har villkoren om ett förbättrat kassaflöde ställts, för att gruvans fortsatta drift skall kunna upprätthållas.

För Grängesbergs del – det vill jag understryka – kommer hösten 1982 en hårdhall för granultillverkning att tas i bruk. Därför sker en utvärdering i det sammanhanget först i slutet av 1983.

Herr talman! Får jag till sist också säga till Per Westerberg när det gäller den övertaliga personalen att SSAB självfallet har bättre förutsättningar att få fram nya arbetstillfällen än olika statliga organ. Det är den filosofin som ligger till grund för vår mening att denna projektorganisation skall finnas i anknytning till SSAB. Jag vill också påpeka att SSAB vid utformningen av sin projektorganisation har beaktat erfarenheterna från varvsindustrin, det s. k. P 80 i Göteborg, som inte var enbart positiva.

Anf. 60 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Industriministern säger att vi bara talar om produktionsidan. Men jag har hela tiden försökt tala om just konsumtionssidan när det gäller järnmalmsexporten, som jag mest uppehållit mig vid. Jag har inte talat så mycket om stålproduktion och stålkonsumtion.

Jag har påpekat att man inte med bästa vilja i världen kan påstå att regeringen försökt bredda marknaden för järnmalmsexporten. Jag har nämnt siffror från den senast tillgängliga statistiken, som visar att vi inte på något särdeles avgörande sätt har gått in för att skaffa oss andra marknader

än just i Västeuropa och EG. På de marknader som vi har i Östeuropa, Polen har nämnts, har vi inte satsat på något mera avgörande sätt. Man kan se den mycket sneda belastningen i vår järnmalmsexport. Den går till EG-länderna – punkt och slut. På de andra områdena är satsningarna mycket marginella, och här är det just konsumtionssidan det handlar om.

I det sammanhanget kommer jag också in på frågan om verksamheten vid Dannemora gruva, som gick väldigt bra som exportgruva ända tills den köptes av Stora Kopparberg i början av 1970-talet. Då skulle den inte längre leverera sin malm på den internationella marknaden – de kontakterna ströps – utan malmen skulle levereras till Stora Kopparberg i Borlänge och användas där. Där sitter vi nu. Nu finns det inget behov av någon malm vare sig från Dannemora eller från något annat håll i Kopparberg. Där har vi problemet.

Till Per Westerberg, som talat om att jag är orealistisk skulle jag vilja säga att det inte är jag som är orealistisk. Jag försöker vara realistisk och säger att det är vansinnigt att lägga ned alla järnmalmgruvor i Mellansverige och tala om att råvaran skall tas från Norrbotten. Det finns endast en järnvägslinje som kan ta sådana transporter. Möjligtvis kan man räkna med sjöfarten, men den försvåras under vintern. Det är därför vi slåss för mindre och medelstora gruvor i Mellansverige, typ Dannemora och Grängesberg. Man vill ha en malmproduktion i gång. Hur det än är med skrotpriserna så kan det bli brist på skrot. Det kanske inte finns att köpa för pengar. Vad skall vi då i Mellansverige driva våra specialstålverk med? Materialet skall alltså fraktas från Norrbotten, det blir alternativet. Det är inte mitt alternativ, det är bara att konstatera att så kommer det att bli, om man fortsätter på det sätt som här skisseras. Men man vill kanske flytta upp ett specialstålverk till Norrbotten. Då blir norrbottningarna glada. Där finns ju en tankegång, men den är väl inte aktuell ännu.

Hur det än är med den här saken kan jag konstatera – jag återkommer till det – att det inte finns vare sig på industridepartementet eller inom regeringen i övrigt några tankegångar, som leder till en lösning av problemet om hur beredskapen på stålområdet skall kunna hållas uppe i händelse av avspärning eller en akut skrotbrist. Det går inte att snabbt ta upp driften igen i Dannemora eller några andra gruvor, sedan de en gång blivit nedlagda. Om det över huvud taget går så skulle det inte utan väldigt stora kostnader ta år att åter ta upp driften. Det är denna nedrustning som vi vänder oss mot.

Anf. 61 NILS HJORTH (s):

Herr talman! Industriministern säger att avgörande för lönsamheten bl. a. är att det finns avsättning för produkterna på såväl stål- som gruvsidan. Ja, det är helt klart att man måste kunna sälja sina produkter. Jag konstaterar att det i Dannemora finns goda möjligheter att få avsättning för den nedbantade produktion som man nu arbetar med.

Nils Åsling upprepar att han inte har haft någon egen mening om den förkortade nådatiden för Dannemora gruva. Han anser att man från

företagets sida var tvungen att agera på ett visst sätt. Ja, men det var ett ganska brutalt sätt. En av anledningarna till åtgärderna, säger Nils Åsling, var att man redan hade genomfört möjliga rationaliseringar. Jag vill påpeka att koncernledningen den 26 augusti fattade beslut om den förkortade nådatiden. Den 28 september drog man in nattskiftet. Man gick alltså händelserna i förväg och tvingade fram en nedskärning.

När det gäller lönsamheten kan jag citera ur industriministerns svar: "Det grundläggande villkoret för Dannemoras långsiktiga överlevnad är att malmen kan säljas till priser som täcker kostnaderna." – Det långsiktiga målet uppnås faktiskt genom de åtgärder som har vidtagits. – "På kort sikt är kravet från företagsledningen att verksamheten skall leda till åtminstone ett positivt kassaflöde senast vid halvårsskiftet 1982. Annars läggs gruvdriften ned."

Dilemmat är, Nils Åsling, att man klarar det långsiktiga målet att sälja malmen till priser som täcker kostnaderna men att man kanske inte kan uppnå det kortsiktiga målet, ett positivt kassaflöde redan till halvårsskiftet 1982. Den ekvationen går inte ihop.

Anf. 62 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Först till Eivor Marklund som frågade om inte tåget har gått sedan strukturmotionen i januari.

På sätt och vis har det gått väldigt många tåg de senaste åren under de borgerliga regeringarnas tid. Det finns mycket som behöver repareras på det området. Jag förmodar att Eivor Marklund i detta sammanhang tänker på starten av masugnen. Låt mig då direkt klara ut följande. När det gäller masugnsstarten har tåget gått redan nu, eftersom det finns en speciell tidsaspekt för starten av masugn 1. Även om man skriver in den biten i en partimotion nu, är tidsfristen ute på det området, när motionen behandlas av riksdagen. I övrigt har inte tåget gått för strukturmotioner och strukturdiskussioner. Vi har ju deklarerat att vi kommer igen med den biten i en partimotion i januari.

Låt mig samtidigt erinra Eivor Marklund om att om vi inte hade haft en socialdemokratisk regering som byggt upp den metallurgi vi har i vårt land i dag, som är en av de modernaste i Europa, hade förmodligen den process som pågått inom Svenskt Stål under de senaste åren sett till att grindarna varit stängda i dag och ett bra tag framöver.

Sedan till Per Westerberg, som jag tycker för ett otroligt och ologiskt resonemang. Först och främst är han väldigt angelägen att peka på den skrotbrist som kommer att uppstå. Samtidigt drar han fram Stålverk 80 som ett av historiens största misstag. Låt mig återigen stryka under att vare sig det gällt Stålverk 80 eller det gällt hela den utveckling som pågått och där man försökt bygga upp NJA, så har högern och moderaterna alltid varit först att slå klackarna i marken och gnöla i protest över statens insatser. Jag tycker att Per Westerberg skall vara litet försiktig, när han ger sig in i den här diskussionen.

Industriministern går in på nödvändigheten av att det finns behov av och avsättning för det stål vi producerar. Men å andra sidan finns det klara siffror på vilket behov vi har här i landet och kommer att ha under de närmaste åren. Det har ju understrukits inte minst av de utredningar som industriministern själv har tillsatt. Resultatet därav fick vi redan den 1 maj 1980.

Vi kommer alltså att ha en fördubbling av skrotimporten nästa år – vi kommer vid nästa årsskifte förmodligen att ha en import som går upp emot 600 000 ton. Som jag sade tidigare – jag tycker det är besvärande att behöva upprepa det – kommer värdet av skrotimporten vid nästa årsskifte att ligga i runt tal på 400 miljoner. Försäljningsvärdet av den järnmalm som man skulle kunna producera här i landet, t. ex. i LKAB:s gruvor som ingår just i den strukturomvandling som sker där, skulle vara 200 miljoner. I runt tal kan man sätta ett plus på ca 600 miljoner, och jag har enormt svårt att förstå varför inte denna koppling går att göra.

Det ligger alltså mycket pengar totalt sett för samhället att hämta in, även om man i en övergångstid vid de här anläggningarna – liksom man har tvingats göra inom SSAB på andra orter och inom andra anläggningar – får gå in med en liten skillnad mellan skrot- och tackjärnspriser.

Sedan till finvalsverket.

Industriministern hänvisar återigen till utredningen, och i det här fallet har regeringen och förtagsledningen varit enormt duktiga att presentera utredningar. Mediumverket, när det var på tal för något år sedan, utreddes otaliga gånger. Nu kryper industriminister Åsling åter bakom den utredning som pågår samtidigt som en viss utveckling börjar att ta fart på den här marknaden.

Som jag sade tidigare, har man nu prognoser som går ut på att priserna kommer att öka med närmare 30 %. Skall vi alltså sitta och vänta tills den explosionen sker? Vi har ett gammalt verk som är utslitet – verket byggdes i början av 1950-talet. Självfallet kan ett sådant verk inte klara sig vid den prisuppgång som nu förväntas. Resurserna måste finnas när behovet finns. Det är för sent att bygga när prisuppgången är ett faktum, för då klarar man inte efterfrågan.

Sedan några ord om det fjärrvärmeverk som Luleå kommun håller på att färdigställa. Det kommer inte att finnas tillräckligt med gas från den produktion som nu sker inom företagens anläggningar i Luleå, eftersom man har stängt av masugn 1, som är en av de viktiga gasproducenterna på detta område. Man diskuterar nu hur man skall klara den här biten för kommunens vidkommande och hur man skall klara sig om man blir tvungen att ersätta all den förlorade gasproduktionen med olja. Bara på detta område hade SSAB, om man hade kunnat producera gas vid bägge anläggningarna, fått en lägre kostnad per ton med ca 70 kr. redan nästa höst, då fjärrvärmeverket är klart att tas i drift. Om man inte får i gång anläggningen innan dess, blir man förmodligen tvungen att genomföra en ganska omfattande ombyggnad av verket för att slippa köpa dyrbar importerad olja.

Är det här verkligen en utveckling som industriministern vill skriva under på?

Anf. 63 EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Mina och industriministerns rådgivare har måhända olika bedömningar i botten när det gäller handelsgödselprojektet. Såvitt jag har förstått har frågan om placeringen blivit ännu viktigare sedan den började diskuteras 1978. Urcapriset ligger nu på ca 200 dollar per ton, vilket är en fördubbling på tre år.

Jag skall delge industriministern ett räkneexempel som jag själv har fått i min hand. Valsverken i Luleå debiteras med 34 öre per normalkubikmeter koksgas som används för att täcka värmebehovet. Om koksgasen i stället användes till ammoniak/urea, skulle det ge underlag till att betala ytterligare ca 20 öre normalkubikmetern för koksgasen. Detta i sin tur innebär ca 100 kr. lägre framställningskostnader per ton koks och ca 50 kr. lägre per ton järn.

Sedan, industriministern, talar de bedömare som jag har lyssnat på om ett starkt ökat behov både av ammoniak/urea och av fullgödsel. Det beror i sin tur på livsmedelsbristen i världen. I Västeuropa uppstår kraftig efterfrågan 1983–1984, sägs det, och förhållandet torde vara likartat i Östeuropa. Jag kan inte se någon risk för att inte Rautaruukki får avkastning för sin satsning, och jag är också säker på god avsättning från en norrbottnisk fullgödsel-fabrik.

Vi har ju tidigare, Nils Åsling och jag, bytt en hel del ord om de utredningar som har gjorts på det här området, och jag har påtalat de stora brister som jag har funnit i dessa utredningar. Måhända förklarar de det svala intresse för det här projektet som Nils Åsling nu talar om.

Anf. 64 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Divisionaliseringen är inte gynnsam, Per Westerberg, under nuvarande politiska förutsättningar. Maktlösheten blir påtaglig, när drivkraften i dag är effektivitet och lönsamhet. Det ingår inte i en helhetssyn eller samhällssyn – annars skulle jag också vara för decentralisering.

I dagens läge är Per Westerbergs förslag att Oxelösund avskiljs en dolkstöt i ryggen på arbetarna. Rätt som det är, är företaget inte lönsamt, och därmed kan det bara läggas ner. Det ligger naturligtvis helt i linje med moderat politik – och den tar ju Per Westerberg ansvar för – men det kan inte vara till fromma för svensk industrialisering och sysselsättning.

Nils Åsling tar upp två problem i sin replik, för det första avsättningen och för det andra det internationella stödet.

I fråga om avsättningen är det så att om man bara förlitar sig på kapitalismens utveckling i dag, då är det problem. Men Nils Åsling som industriminister har naturligtvis en skyldighet att själv sätta fart på industrialiseringen i vårt land, både när det gäller industriinvesteringarna över huvud taget och vad vi skall producera här i landet och när det gäller de ramar och regler som skall gälla. Vidare har ju regeringen stora möjligheter att påverka byggandet, och det har självfallet en mycket stor betydelse för vår industrialisering och avsättning.

I båda de här fallen är det faktiskt ingen fart, regeringen har inga ramar och regler för utvecklingen och anpassar sig då efter den utveckling som det här samhället erbjuder. Då kan man naturligtvis säga att det inte är någon avsättning, att det inte finns någonting och att vi då lägger ner.

Men finns det inga behov då? Jo, naturligtvis finns det behov. Det finns behov av att producera i det här landet, och det finns behov av att bygga i det här landet, och då måste man ha en politik som gör det. Det är grundkärnan i det hela. Om man emellertid först inte har någon politik för detta och sedan säger att det inte finns någon avsättning och av detta drar slutsatsen att vi inte behöver någon stålindustri, då har vi alltså ingen sysselsättning kvar. Det kan väl inte vara särdeles offensivt?

Naturligtvis är det statliga stödet i Västeuropa inte ett problem, men det är ett fenomen som förekommer, där vi till viss del är med. Frågan är om vi skall underordna oss detta. De här staterna vill inte ha en annorlunda politik, utan deras statsmakter understödjer det internationella kapitalet – det vet industriministern lika väl som jag. Det förändrar ingenting – man gör ju precis som industriministern här gör: man underordnar sig samhällssystemets lagar, koncentrerar sig och kastar in kapital. Man överflyglar därmed den svenska stålindustrin, vilket drabbar den svenska sysselsättningen. Det är ju detta som det handlar om.

Jag kan också konstatera att industriministern i den här debatten inte på något sätt har berört ersättningsindustrier och vilka ersättningsarbeten man skall ha i stället, om man lägger ner så väsentliga basindustrier. Jag kan också konstatera att industriministern inte heller är särskilt oroad över det internationella beroendet eller särskilt intresserad av en ny struktur för stålindustrin. Jag tycker att det är beklagligt.

Den avgörande kritiken mot regeringens sätt att fatta sina beslut är att man överlåter hela bedömningen åt direktörerna i branschen. Genomgående sedan 1976 har varit att industridepartementet har gått ut till direktörerna och sagt: Vad tycker ni? Direktörer har naturligtvis som målsättning effektivitet och lönsamhet och gör sina ställningstaganden på den grunden. Och så har regeringen anslutit sig till deras uppfattning. De ofantligt många krav som har kommit från de fackliga organisationerna om en annan viljeinriktning har helt enkelt spolats. Effekterna av regeringens stålpolitik ser vi nu, när vi går mot stor arbetslöshet och avskedanden.

Anf. 65 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Jag nöjer mig med att konstatera att industriministern och jag inte är helt överens om hur man på SSAB skall tackla anställningsgarantin. Jag kvarstår vid min uppfattning att det vore lyckligare om SSAB:s ledning befriades från detta ansvar. Då tror jag att förutsättningarna skulle bli bättre att klara sysselsättningen. SSAB:s ledning kommer säkerligen att ha nog med problem för att klara sysselsättningen för återstoden av personalen vid företaget.

Oswald Söderqvist har tyvärr just gått, men jag vill ändå beträffande hans

*Om ett program
för Norrbottens
industriella utveck-
ling*

inlägg notera att avgörande för den fortsatta existensen av Dannemora gruva och den andra mellansvenska gruva som är kvar måste vara företagsekonomiska förutsättningar att överleva i en total gruvstruktur i Sverige. Beredskapsskålet är oerhört svagt – så dåliga är inte våra transportmöjligheter inom Sverige att vi inte, om så skulle behövas, kan klara försörjningsberedskapen via malmfälten. Det är trots allt även för handels- och specialstålverken i Sverige av vital betydelse att man får den billigaste råvara som finns att få inom landet, om man skall kunna sälja tillräckligt för att hålla produktionen uppe. Det går då inte att ta någon form av regionalpolitiska hänsyn, i varje fall inte i någon större omfattning.

När det gäller skrotfrågan har jag framför allt velat påpeka att man bör ställa vissa krav på SSAB. Företaget får inte utnyttja sin monopolställning och sätta ett alltför högt tackjärnspris. I dag är även deras självkostnad väsentligt högre än skrotpriset. I mitt inledningsanförande har jag pekat på att SSAB borde ha beredskap för att under kommande år kunna leverera väsentligt mycket mer tackjärn när skrotpriserna fortsätter att stiga.

När vi har tillstyrkt beslut om investeringar i Luleå har vi, Sten-Ove Sundström, utgått från företagsekonomiska och inte politiska bedömningar. Vi menar att Stålverk 80 var ett katastrofalt beslut, och vi är lyckliga över att det inte har verkställts. Det finns många andra felbeslut. Hade dessa pengar använts på ett vettigare sätt hade man förmodligen kunnat klara sysselsättningen i Norrbotten betydligt bättre.

Lars-Ove Hagberg och jag är tydligen överens om att divisionaliseringen i sig kanske inte är så lycklig. Jag menar att en mer decentraliserad organisation med större ortsbundenhet vore lyckligare. Så har även flertalet fackklubbar uttalat sig. Skillnaden mellan Lars-Ove Hagberg och mig är väl framför allt att Lars-Ove Hagberg inte ställer krav på lönsamhet för överlevnad, medan jag anser att SSAB och dess olika delar på sikt måste uppnå lönsamhet för att kunna överleva, annars finns det inga förutsättningar för att driva företaget vidare.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1981/82:5 om ett program för Norrbottens industriella utveckling

Anf. 66 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Eivor Marklund har frågat mig om jag nu är beredd att förorda ett program för Norrbottens industriella utveckling, om jag är beredd att medverka till att en beredskapsplan för en radikalt förbättrad skogsvärd upprättas och att beredskapsmedel ställs till förfogande för en sådan plans genomförande samt om jag avser vidta åtgärder för att få till stånd ett industriellt och energipolitiskt samarbete mellan de nordliga delarna av Sverige och Norge.

Fredagen den
27 november 1981

*Om ett program
för Norrbottens
industriella utveck-
ling*

Som Eivor Marklund framhåller är läget på arbetsmarknaden i Norrbotten allvarligt.

Som regeringen tidigare framhållit – bl. a. i direktiven till den s. k. malmfältsutredningen – bör sysselsättningsproblemen i malmfälten och Norrbotten angripas på flera sätt.

Ett första inslag är en rekonstruktion av LKAB för att garantera en långsiktig överlevnad av järnmalmsrörelsen. Regeringen har helt nyligen förelagt riksdagen förslag om kapitaltillskott till LKAB (prop. 1981/82:56) för att avhjälpa den akuta kris som företaget har kommit i. I samma proposition föreslås också ett betydande kapitaltillskott till SSAB. Vidare har regeringen föreslagit (prop. 1981/82:32) riksdagen att anslå medel för att sänka fraktkostnaderna för LKAB.

Ett andra inslag i åtgärder för Norrbotten måste vara att så snabbt som möjligt genomföra de lönsamma projekt som är färdigutvecklade och som kan ge ny sysselsättning. Jag vill i detta sammanhang peka på det beredningsarbete som pågår med den regionalpolitiska proposition som regeringen avser förelägga riksdagen i början av år 1982. Jag vill också nämna att det inom regeringskansliet förbereds särskilda åtgärder för Norrbottens län. Avsikten är att förslag härom skall föreläggas riksdagen i början av nästa år.

Ett tredje inslag är den s. k. malmfältsutredningen som regeringen tillsatte i våras och som Eivor Marklund är ledamot i. Denna har till uppgift att arbeta fram ett program för malmfältens utveckling på längre sikt och föreslå åtgärder för att säkra malmfältskommunernas fortlevnad när sysselsättningen inom järnmalmsbrytningen minskar framöver. Utredningen skall också behandla utvecklingen i länet i övrigt.

Av vad jag nu har anfört framgår att betydande insatser görs för att stärka industrin i Norrbotten och att arbete pågår för att få fram underlag för ytterligare insatser i länet.

Vad gäller frågan om förbättrad skogsvård vill jag erinra om att regeringens proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1981/82:30) innehåller förslag om bl. a. ökade möjligheter att stödja återväxtåtgärder i samband med avverkning av dåliga skogar. Stöd skall också kunna lämnas för t. ex. byggande av skogsbilvägar och för översiktliga skogsinventeringar och skogsbruksplaner. Den här typen av frågor har behandlats i länsprogrammet för Norrbottens län. Vidare har man gjort en särskild utredning om skogen och skogsindustrin i länet.

Beträffande frågan om åtgärder för att få till stånd samarbete mellan de nordliga delarna av Norge och Sverige vill jag erinra om det avtal om ekonomiskt samarbete mellan de båda länderna som träffades i våras. Det är särskilt inriktat på industri- och energiområdena. Vidare vill jag peka på det gemensamma utredningsarbete som pågår i Nordiska ministerrådets regi för att få till stånd ett industri- och energipolitiskt samarbete mellan Sverige och Norge. Där undersöker man bl. a. möjligheterna till samarbete mellan de norra delarna av Finland, Norge och Sverige i fråga om bl. a. den nordnorska

olja- och gasverksamheten. Jag vill också erinra om det regionala samarbete som finns mellan län och fylken på Nordkalotten bl. a. kring energifrågorna.

Nr 38

Fredagen den
27 november 1981

Anf. 67 EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Tack igen, herr industriminister!

”Arbetslösheten i Norrbotten uppgår för närvarande till ca 10 000 personer och är därmed den högsta i landet. Den bedöms successivt öka under hösten och vintern och kan nå en mycket hög nivå vintern 1982.”

I detta tack för svaret på interpellationen ville jag först få med denna inledning ur länsarbetsnämndens sammanfattning av arbetsmarknadsutsikterna för fjärde kvartalet i år och första kvartalet nästa år i Norrbottens län. Det citerade stycket framstår i all sin kyliga korrekthet som ett skakande bevis för det riktiga i det industriministern i sitt svar åberopar ur interpellationen, nämligen att läget på arbetsmarknaden i Norrbotten är allvarligt. Det tjänar självfallet som ett understrykande av att sysselsättningsproblemen i malmfälten och Norrbotten bör angripas på flera sätt, som industriministern här vill erinra om att regeringen tidigare framhållit. Jo då, visst har regeringen gjort det. Men felet ligger kanske till en del just i ordet *bör*. Ännu har inga bindande åtaganden gjorts, ännu bottnar de flesta föreslagna åtgärder i vad som brukar benämnas ”brandkårsuttryckningar” från regeringens sida.

Det är mot den bakgrunden som jag har frågat om industriministern inte *nu*, efter allt som hänt i negativ riktning i Norrbotten sedan mitt parti första gången ställde kravet på en planmässig utveckling av Norrbottens näringsliv, är beredd att förorda ett program för en industriell utveckling i detta län.

Såvitt jag kan finna av industriministerns svar innehåller det inte något svar på den frågan. Min första reflexion när jag läste interpellationssvaret var att industriministern möjligen rent ideologiskt stegar sig mot ordet *planering*. Men sedan anför ju ändå industriministern att den s. k. malmfältsutredningen, där jag mycket riktigt är ledamot, har till uppgift att arbeta fram ett program för malmfältens utveckling. Detta program skall dessutom breddas för att gälla hela länet. Program eller plan? Ligger det någonting avgörande i valet av uttryck? Är det mindre bindande för regeringen att tillstyrka ett förslag till program än att gå in för en planerad utveckling? Om så är fallet, känns det inte särskilt stimulerande för det fortsatta arbetet i utredningen. Om industriministern besvarar de frågorna riktigt ärligt, får jag möjlighet att avgöra om jag måste fortsätta att kräva en planmässig industriell utveckling i Norrbotten eller om jag kanske skall gå över till att kräva ett program för Norrbottens utveckling.

I stället för att ta ställning till min fråga talar industriministern om olika inslag i åtgärderna för att klara Norrbottens problem. Allt det där är gott och väl. Och vilken minister, vilket parti, vilken enskild politiker med någon känsla för överlevnad skulle kunna säga annat än det som industriministern här säger? Men sedan då?

*Om ett program
för Norrbottens
industriella utveck-
ling*

*Om ett program
för Norrbottens
industriella utveck-
ling*

Järnmalsbrytningen utgör visserligen en stor och viktig del i Norrbottens nuvarande näringsliv. Men kunskapen om att järnmalm är en ändlig resurs har alltid funnits. Det är således inget nyvaket konstaterande bland de människor som velat se – och vill se – Norrbotten som värt att satsa på även för framtiden. Hos myndigheterna har väl däremot "från-dag-till-dag-lösningarna" varit mest näraliggande. Den regionalpolitik som förts under åtskilliga år och som t. o. m. på sina håll betecknats som "aktiv" har påtagligt misslyckats. Det har ju inte saknats välformulerade program eller tidsödande utredningar under den tid som gått sedan 1964 års riksdag i beslutet om lokaliseringspolitiken uttryckte inriktningen att "främja en sådan lokalisering av näringslivet att landets tillgångar av kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade". Så sent som 1979 formulerade riksdagen målsättningen "att ge alla tillgång till arbete, service och en god miljö oavsett var de bor i landet".

Om människorna i Norrbotten skall kunna uppleva allt som sagts och sägs som någonting annat än tomma ord, räcker det inte längre med att tillgripa kortsiktiga lösningar i fåfänga försök att avhjälpa långsiktiga problem. Rädslan för störningar i marknadsekonomin måste avlösas av politisk vilja att på allvar ta itu med Norrbottens speciella situation genom styrning av de statliga företagen och de statliga insatserna. Det är en sådan styrning vi från vpk vill ha genom en utvecklingsplan för Norrbottens industrialisering. Kan det möjligen tänkas att den regionalpolitiska proposition och de särskilda åtgärder för Norrbotten som nu enligt Nils Åsling förbereds i regeringskansliet har ett innehåll som åtminstone kan sägas ligga i linje med detta?

I ett arbetsmaterial med rubriken Redovisning av vissa statliga stödinsatser fördelade efter region och ändamål konstaterar den regionalekonomiska enheten vid vår länsstyrelse följande:

"Norrbotten har under en följd av år påvisats ha en mycket hög produktion och export per capita. Ett mycket stort utflöde av resurser har också skett från länet genom åren. Nämnas kan t. ex.: LKAB:s vinster fram till mitten av 1970-talet. Vattenfalls årliga vinster av vattenkraften, LKAB:s och NJA/SSAB:s överfrakter på malmбанan, statsskatt i form av inkomstskatt, moms, energiskatt och bolagsskatt, högt banksparande i länet som lånats ut söderut, kommunalt bekostad utbildning och uppfostran av ungdom som produktivt utnyttjats i Syd- och Mellansverige."

Det här har tagits fram och nämnts som motargument till krafter som vill göra gällande att regioner som Norrbotten kostar för mycket, men kan mycket väl också användas som stöd för uppfattningen att underlag finns för en planmässig och god utveckling. Vad är det då som ligger i vägen för ett förverkligande av Norrbottens utveckling och industrialisering? Förutsättningarna finns obestridligen. Länet äger enorma naturrikedomar av mineralier och skog, där finns ett överflöd av elektrisk energi, utbildningsmöjligheterna är goda och tillgången till väl kvalificerade arbetare och tjänstemän är bra. Förklaringen måste alltså sökas på det politiska planet. Det går inte att komma ifrån att det sedan begreppet Norrbottensproblemet myntades

har tagits mer hänsyn till storbolagens behov av råvaror, elenergi och skyddade marknadsandelar än till människors rätt att arbeta och leva i sin egen bygd. Den diskussion som vi nyss har avslutat beträffande SSAB:s, och då främst Luleådelens, framtid och utveckling illustrerar detta mycket väl.

De statliga företagen, som ändå har spelat en stor roll i länet, har aldrig getts i uppdrag att bedriva långt gången förädling och produktutveckling. Frågan om styrning av de statliga företagen har aldrig tagits upp på allvar. Inte heller har länet's befolkning getts ett verkligt inflytande över hur länet's resurser skall användas och vilken regional utveckling som skall genomföras.

Vpk har för sin del vid flera tillfällen ställt krav på en utvecklingsplan, som skulle tillföra Norrbotten ett väsentligt antal nya arbetstillfällen och lägga grunden för en framtida utveckling av länet's industriella verksamhet. Jag avser inte att vid det här tillfället ange allt som enligt vår mening borde ingå i en sådan plan, men om industriministern är intresserad av att närmare gå in på det som är min första fråga i interpellationen, är jag självfallet beredd att redovisa våra konkreta förslag. De borde för all del inte vara någon nyhet för industriministern.

Så till min andra fråga, som gäller krav på en radikalt förbättrad skogsvård. Inte heller här ger industriministern något direkt svar utan nöjer sig med en allmän redovisning av vad som gjorts och vad som skall göras. I min fråga om skogsvården ingick som en konkret del frågan om beredskapsmedel för att genomföra nödvändiga åtgärder. Kan industriministern ge ett konkret svar, kan det tänkas att beredskapsmedel kan utgå? Och jag ber då industriministern att särskilt hålla i minnet det ytterligt svåra läget för de unga i Norrbotten. Ett projekt av det här slaget skulle kunna ge åtskilliga ungdomar ett meningsfullt arbete.

Även svaret på min tredje och sista fråga i den aktuella interpellationen förbigår industriministern med en allmän hänvisning till kända fakta. Att de var kända för mig när jag framställde interpellationen framgår av att jag redan där framhållit att det avtal som Nils Åsling åberopar är inriktat på elkraftsöverföring i Syd- och Mellansverige. Jag var alltså intresserad av hur Nils Åsling ser på möjligheterna när det gäller en överföring till Nordnorge från Norrbotten, eftersom alla insatser på olika områden är viktiga. Jag väntar mig att även dessa frågor prövas i departementets propositionsarbete och i arbetet på att få till stånd särskilda åtgärder för Norrbotten.

Anf. 68 EVA WINTHER (fp):

Herr talman! Arbetslösheten i Norrbotten är oförändrat hög, även om en viss uppbromsning skett i oktober-november. Lågkonjunktur och strukturella kriser präglar många branscher i hela landet men speciellt de basnäringar som Norrbotten i så hög grad är beroende av. Vi har att vänta oss ytterligare nedskärningar, med en minskning av antalet arbetsplatser både i malmfälten och i SSAB i Luleå. Situationen är kritisk, speciellt för de många ungdomar som inte får jobb.

*Om ett program
för Norrbottens
industriella utveck-
ling*

Fredagen den
27 november 1981

*Om ett program
för Norrbottens
industriella utveck-
ling*

Men de lösningar på arbetslöshetsproblematiken som framförts i en del massmedia om en organiserad flyttning av familjer är förhoppningsvis bevis på okunnighet. Sådana tankar innebär ingen lösning och måste avvisas med kraft.

Vi har diskuterat utvecklingen i Norrbotten många gånger förr här i kammaren, och tyvärr måste vi fortsätta med det. Det är angeläget att vi diskuterar olika vägar för att äntligen få i gång en industriell utveckling. Det här är ju inget nytt problem, utan problemet fanns också under den socialdemokratiska regeringens tid. Det nya är kanske att vi mer och mer talar om behovet av att differentiera näringslivet, att vi inser att malmfälten och Norrbotten för överlevnad inte längre i huvudsak kan lita till de stora basnäringarna, i varje fall inte i malmfälten.

Industriministern har i svaret till Eivor Marklund pekat på några av de åtgärder som industriministern anser viktiga och som är på gång: rekonstruktionen av LKAB, insatser som kommer att redovisas så småningom i en regionalpolitisk proposition och malmfältsutredningen. Industriministern har också pekat på det gemensamma utredningsarbete som pågår i nordiska ministerrådets regi när det gäller industri- och energiområdet.

Jag kan instämma i att rekonstruktionen av LKAB är viktig. Det behövs också en rekonstruktion av SSAB. SSAB:s framtid måste också säkras. Och när det gäller den regionalpolitiska propositionen om malmfältsutredningen vet vi ännu inte vad som kommer ut av det arbetet. Vi kan väl, om vi hör till optimisterna, ha vissa förhoppningar. Men jag tycker det finns anledning att fundera över och diskutera vilka hinder som finns för utveckling av ett differentierat näringsliv i Norrbotten och vilka hinder som finns för den industriella utvecklingen, för utan att veta det kan man ju inte planera för en utveckling.

Det regionalpolitiska stödet till trots har det inte lyckats att få så väldigt många nya företag till Norrbotten. ERU:s nyligen utvärderade redovisning av det regionalpolitiska stödet har visat att dess nuvarande utformning har effekt endast om det finns en expansion inom industrin, och någon sådan har vi inte haft på de senaste åren.

Det finns säkert också andra hinder, både synliga och osynliga, och då är det viktigt att insatserna förändras. Sänkningen av arbetsgivaravgiften kan vara ett sätt – och det är ju ett av de förslag som industriministern har fört fram – som jag tycker det är angeläget att man prövar. Jag anser att man också borde kunna pröva ytterligare differentiering av energipriserna. Det kan gälla både taxesättningen och elskatten. Ett ökat ekonomiskt ansvar på länsnivå borde också vara möjligt.

Jag skulle vilja fråga industriministern vilka medel industriministern anser vara viktigast för den industriella utvecklingen i Norrbotten och även ställa en fråga som hänger samman med svaret till Eivor Marklund, där industriministern säger att andra inslag i åtgärderna för Norrbotten måste vara att så snabbt som möjligt genomföra de lönsamma projekt som är färdigutvecklade och som kan ge ny sysselsättning. Det är kanske för mycket

begärt att industriministern skall kunna säga någonting om dem i dag, men om det går tycker jag att det skulle vara väldigt intressant att få höra det.

Anf. 69 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag först säga att jag inte har några principiella eller ideologiska hämningar i vad avser planer och program. Jag har sagt att den s. k. malmfältsutredningen bör upprätta en utvecklingsplan för malmfältskommunerna, och jag har själv som arbetsnamn på den satt Plan 90. Jag vill här gärna passa på tillfället att önska Eivor Marklund och övriga i den utredning som nu arbetar med denna Plan 90 lycka till. Det är en mycket viktig uppgift ni har, därför att vi måste på ett planmässigt sätt se till att vi diversifierar näringslivet i malmfältskommunerna och utnyttjar de nya möjligheter som inte minst – förhoppningsvis – den norska gasen t. ex. kan komma att innebära för den industriella utvecklingen i malmfältskommunerna och i Norrbotten i övrigt.

Får jag därefter säga att sedan 1976 har någonting karakteristiskt skett i Norrbotten. Det är den satsning på bred front som nu sker på småindustri, på hantverk och på stora projekt – över huvud taget en medveten strävan från statsmakternas och övriga engagerades sida att förnya det norrbottniska näringslivet. Jag har många gånger sagt att tyvärr har naturligtvis den industriella lågkonjunkturen satt sin prägel på dessa insatser, men det sker successivt betydande framsteg.

Äntligen står vi inför möjligheten att avveckla de överpriser på frakterna som belastat malmrörelsen. Äntligen har det förslag som Gunnar Söder framförde i sin Statsföretagsutredning om förflyttning av LKAB:s huvudkontor till Luleå kunnat verkställas. Äntligen sker här en ordentlig utveckling av småindustrin. Äntligen börjar vi skönja en ordentlig effekt på näringslivet av satsningen på den tekniska högskolan i Luleå.

Jag skulle på detta sätt kunna räkna upp en rad positiva händelser som nu ändå successivt höjer aktivitetsnivån i Norrbotten och som på sikt måste innebära en förnyelse av näringslivet och en förbättrad arbetskraftssituation. Men jag är medveten om att det är en lång väg och att vi inte får förtröttnas. Man måste ta varje tillfälle i akt. T. o. m. stora, spektakulära industripolitiska projekt i landet bör kunna avstå från en viss rimlig andel av sin sysselsättningseffekt för utvecklingen av näringslivet i Norrbotten.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 70 EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! I och för sig känns det bra att Nils Åsling kan undanröja mina farhågor för att han ideologiskt ryggar för ordet "planering". Men varför undviker då Nils Åsling att svara på min fråga om han nu vill uttala sig för en planerad utveckling av Norrbottens näringsliv? Det är ändå det som enligt mitt sätt att se är det viktigaste när det gäller att ta ställning till vad som är

*Om ett program
för Norrbottens
industriella utveck-
ling*

nödvändigt att göra i Norrbotten. Jag har i botten att man måste planera för att få in de åtgärder som både Eva Winther och Nils Åsling räknar upp som positiva saker. Detta måste enligt min mening ingå i en plan för att vi skall få de effekter som alla säkerligen är överens om att vi vill ha där uppe.

Sedan talar Nils Åsling om en satsning på bred front inom småindustrin. Det finns säkerligen positiva sidor att peka på där. Men det finns också negativa sidor. Jag tror inte att den grupp verkstadsarbetare som mötte Nils Åsling på trappan till Kirunas stadshus delar uppfattningen att allt som hänt på det området de senaste åren har varit positivt.

Vidare har industriministern en hel rad med "äntligen", och han nämner olika lösningar, bl. a. satsningen på tekniska högskolan. Jag skulle vara väldigt glad om vi kunde säga att allt som gjorts på detta område varit positivt. Men tyvärr har vi för inte så länge sedan noterat en plump i protokollet i och med oviljan från riksdagens sida att satsa på arbetsmiljöutbildning vid tekniska högskolan, något som också skulle haft betydelse för denna högskolas utveckling i framtiden och för att få fram alla de resurser som i och för sig tekniska högskolan står för när det gäller Norrbotten. Jag tror att det skulle ha varit betydligt positivare, om industriministern i samband med tekniska högskolan också skulle ha tagit upp mitt resonemang om planering. Jag menar nog att just tekniska högskolan sitter inne med resurser och kunskande som kunde användas också i ett sådant planeringsarbete.

Anf. 71 EVA WINTHER (fp):

Herr talman! Det är väl riktigt att det har hänt åtskilligt under åren sedan 1976, men detta har tyvärr inte märkts så mycket på grund av den lågkonjunktur och den strukturella kris som drabbat basnäringarna och som speciellt haft effekt på arbetstillfällena i Norrbotten. Men det är bara att oförtrutet arbeta vidare och hoppas att de insatser på det ekonomiska området som regeringen har vidtagit skall bidra till att förbättra situationen.

Jag sade i mitt första inlägg att man om man skall planera för insatser och åtgärder måste ha klart för sig vilka hinder som finns. Jag vill peka på ett av de hinder som finns. Jag hade förmånen att prya hos tre småföretag i Luleå i september, och det var mekaniska verkstäder. Det kom då fram att det s. k. CECA-avtalet, som är kopplat till Europeiska järn- och stålunionen och som är uppbyggt kring s. k. domicilorter, innebär ett hinder som ger dessa företag ökade kostnader i förhållande till konkurrenterna söderut. Avtalet innebär att man vid köp av material, stål och järn för tillverkning betalar frakt från den domicilort som ligger närmast. Domicilorten är närmaste importort. Eftersom den nordligaste domicilorten är Sundsvall närmare 65 mil från Luleå, får företaget som köper sin vara från SSAB tvärsöver gatan i Luleå ändå betala frakt från Sundsvall. Det är givet att detta bidrar till att öka dessa småföretags kostnader i förhållande till företag på andra orter som ligger närmare sina resp. domicilorter. Jag vet att detta inte är industriministerns

område, men jag anser att det är viktigt att man undersöker om inte Luleå kan bli domicilort i detta fall och om inte en ändring kan ske så att det blir ett bättre avtal för dessa småföretag.

Det är givet att det måste finnas förutsättningar för lönsamhet för företagen och att det måste finnas marknad att sälja varor på för dessa företag. Detta tillsammans måste skapa möjligheter för en utveckling av näringslivet i Norrbotten.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 38

Fredagen den
27 november 1981

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
skogslänen*

12 § Svar på interpellation 1981/82:35 om åtgärder mot arbetslösheten i skogslänen

Anf. 72 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Raul Blücher har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder i syfte att devalveringsvinster som företag inom skogsindustrin gör används för nyinvesteringar inom orter, som drabbats av ökande arbetslöshet till följd av nedläggningar eller driftsinskränkningar i samband med skogsindustrins strukturomvandling, samt vilka åtgärder jag i övrigt är beredd att vidta för att möta den kraftigt ökande arbetslösheten i skogslänen.

Till Raul Blüchers påstående om skogsindustrins devalveringsvinster vill jag göra följande kommentar. Vid en granskning av de stora skogsföretagens delårsresultat för år 1981 finner man att lönsamheten försämrats mycket kraftigt jämfört med motsvarande period år 1980. Flera företag redovisar förlust i delårsrapporten år 1981. Skogsföretagens lönsamhet behöver förbättras påtagligt för att branschen genom investeringar skall kunna stärka sin konkurrenskraft och därigenom trygga sysselsättningen. Genom den nyligen genomförda delvalveringen och räntesänkningen samt åtgärder för att underlätta skogsindustrins virkesförsörjning (prop. 1981/82:30, JoU 1981/82:8, rskr 1981/82:29) har förutsättningar skapats för en successivt förbättrad resultatutveckling.

Vi ser redan nu en ökad orderingång för sågverken. Än så länge finns dock inga tecken på en förbättring för massa- och pappersindustrin. Det finns därför enligt min mening anledning att avvakta något för att få bättre underlag för en bedömning av hur snabbt och i vilken omfattning en resultatförbättring kan väntas innan ytterligare åtgärder aktualiseras.

F. n. kan företagen avsätta upp till hälften av den justerade årsvinsten till allmän investeringsfond. Dessa medel blir avdragsgilla vid inkomsttaxeringen om 50 % av beloppet insätts på räntelöst konto i riksbanken.

Medlen får sedan enligt gällande regler, efter prövning av arbetsmarknadsstyrelsen och i vissa fall regeringen, användas för vissa investeringar. Fonderna får f. n. fritt användas i stödområdet för det regionalpolitiska stödet.

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
skogslänen*

Jag har det bestämda intrycket att företagen i samband med nedläggningar och driftsinskränkningar under de senaste åren har tagit ett ökat ansvar för sina anställda och för de orter där man bedriver verksamhet. I sådana sammanhang görs ofta stora ansträngningar – många gånger med företaget och de anställda i nära samverkan, för att få fram ersättningsverksamhet. Så länge företagen känner ett sådant ansvar och lever upp till det ser jag ingen anledning att föreslå särskilda styrmedel av det slag som Raul Blücher pekar på. I vissa fall kan staten genom särskilda insatser bidra till att underlätta omställningen i utsatta orter. Huvudregeln är dock att företagen har ett primärt ansvar för sina anställda.

Vad sedan gäller den allmänna utvecklingen i skogslänen så kan vi först konstatera att sysselsättningen enligt arbetskraftsundersökningarna (AKU) totalt sett har ökat i skogslänen med 5 % eller drygt 40 000 från år 1976 tills nu. Skogslänens befolkning har ökat mycket svagt under samma period. Tillväxten har skett genom en kraftig ökning av sysselsättningsgraden för kvinnorna. Sysselsättningsökningen har skett parallellt med en motsvarande tillväxt i riket. För tillverkningsindustrin skedde en nedgång i skogslänen under åren 1977 och 1978 som var större än minskningen i riket. Detta beror på dominansen i skogslänen av tunga basindustrier med delvis mycket svåra problem under dessa år. Efter år 1978 förefaller dock nivån ha hållit sig ungefär oförändrad.

Genom olika regionalpolitiska åtgärder kan personalminskningar i utsatta orter i viss mån kompenseras. Under åren 1976–1980 togs det för skogslänen mer än 1 000 beslut om regionalpolitiskt stöd. De totala investeringarna i dessa projekt låg på 4,5 miljarder, vilket är ca 20 % av industriinvesteringarna i dessa län under samma period. Statens medverkan i form av lån och bidrag uppgick till 2,8 miljarder. Det är naturligtvis vanskligt att uttala sig om de långsiktiga konsekvenserna av dessa insatser, men enligt det underlag som förelegat vid ansökningstillfällena skulle dessa projekt sammantaget ge ca 8 000 nya arbetstillfällen. Härtill kommer ett tillskott genom glesbygdstödet under de senaste åren som kan uppskattas till ca 1 000 nya jobb. Utöver det regionalpolitiska stödet har också betydande industripolitiska insatser gjorts i skogslänen under de senaste åren. Här kan vi inte peka på sysselsättningsökningar, utan, vilket är väl så viktigt, på en stabilisering av sysselsättningen i detta utsatta område.

Vad slutligen gäller det rådande arbetsmarknadsläget i skogslänen så ligger dessa frågor, som Raul Blücher vet, utanför mitt ansvarsområde. Jag ber i denna del, herr talman, att få hänvisa till den debatt som Raul Blücher och hans partivänner förde med statsrådet Eliasson i riksdagen den 6 november. Där redogjorde min kollega för de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som nu är aktuella i skogslänen.

Anf. 73 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min interpellation. Denna interpellation är nu den tredje i rad från min sida som besvaras under

november månad och alla tre har haft som utgångspunkt industrikrisen och den ökande arbetslösheten och då främst hur detta drabbar Värmlands län.

Jag hade väntat mig att industriministern i sitt svar ändå skulle knyta an till det som enligt tillgängliga uppgifter sades från regeringens sida när devalveringen genomfördes i början av oktober. Då sade budgetminister Rolf Wirtén på regeringens vägnar så här:

”Vi kommer att frysa 25 procent av vinster överstigande en miljon kronor för massaindustrin. De frysta pengarna ska gå in i någon form av investeringsfond.” De uppgifterna publicerade tidningarna den 7 oktober och de bör ju därför inte ha fallit i glömska i slutet av november.

Vid samma tidpunkt sade finanschefen i Billerud AB, att ”devalveringen är klart positiv för oss”. Billerud hade just då presenterat sin delårsrapport, som ju som industriministern nu påpekar i svaret visade en försämrad vinstutveckling. Priserna på exporten hade sjunkit med 10 %.

Men om devalveringen skulle ha fått fullt genomslag, skulle Billerud fått tillbaka de 10 % som bolaget hade tappat – enligt Billeruds finanschef Gunnar Haglund.

Därför skulle det nu vara intressant att av industriministern få veta om devalveringen verkligen fick en sådan verkan att skogsindustrins företag, och framför allt då massaindustrin, fick ökade vinster. Nu nöjer sig industriminister Åsling med att försiktigt säga att den genomförda devalveringen tillsammans med andra åtgärder har skapat förutsättningar för ”en successivt förbättrad resultatutveckling”.

Det kan vara viktigt för värmlänningarna och norrlänningarna, som drabbas av industrikrisen och arbetslösheten, att få veta om regeringen för en sådan ekonomisk politik att industrin i de här länen snart kan få ett uppsving och det kan bli nya jobb och en minskad arbetslöshet. Nu ökar ju arbetslösheten. Och medan industrijobben fortsätter att försvinna, de s. k. ersättningsjobben stannar huvudsakligen på papperet, stramar dessutom landsting och kommuner åt sina utgifter och slutar nyanställa. Värmland har i dag över 1 000 arbetslösa kommunalarbetare. Inom handeln minskar antalet anställda. Tjänstemännen förlorar sina jobb.

På 1970-talet var Göteborgsregionen fortfarande ett område dit hundratals värmlänningar veckopendlade eller flyttade för att få arbete. Nu har också Göteborg industrikris. Det är inte längre fråga om vilken politisk inställning regeringen och partierna har till flyttlasspolitik, till det som med fagrare tal kallas arbetskraftens rörlighet, för det finns inte längre några jobb söderut och i storstadsområdena att flytta till.

Då leder industriministerns påstående om en successivt förbättrad resultatutveckling till två viktiga följdfrågor:

1. Blir det bättre resultat för företagen?
2. Kommer sådana bättre resultat att ge fler jobb i de drabbade länen, på de bruksorter där jobben nu försvinner eller har försvunnit de senaste åren?

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
skogslänen*

Det finns hittills en lucka i mitt resonemang, och det gäller de eventuella devalveringsvinsternas användning, alltså om det över huvud taget finns tillräckligt stora vinster att kapa enligt den modell som Rolf Wirtén presenterade i början av oktober.

Jag utgår från att budgetministern inte har menat massindustrin totalt, för då skulle det bli ett mycket stort kapital att sätta in i en nog så välkommen investeringsfond. Det finns knappast heller anledning att tro att det skulle gälla vinst över 1 miljon för en koncern. Även de enskilda bolagen i en koncern delar ju numera upp sina resultat i vad som kallas för en divisionering. Därför går det kanske inte ens att leta upp en enda fabrik inom den svenska massindustrin som bokföringsmässigt har gett över 1 miljon i vinst.

Och då kanske industriministern helt korrekt kan säga att det inte finns några pengar att ta från de stora skogsbolagen och sätta in i nya industrier eller i en utveckling av industrin i de hårt drabbade skogslänen.

Men då är det väl också på sin plats att industriministern inför riksdagen och väljarna erkänner att devalveringen, och regeringens politik i övrigt, i dag inte leder till någon minskad arbetslöshet.

Det är också ett kapitel för sig vad som egentligen menas med vinster för industriföretag och bolag. Dessutom är vinst av industriell verksamhet inte den enda faktor som ökar de stora kapitalen, de mäktiga finansgruppernas kapital i detta land. Vi vet ju att de största industriföretagen i Sverige sedan en tid tillbaka har en varierande men stor överlikviditet i miljardstorlek. De pengarna används till spekulation, och då uppkommer större vinster än i produktionen.

Regeringen har dessutom under 1970-talet bara sett på, och gör så alltså, hur de stora industribolagen – inte minst då inom skogsindustrin – flyttar kapital utomlands, flyttar produktion och därmed arbetstillfällena från de svenska skogslänen till andra länder, där arbetskraften är billigare eller skattereglerna fördelaktigare. Man flyttar även till länder där det inte får finnas fackföreningar, där det inte finns några för kapitalet besvärande lagar och avtal inom arbetslivet eller på miljöområdet.

Tittar vi nu på Billeruds delårsrapport, så är att märka att koncernen talar om att det har gått sämre för Billeruds industri i Sverige, men avsevärt bättre i utlandet.

Och då måste vi ha rätt att fråga om regeringen anser att det är rimligt att svensk industri flyttas utomlands i växande omfattning, samtidigt som svensk industri skrotas och arbetslösheten ökar. I stället har ni ju ännu mer lättat på möjligheterna för de svenska bolagen att flytta kapital ut ur landet.

Är det en bra politik för Sverige? Är det en bra politik för Sveriges arbetare och tjänstemän?

Jag skall för att belysa det här läsa upp ett ganska färskt tidningsklipp: "Nu går svenska företag mot gyllene tider. Nästa år väntas ge rekordhöga övertinster för svensk industri. Stigande världsmarknadspriser, ökad produktivitet och svaga löneökningar är några av orsakerna. Det spår tidningen Affärsvärlden och stödjer sig på konjunkturinstitutets senaste rapport."

Detta skrev många tidningar för inte så länge sedan. Samtidigt kan vi i tidningarna läsa stora annonser från Svenska arbetsgivareföreningen där tre propagandasatser står i rad under varandra: Ökade vinster – ökade investeringar – ökad sysselsättning. Då måste jag fråga den politiskt ansvarige industriministern: Är det så enkelt?

Kommer väntade rekordvinster att ge ökade investeringar och fler nya jobb i skogslänen, i Värmland, Åmotfors, Munkfors, Hagfors, Storfors, Torsby, Sunne, Deje, Grums, Säffle eller Skoghall? Eller är industriministern överens med mig, om jag säger att det som SAF påstår i sin annons är en grovt förenklad och falsk propaganda, tomma paroller för att påverka löneförhandlingar och politiska val?

Industriministern skiljer sig själv föredömligt från denna propaganda, när han i dagens interpellationssvar ödmjukt och försiktigt säger att det inte finns några tecken på förbättring för massa- och pappersindustrin, att han vill avvakta något för att få bättre underlag för en bedömning av hur snabbt och i vilken omfattning en resultatförbättring kan väntas, innan ytterligare åtgärder blir aktuella. Det är annat än när Industriförbundets agitator deltar i ett möte i Värmland och lovar 100 000 nya jobb, om bara lönerna ligger still. Åmanlagarna urholkas eller helst avskaffas och företagen gynnas ännu mer än hittills av regeringens politik. De 100 000 nya jobb som SAF-propagandan lovar i höst är ju lika avlägsna som de 400 000 nya jobb som industriministerns parti lovade i valrörelsen 1976.

Men även om industriministern tonar fram som en betydligt mer realistisk företrädare för den borgerliga politiken än den borgerliga klasskampens påstridiga agitatorer, så är det ju nedslående att det han kan säga till de arbetslösa i skogslänen är så svävande och ger så litet av vilja för den närmaste framtiden.

Detta är ännu mer påfallande när industriministern börjar tala om företagens sociala ansvar. Nils Åsling säger här i dag, att han "har det bestämda intrycket att företagen – – under de senaste åren har tagit ett ökat ansvar för sina anställda och för de orter där man bedriver verksamhet". Han säger också att bolagen gör stora ansträngningar för att få fram ersättningsjobb. Och när då företagen känner ett sådant ansvar och lever upp till det – säger industriministern – så finns det ingen anledning att föreslå sådana särskilda styrmedel som jag har efterlyst i min interpellation.

Nu skall jag inte ifrågasätta de stora ansträngningar som Nils Åsling talar om, för dem vet jag förstås inte tillräckligt mycket om. Dessa ansträngningar syns ju inte utåt, åtminstone inte om man ser på Värmland och de värmländska bruksorterna. Och ansträngningar, aldrig så stora och svettiga, kan ju misslyckas och vara helt förgäves. Det kan bero på att man gör fel eller på att man inte har tillräcklig kunskap om hur man skulle bete sig för att lyckas.

Jag har mig veterligt inga partikamrater på länsarbetsnämnden i Karlstad, och det är ju inte uteslutet att de flesta av mina sagesmän där röstar borgerligt. Det är inte det som intresserar mig när jag kontaktar dem, utan

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
skogslänen*

det är deras sakkunskap. Och de säger entydigt att de jobb som eventuellt har tillkommit genom de stora bolagens ansträngningar att skaffa fram ersättningsjobb på nedläggningsorterna långt ifrån svarar mot antalet jobb som försvinner. Det är stor skillnad mellan den växande arbetslösheten inom basindustrin och de få tillkommande arbetena. Detta säger länsarbetsnämndens tjänstemän.

Sedan talar industriministern i sitt svar om arbetskraftsundersökningarna. Enligt dem skulle sysselsättningen totalt ha ökat i skogslänen med 5 % eller drygt 40 000 från år 1976 till nu.

Jag skall inte säga att industriministern ljuger med statistik, för det vore för grovt. Men vetgirig som jag är, har jag även här rådfrågat de kunniga på länsarbetsnämnderna i skogslänen. Då får jag veta att i den här siffran ingår både personer som är frånvarande från arbetet men har anställningen kvar och – märk väl! – arbetslösa. Dessutom är en betydande del av denna förmenta, ökade sysselsättning deltidsarbeten. Där har vi nog förklaringen till den ökade sysselsättning för kvinnorna som Nils Åsling nämner i svaret.

De slutsatser som industriministern vill dra av den arbetskraftsundersökning han hänvisar till är alltså bara en halv sanning, som en av de experter inom arbetsmarknadsverket som jag tillfrågade uttryckte saken. Ja, han eller hon sade naturligtvis inte att Nils Åsling for med halvsanningar, endast att faktaresonemanget som sådant var en halvsanning. Sedan är det fritt fram för mig att dra politiska slutsatser av det jag har fått veta.

I slutet av svaret har Nils Åsling ett resonemang som kanske skulle kunna intressera statsvetarna mer än det kan intressera de många människor som drabbas av den ökande arbetslösheten.

Nils Åsling säger ungefär att det här med arbetslösheten inte är hans bord, utan det är Ingemar Eliasson ansvarig för, och han svarade ju mig och mina partivänner, för den delen också någon socialdemokrat, i den långa interpellationsdebatten om arbetslösheten den 6 november. Men nu har vi ju inte ministerstyre utan en regering med en samordnad politik. Och hur än Ingemar Eliasson och Nils Åsling skickar interpellationerna till varandra mellan departementen, så är de ju ändå inför riksdagen och inför sina väljare företrädare för en sammanhängande borgerlig politik, där ekonomisk politik, industripolitik och arbetsmarknadspolitik har oskiljaktiga samband, där varje åtgärd påverkar helheten. I dagens svar åberopar ju också industriministern devalveringen, räntesänkningen och åtgärderna för att underlätta skogsindustrins virkesförsörjning, alltså tre åtgärder som han själv inte är direkt ansvarig för. Dessutom brukar industriministern gärna göra långtgående allmänpolitiska utvecklingar i interpellationsdebatter.

I det sammanhanget vill jag påminna om den debatt som Nils Åsling och jag hade måndagen den 9 november om möjligheterna att skaffa fram nya jobb, om och när papperssäckfabriken i Grums läggs ner. Då sade Nils Åsling: "På administrativa vägar kan man knappast åstadkomma några industriarbeten." Det hade varit tydligare och klarare, om han hade sagt att

på politiska vägar kan eller, rättare sagt, vill inte denna regering åstadkomma några industriarbeten.

Sedan talade Nils Åsling, då som så många gånger förr om målmedvetna ansträngningar att öka nyföretagandet, byggandet av industrilokaler och företagarutbildningen.

Och så tillfogar industriministern den 9 november: "Det finns inget alternativ till detta om man vill upprätthålla det samhällssystem vi har i detta land, Raul Blücher." Och där har vi ju den politiska utvecklingen, som inte gäller industripolitiken i bekvämlig avskildhet.

Vad är det då industriministern vill säga med att påstå att det inte går att göra något mer än det lilla som nu görs för att skaffa fram mer industri och fler jobb – om man vill behålla det samhällssystem som vi har i detta land?

Är det demokratin som måste avskaffas för att fler jobb skall skaffas fram, är det den allmänna rösträtten, flerpartisystemet, de demokratiska fri- och rättigheterna – yttrandefrihet, tryckfrihet, föreningsfrihet? Vill Nils Åsling påstå att statliga ingripanden för att hindra kapitalexport och styra investeringar, att samhällsekonomiska lösningar på industrikris och regional obalans, skulle vara oförenliga med demokrati?

Vill Nils Åsling påstå att överallt där det går bra för kapitalismen, där råder också alltid demokrati i vår mening?

I så fall får jag påminna industriministern om att han inte saknar propagandister inom det lovprisade näringslivet som berömmar det ekonomiska och industriella undret i länder som Sydkorea, Taiwan och Hongkong. I Sydafrika går det bra för företagen, och det är ju därför som Sandvik med regeringens hjälp så gärna vill flytta dit med en del av sin tillverkning.

Eller är det det omvända som Nils Åsling vill påstå – att där det råder demokrati, där löser man också alltid problemen i den kapitalistiska ekonomin, i det kapitalistiska systemet? Chile är ett exempel på ett land där det inte har gått att klara vare sig ekonomi eller demokrati, och där härskar bara kaos och förtryck.

Och för att återvända till Sverige – vill Nils Åsling påstå, att om de svenska väljarna skulle rösta fram en socialistisk majoritet, med en klart uttalad viljeinriktning att slå in på en socialistisk utveckling i landet, då skulle automatiskt alla delar av vårt nuvarande samhällssystem förbytas i sin motsats?

Eller för att hålla oss inom den ram som verkligheten i dag ger vid handen: Skulle verkligen en mer aktiv industripolitik – med styrning av investeringar, stopp för kapitalflödet ur landet och kapning av t. ex. övervinster på de äldre vattenkraftverken för att bygga upp fonder för ny industri, som vi föreslagit i en motion – vara oförenlig med det nuvarande svenska samhällssystemet?

Är inte sådana insinuationer bara ägnade att skyla över industriministerns och regeringens handfallenhet och passivitet inför den växande arbetslösheten?

Arbetslösheten har sin grund i en misslyckad industripolitik. Och arbetslösheten ökar. I Värmland är den nu snart uppe i rekordsiffran 8 000

Fredagen den
27 november 1981

*Om verkan från
beredskaps- och
sysselsättningssyn-
punkt av vissa
företagsöverlåtel-
ser*

direkt arbetslösa. Pengarna för beredskapsarbeten ligger där de ligger, för det finns inga sådana jobb heller att skaffa fram längre. Och nya besked kommer varje vecka: Thermia-Verken i Arvika, 70 jobb bort vid Uddeholm Strip Steel i Munkfors, Karlstadsplattan i konkurs, Ewemaskiner i Sunne osv. Billerud kommer att fortsätta att ta bort olönsamma produkter och lägga ner fabriker, de nya Uddeholmsbolagen likaså.

Och förgäves frågar vi regeringen: Vad skall ni göra åt den här utvecklingen? Jag har nu frågat tre gånger under november, och det här var tredje gången gillt – jag får inget svar som talar för att regeringen tänker skaffa fram nya industriarbeten.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på interpellation 1981/82:39 om verkan från beredskaps- och sysselsättningssynpunkt av vissa företagsöverlåtelser

Anf. 74 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Per Israelsson har frågat mig dels om jag anser att övervägande skäl talar emot genomförandet av den affär som innebär att fodermedelsföretaget Fors Engström AB överlåts av Norsk Hydro A/S till Svenska lantmännens riksförbund (SLR), dels om jag anser att det är försvarligt från beredskaps-, industri- och sysselsättningspolitisk synpunkt att ett utländskt bolag tillåts få aktiemajoriteten i Supra AB.

När det gäller den första frågan prövas, som Per Israelsson själv anført, överlåtelsen av Fors Engström till SLR från konkurrensrättslig synpunkt hos näringsfrihetsombudsmannen. Jag kan självfallet inte genom uttalanden om för- eller nackdelar med denna affär föregripa den prövning av ärendet som sålunda pågår.

Vad så den andra frågan beträffar vill jag nämna att en förutsättning för Norsk Hydros förvärv av aktiemajoriteten i Supra AB varit att de s. k. utlänningsförbehållen i bolagsordningarna för Supra och dess dotterbolag fått tas bort. Enligt lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. får medgivande till ett borttagande av ett sådant förbehåll inte ske, om det skulle strida mot något väsentligt allmänt intresse. Regeringen har den 24 september 1981 medgivit att utlänningsförbehållen får tas bort i fråga om Supra och dess dotterbolag. Regeringen har således funnit att detta inte strider mot något väsentligt allmänt intresse.

Jag vill understryka att Supra, Norsk Hydro och SLR i samband med den angivna prövningen gjort långtgående åtaganden i vissa frågor som rör produktionen. Företagen har bl. a. utfäst sig att produktionen vid anläggningarna i Landskrona och Köping i görligaste mån skall svara mot kapaciteten där. I den mån en ökad samördning med verksamheten vid Norsk Hydro medför import till Sverige av gödselmedel, skall Norsk Hydro efter förmåga medverka till en export från de svenska fabriker som

kompenaserar bortfallet till följd av importen. Den fortsatta rationaliseringsverksamheten skall bedrivas under sådan balans att produktionen vid de svenska enheterna inte ensidigt begränsas. Företagen har vidare förklarat sig beredda att efter särskilda överenskommelser och förhandlingar medverka till att lösa vissa beredskapspolitiska frågor, bl. a. beredskapslagring av råvaror och gödselmedel, slutande av krishandelsavtal för dessa varor samt projektering och andra förberedelser för byggande och drift av en elektrolysbaserad ammoniakfabrik i Sverige i en krissituation. Vidare har regeringen givits rätt att genom en särskild representant ingående följa utvecklingen inom Supra.

Anf. 75 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I motiveringstexten i min interpellation har jag närmare utvecklat bakgrunden till de två direkta frågor som jag har riktat till industriministern. Fråga nr 1 anser sig industriministern förhindrad att gå in på, därför att den är under prövning hos näringsfrihetsombudsmannen. Min fråga nr 2 har jag emellertid fått ett svar på, och jag framför härmed mitt tack för det svaret. Samtidigt förutsätter jag, trots att jag inser att industriministern har haft en arbetsam dag, att han är beredd att ge mig litet mer upplysningar kring de frågor som jag aktualiserat i min interpellation, genom att svara på en del följdfrågor, som jag redan nu vill säga kommer att bli stillsamma. Det är alltså fråga om vissa besked.

Först till frågan om fodermedelsföretaget Fors Engströms försäljning till Svenska lantmännens riksförbund. Här respekterar jag och har förståelse för att industriministern inte nu vill göra något uttalande om själva överlåtelsernas lämplighet. Till den frågan kommer det kanske att bli tillfälle att återkomma efter frågans prövning hos NO. Vad industriministern väl ändå borde kunna uttala sig om redan nu är inställningen till NO:s utslag. Såvitt jag förstår kan inte detta utslag förhindra affärens genomförande med de befogenheter som NO nu har.

Man avvaktade ju inte heller den utsatta yttrandetiden i augusti i år utan undertecknade affären. Min fråga är därför:

Är det sannolikt att berörda parter kommer att rätta sig efter utslaget hos näringsfrihetsombudsmannen, om det skulle gå parterna emot?

Som jag anfört i min interpellation är det ett betydande antal anställda inom fodermedelsbranschen i södra och mellersta Sverige som väntar på besked om hur det skall bli med deras jobb. Blir affären av, kommer det sannolikt en våg av storleksrationaliseringar, som innebär nedläggning av ett stort antal små anläggningar och satsning på ett fåtal stora sådana. Det påverkar antalet anställda och avgör på vilka orter jobben blir kvar. Det påverkar också servicen till jordbrukarna, något som kommit till uttryck i motstånd mot den tilltänkta affären också från många medlemmar i Svenska lantmännens riksförbund. SLR.

Så över till min fråga nr 2, där jag faktiskt fått ett svar. Regeringen har ju prövat Norsk Hydros övertagande av aktiemajoriteten i Supra och därvid

Fredagen den
27 november 1981

*Om verkan från
beredskaps- och
sysselsättningssyn-
punkt av vissa
företagsöverlåtel-
ser*

funnit att det inte strider mot väsentliga allmänna intressen. Till den ståndpunkten har man kommit efter det att Norsk Hydro gjort vissa utfästelser i fråga om svensk beredskap och fortsatt produktion av gödselmedel i Sverige. Det sägs i svaret att Norsk Hydro skall bedriva sin rationaliseringsverksamhet på sådant sätt att produktionen i de svenska enheterna inte ensidigt begränsas. I åtagandena ingår också beredskapslagring av gödselmedel i Sverige och igångsättandet av en ny ammoniakfabrik i Sverige, som ligger förberedd i "malpåse" för att kunna snabbt uppföras och tas i drift i en krissituation. Dessa åtgärder är naturligtvis bra, om affären ändå kommer till stånd. Faktum kvarstår emellertid att Norsk Hydro kommer att få en monopolställning i vad gäller gödselmedel i Skandinavien. I Sverige skall ammoniakfabriken i Köping bli kvar. Trots försäkringar härom kan man fråga sig: Hur länge? Stora företag har oftast centralistiska tendenser. Man vill tillgodogöra sig storleksfördelar och öka sin makt på en marknad som man så långt det är möjligt söker kontrollera både produktions- och prismässigt. Min fråga här är:

Kan de anställda vid ammoniak- och gödselmedelsfabriken i Köping känna sig trygga, om Norsk Hydro tar över huvudmannaskapet?

Så till frågan om den andra ammoniakfabriken, den som fortfarande är i drift i Närkes Kvarntorp och alltså ligger i mitt hemlän. Också den ägs ju av Supra och skulle ha lagt ner sin drift vid utgången av mars månad 1981. Genom att staten tillsköt beredskapsmedel kunde driften t. v. fortsätta, och fortsätter sålunda alltjämt. Om fyra månader har det gått ett år sedan denna fabrik fick statligt stöd. Under tiden var det ju meningen att man skulle göra en utredning där både beredskapssynpunkter och industripolitiska synpunkter på fortsatt drift skulle beaktas. Från flera håll har det krävts att också alternativ användning av anläggningen i Kvarntorp skulle utredas och sättas i verket. Det redovisades f. ö. i den proposition som förre handelsministern Staffan Burenstam Linder lade fram för riksdagen. Med anledning av den propositionen anvisade ju riksdagen medel för detta ändamål. Det har framförts förslag om att forskningsverksamhet och utvecklingsarbete inom energiområdet skulle kunna bedrivas där.

En fabrik för tillverkning av metanol är också ett tänkbart alternativ. Det är förståeligt att de anställda vid ammoniakfabriken i Närkes Kvarntorp känner oro inför framtiden. I mars 1981 gick det nästan ända fram till nedläggningspunkten innan det gavs besked om fortsatt drift. Det borde inte vara nödvändigt att det återigen går fram till en sådan punkt innan någon form av besked ges. Min fråga här är följande:

Vilka besked kan industriministern ge i dag om framtiden för ammoniakfabriken i Närkes Kvarntorp och dess anställda?

Jag vet att driften är väl säkrad nästa år med statliga medel, varför det ännu finns litet tid. Men det skulle säkerligen vara intressant att höra om det redan i dag går att säga åt vilket håll det lutar.

Fabriken i Närkes Kvarntorp ägs ju fortfarande av Supra. Övertar Norsk Hydro aktiemajoriteten i Supra, så övertar detta bolag också kontrollen över

Kvarntorpsfabriken. Jag är rätt säker på att detta bolag då kommer att snart lägga ned denna fabriks tillverkning och ställa de anställda utan jobb.

För min del anser jag att fabriken för en symbolisk summa skall övergå i samhällets ägo och användas för några av de ändamål som jag nyss här har nämnt. SAKAB, alltså Svensk Avfallskonvertering AB, har ju nu påbörjat uppförande av en behandlingsanläggning för miljöfarligt avfall i ammoniakfabrikens omedelbara närhet. Viss samordning med återvinning av råvaror och energi borde här vara möjlig. Mina frågor slutligen är följande:

Är industriministern beredd medverka till att ammoniakfabriken i Närkes Kvarntorp överförs i samhällets ägo?

Kan industriministern i dag ge några besked beträffande framtiden för ammoniakfabriken i Närkes Kvarntorp i övrigt, när det nu utgående statliga stödet upphör?

Anf. 76 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Per Israelsson formulerar om sin första fråga och undrar om det är sannolikt att parterna rättar sig efter det beslut som NO kan komma till. Frågan är ju orimlig, inte minst konstitutionellt sett. Det är en fråga som parterna själva får svara på.

När det gäller de övriga frågorna, som avser driften vid de anläggningar som Norsk Hydro övertagit, är det frågor som bör ställas till företagen. Det är inga frågor för kammaren eller mig.

Däremot kan jag beträffande Per Israelssons fråga, om staten är beredd att gå in med ägarengagemang i branschen, utan vidare ge ett besked: Det finns över huvud taget inga planer på att öka det samhälleliga ägandet inom denna bransch.

Anf. 77 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag fick inte mycket besked. Men jag tackar ändå för att industriministern gick upp i svaromål och därmed gav mig möjlighet att få ordet en gång till.

Jag har fått ett klart besked i alla fall, och det är att staten inte, om industriministern får sin vilja fram, kommer att gå in i Närkes Kvarntorp med ägaransvar. Skulle den här affären gå igenom, innebär det att fabriken övergår i Norsk Hydros ägo och sannolikt läggs ned.

De utredningar om fabriken framtid som ändå signalerades i den proposition som jag tidigare nämnde och som riksdagen har tagit ställning till, då vi anvisade medel, bör rimligen fortfarande pågå. Industriministern kan alltså inte i dag ge besked om hur långt man har kommit och vartåt det lutar. Vill industriministern inte lämna ett sådant besked, kan jag inte göra någonting åt den saken. Men på en punkt har jag fått besked, och det är att staten inte är beredd att gå in med ägaransvar i fabriken i Kvarntorp.

Vad sedan gäller vilken effekt NO:s utslag kan komma att få överlämnar industriministern det till parterna att ta ställning till. Men det förhållandet – jag uppfattar det så i alla fall – att affären fortfarande inte är definitivt klar,

Fredagen den
27 november 1981

*Om åtgärder för
att stimulera sys-
selsättningen i
Kalmar kommun*

utan man vill avvakta NO:s utslag, tolkar jag i alla fall som att parterna tycks vara beredda att ta viss hänsyn till vad NO säger.

Slutligen vill jag också säga att hela den här affären med både Fors Engström och Supra och andra delägare i Supra, som är beredda att sälja sina aktier, är en kedja av transaktioner som beror av varandra. Blir inte en stor del av denna kedja av transaktioner genomförd, kommer sannolikt inte de andra heller att bli det.

Som sagt, i dag tycks det inte gå att få fler besked. Vill inte industriministern säga mer i dag, tvingas jag att nöja mig med de besked jag hittills har fått.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på interpellation 1981/82:42 om åtgärder för att stimulera sysselsättningen i Kalmar kommun

Anf. 78 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Bernt Nilsson har frågat mig när jag avser verkställa det beslut som riksdagen fattade den 2 juni 1981 om att utveckla nya industrier på det gamla varvsområdet i Kalmar. Vidare frågar Bernt Nilsson varför jag erbjuder Kalmar lån till en räntesats som överstiger vad kommunen själv kan låna till.

Riksdagen beslöt i december 1978 (prop. 1978/79:49, NU:17, rskr 115) att anvisa medel för att stödja vissa projekt inom varvsregionerna. Stödet får lämnas för större riskfyllda projekt som bedöms bli lönsamma. Det kan lämnas som lån med upp till två tredjedelar av godkända kostnader för projektet. För att underlätta anskaffningen av riskkapital för stora riskfyllda projekt vid varven kan stöd även utgå i form av avskrivningslån. Räntesatsen för lån är densamma som för industrigarantilån, dvs. med nuvarande diskonto 15,25 %.

Riksdagsbeslutet den 2 juni i år (prop. 1980/81:131, AU:17, rskr 394) innebär att regeringen med dessa medel kan bevilja lån för att medverka i finansieringen av det planerade industrihotellet i Kalmar. Däremot innebär riksdagsbeslutet inte någon möjlighet att lämna direkta bidrag till detta projekt. Av denna anledning avslog regeringen i augusti i år en ansökan av Kalmar kommun om bidrag till detta projekt.

Anf. 79 BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Jag konstaterar samtidigt att det inte är första gången som statsrådet och jag diskuterar frågan om Kalmar Varv och rekonstruktionen av detta. Om jag får döma av svaret är det uppenbart inte heller den sista gången.

Trots tidigare uttalanden av industriministern, där han har sagt bl. a. att regeringen är öppen för att på skilda sätt främja sysselsättningen i Kalmar

vägrar statsrådet, trots riksdagsbeslut och annat, att fullfölja det beslut som fattats.

Vad är det då som ligger bakom det här? Ja, orsaken till att arbetsmarknadsutskottet har behandlat frågan om stöd till Kalmar kommun var den socialdemokratiska motionen 1980/81:2121, i vilken det konstateras följande:

”Även i övrigt har regeringens handläggning av varvsfrågorna varit minst sagt bristfällig. Som ett exempel kan nämnas turerna kring Kalmar Varv AB. Genom regeringens vägran att – tvärtmot industriministerns uttalanden – godkänna ett förslag till finansiell rekonstruktion som riksgäldskontoret utarbetat i samverkan med industridepartementet blev en konkurs oundviklig för Kalmar Varv AB. Möjligheterna att därefter rekonstruera varvet har även de ointetgjorts genom att regeringen vägrat att medverka.”

I slutet av motionen säger man:

”Nedläggningen av Kalmar Varv innebär ett mycket kännbart bortfall av arbetstillfällen i kommunen. Den nya sysselsättning som kan komma till stånd i det planerade industrihotellet på Varvsholmen är därför mycket värdefull. Enligt vår mening bör staten kunna medverka i finansieringen av industrihotellet. Detta bör ske genom att det i statsbudgeten för budgetåret 1978/79 uppförda reservationsanslaget C 5. Bidrag till sysselsättningsåtgärder inom varvsregionerna får användas i Kalmar kommun för detta ändamål.”

När arbetsmarknadsutskottet behandlade denna fråga var det enbart diskussion om bidrag eller stöd av annan art till Kalmar kommun. Detta har också senare verifierats av utskottets ordförande, som i en tidningsintervju har sagt att det inte i första hand rörde sig om lån utan om bidrag eller avskrivningslån.

Nu säger statsrådet i sitt svar: ”Däremot innebär riksdagsbeslutet inte någon möjlighet att lämna direkta bidrag till detta projekt.” Jag måste fråga statsrådet: Vad grundas detta uttalande på? Vad var det i riksdagsbeslutet som gjorde att regeringen inte kunde bifalla ansökan om ett stöd? Under alla förhållanden borde, såvitt jag kan förstå, ett avskrivningslån ha kunnat komma i fråga. Det är uppenbart att utskottet och riksdagen avsåg att underlätta för Kalmar kommun att finansiera industrihotellet på Varvsholmen, därom råder ingen tvekan. Utskottet uttalade f. ö. detta i sitt betänkande, däri man sade:

”I den socialdemokratiska partimotionen 2121 föreslås att staten bör medverka i finansieringen av det planerade industrihotellet. Det kan ske genom att det tidigare nämnda reservationsanslaget C 5. Bidrag till sysselsättningsåtgärder inom varvsregionerna, får användas i Kalmar kommun för detta ändamål.

Utskottet anser sig kunna godta motionärernas förslag. Regeringen bör alltså få möjlighet att från det aktuella anslaget bevilja visst stöd för att utveckla nya industrier på det gamla varvsområdet. Detta bör i anslutning till motion 2121 ges regeringen till känna.”

*Om åtgärder för
att stimulera sys-
selsättningen i
Kalmar kommun*

Det är möjligt att utskottet kunde ha preciserat sig bättre, det skall jag erkänna. Men när ett utskott fattar ett beslut lämnar man vissa möjligheter för regeringen att välja alternativ. Man preciserar sig alltså inte ordagrant utan ger som sagt regeringen en viss handlingsfrihet. Men syftet i utskottets resonemang och i riksdagsbeslutet går det knappast att ta miste på. Departementets och regeringens förslag att erbjuda ett lån med en räntesats som överstiger vad kommunen själv kan låna till mäste, såvitt jag förstår, uppfattas som ett hån mot Kalmar kommun och en knäpp på näsan på arbetsmarknadsutskottet.

Tror statsrådet att utskottsarbetet består i att man sitter och diskuterar långivning åt företag till normal marknadsränta? Nej, knappast. Men det är tydligen kontentan av det svar som jag nu har fått. Och tror statsrådet att det här var vad utskottet ville ge regeringen till känna? Vad var i så fall anledningen till att man gav regeringen detta till känna? Det fanns ju ingen orsak att göra det.

Jag tycker att det som har förekommit tyvärr visar att den goda viljan saknas hos departementet och regeringen. Dess värre är det väl så att det för utskottet finns anledning att återkomma i den här frågan och göra den precisering som kanske är nödvändig för att regeringen skall begripa vad det är fråga om.

Anf. 80 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag tror att det i så fall är en riktig slutsats som Bernt Nilsson nyss drog, att utskottet bör återkomma om man känner behov därav. Det här är knappast en fråga för en interpellationsdebatt i egentlig mening här i kammaren.

Får jag upplysa Bernt Nilsson om några elementära fakta i sammanhanget. Begreppet bidrag är alltså en beteckning för en anslagspost. De grunder, på vilka den anslagsposten skall hanteras, är likartade de grunder som gäller för de regionalpolitiska stödformerna, dvs. att det i första hand är lån som kan komma i fråga. För speciella projekt, där det finns ett stort behov av riskkapital, kan avskrivningslån diskuteras. Det är alltså i stort sett samma regler som gäller. Dessa regler har ju accepterats av arbetsmarknadsutskottet när det gäller de regionalpolitiska stödformerna, och vi är skyldiga att tillämpa dem också i det här sammanhanget.

Beträffande räntesatsen, som f. n. är 15,25 %, vill jag säga att Bernt Nilsson tycks leva i den föreställningen att offerten till Kalmar kommun i det närmaste är att beteckna som en oförskämdhet. Men jag vill upplysa om att samma räntesats gäller för industrigarantilån och lokaliseringlån. Det är den vedertagna räntesatsen för statliga krediter avseende projekt av den här karaktären. Det finns ingenting i arbetsmarknadsutskottets uttalande som motiverar undantag från de regler som tillämpas i fråga om andra former av statlig stödgivning – det förklarar regeringens handläggning i denna fråga.

Jag beklagar om rubriceringen av anslagsposten på något sätt har kommit att förvilla begreppen i Kalmar. Jag hade faktiskt väntat mig att ledamöter av

denna kammare, som vet hur utskotten arbetar och hur regler för statlig stödgivning utformas, skulle ha sammanhanget klart för sig. Jag hoppas att det nu är klart en gång för alla.

Anf. 81 BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Om man går tillbaka till den proposition som reglerar anslaget C 5, finner man att där står bl. a. följande:

”Huvudsyftet med det stöd som jag här har redogjort för är att trygga sysselsättningen i berörda regioner. Oberoende av stödform bör stöd därför i varje enskilt fall inte lämnas med större belopp än vad som är nödvändigt ---.”

Man använder alltså orden ”oberoende av stödform”. Nu hävdar industriministern här att det bara skulle vara fråga om *en* enda stödform. Men i propositionen är det klart uttalat att det kan finnas flera stödformer. Och det hänsyftar yttrandet på, såvitt jag kan begripa.

Dessutom vill jag erinra om anslagets rubrik. Varför har man valt att kalla det för bidrag? Är det inte meningen att det skall innebära någon form av bidrag, eller vad är det fråga om egentligen? Såvitt jag kan begripa står det här att anslaget används som bidrag till sysselsättningsåtgärder i varvsregionerna. Man talar alltså klart om bidrag. Att då komma här och påstå att det inte skulle gå att använda anslaget på det sättet menar jag nog är felaktigt, i synnerhet som arbetsmarknadsutskottet har tolkat det så att bidrag skulle kunna utgå. Det är alltså inte en begreppsförvirring i Kalmar utan snarare en begreppsförvirring inom utskottet som det är fråga om. Det får vi naturligtvis i så fall ta ad notam – och rätta till vid tillfälle.

I varje fall borde det ha funnits skäl att ge avskrivningslån i detta sammanhang. I den proposition som det här gäller, nämligen proposition 1978/79:49, talar man direkt om att stödet kan ges i form av avskrivningslån. Men även begäran om sådant lån har regeringen avslagit i detta fall, och det tycker jag är mycket märkligt.

Att ta miste på utskottets syften i det här sammanhanget tycker jag är litet magstarkt – för att inte t. o. m. säga litet snorkigt mot utskottet och mot kommunen. Utskottet har naturligtvis ingen anledning att diskutera lån till marknadsräntor – det är saker som regleras på annat sätt. Och det finns ännu mindre anledning för utskottet att ge till känna att industridepartementet skall ge lån till dessa räntor.

Jag tycker nog att industriministern skall ta kontakt med Kalmar kommun och försöka rätta till den här frågan – innan tåget har gått, så att säga. Det är väl ändå så, ärligt talat, att utskottet har haft den meningen att det skall ges ett stöd i detta fall. Motiveringarna finns klart angivna i den socialdemokratiska motionen. Då anser jag alltså att det vore bra om industriministern tog kontakt och klarade ut den här frågan, så att vi slapp agera mer i den.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1981/82:133 till konstitutionsutskottet
1981/82:134 till näringsutskottet
1981/82:135 till skatteutskottet

16 § Anmäldes och bordlades
Motionerna
1981/82:136 av *Lars Werner m. fl.*
med anledning av proposition 1981/82:57 om försvararjäv m. m.

1981/82:137 av *Sven Aspling m. fl.*
med anledning av proposition 1981/82:73 om godkännande av tilläggsavtal
till avtalet mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om
handräckning i skatteärenden. m. m.

17 § Anmäldes och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkanden
1981/82:11 om vissa frågor rörande riksdagens kontrollmakt m. m.
1981/82:14 om information till röstberättigade utlandssvenskar

Skatteutskottets betänkanden
1981/82:9 om avdragsregler för egenavgifter, m. m. (prop. 1981/82:10)
1981/82:16 om kommande förslag till lagstiftning om ändrade avdragsregler
för vissa förskottsräntor (skr. 1981/82:76)
1981/82:17 om särskild fastighetstaxering, m. m. (prop. 1981/82:19)

Justitieutskottets betänkanden
1981/82:13 om de personella tvångsmedlen i brottmål, m. m. (prop.
1980/81:201)
1981/82:14 om besparingar inom frivården
1981/82:15 om ändring i vapenlagen (prop. 1981/82:1)

Lagutskottets betänkanden
1981/82:8 om viss översyn av hyreslagstiftningen
1981/82:12 om finansiering av den obligatoriska trafikförsäkringen med
drivmedelsskatterna

Försvarsutskottets betänkande
1981/82:11 om besparingar inom försvarsdepartementets verksamhetsområ-
de (prop. 1981/82:30)

Socialförsäkringsutskottets betänkande
1981/82:4 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1981/
82:30)

Socialutskottets betänkanden

- 1981/82:11 om upphävande av visst underställningsförfarande m. m. beträffande omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (prop. 1981/82:6)
1981/82:12 om differentierade avgifter för pensionärer vid sjukhusvård (prop. 1981/82:22)

Kulturutskottets betänkande

- 1981/82:11 om museifrågor

Utbildningsutskottets betänkande

- 1981/82:3 om utbildning för undervisningsyrken

Trafikutskottets betänkande

- 1981/82:6 om investeringar på Arlanda flygplats (skr. 1981/82:36)

Jordbruksutskottets betänkande

- 1981/82:10 om hälso- och miljöfarliga varor

Näringsutskottets betänkanden

- 1981/82:8 om översyn av den statliga kontroll- och provningsverksamheten
1981/82:9 om ökad vidareförädling inom livsmedelsindustrin

Civilutskottets betänkande

- 1981/82:4 om redogörelse för arbetet med markhushållning i Skåne (skr. 1981/82:29)

18 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 27 november

1981/82:146 av *Hans Gustafsson* (s) till arbetsmarknadsministern om arbetslösheten i Blekinge län:

Enligt senast tillgängliga statistik uppgår arbetslösheten bland byggnadsarbetarna i Blekinge län till 35,9 % och är därmed den högsta i landet. Även arbetslösheten i övrigt är hög, och f. n. finns i genomsnitt 38 sökande på varje ledig plats. Dessutom har ytterligare 1 728 varslats om avsked.

Vilka åtgärder avser arbetsmarknadsministern vidta för att motverka den höga arbetslösheten i länet?

Nr 38

Fredagen den
27 november 1981

*Meddelande om
frågor*

1981/82:147 av *Filip Johansson* (c) till industriministern om ett mineralpolitiskt centrum i Norrbotten:

Verkningarna av riksdagens beslut om utlokalisering av SGU till Luleå har hitintills blivit en besvikelse för Norrbotten. SGU:s tillväxt har till 70 % setts i södra Sverige, varav den absoluta huvuddelen i Uppsala.

Med anledning av detta vill jag till industriministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder vill statsrådet medverka med för att utlokaliseringen skall fullföljas och att därmed planerna för ett mineralpolitiskt centrum i Norrbotten kan uppfyllas?

19 § Kammaren åtskildes kl. 15.13.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert